ב"ה

אין ליכט
פון תורה

ספר

משניות

מסכת

אבות

בלשון הקודש
ואידיש

278

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשמ"ו לפ"ק

בעזרת השם יתברך

ספר
משניות
מסכת אבות

עם פירוש הנשר הגדול רבינו עובדיה מברטנורא

והוספנו גם כן פירוש המשנה בלשון אשכנז עברי טייטש בשולי היריעה המפרש ומבאר כל דברי רבותינו ז״ל בעלי המשנה בקיצור נמרץ, עם פירוש הרע״ב, למען יבינו כל עם בני ישראל את התורה שבעל פה הנמסרה לנו על הר האלקים על ידי משה נביאו נאמן ביתו.

והתועלת הפירוש ועל מה ראינו על ככה לעשות את הפירוש הזה כבר מלתנו אמורה והודענו זאת בשבטי ישראל על ידי המודעה אשר הוספנו בלשון הקודש וגם על עברי טייטש, גם נדפסה הקדמה בהתחלת כרך א׳.

❖

הוצאת אמונה

ברוקלין נוא יארק, שנת תשמ״ו לפ״ק

בקרקע קשה עשר פעמים אם אין בה גומות ואוכל בה צונן. או משחיזה באבן משחזת חלה ואוכל בה אפילו רותחין. ואם היו בה גומות מלבנה. וכלן שנשתמש בהן עד שלא הרתיחה או עד שלא הלבין ועד שלא הטביל מותר:

סליק מסכת עבודת כוכבים

אבות פרק א

משה קבל תורה מסיני. ומסרה ליהושע. ויהושע לזקנים. וזקנים לנביאים. ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה. הם אמרו שלשה דברים. הוו מתונים בדין. והעמידו

משה קבל תורה מסיני. אומר אני לפי שמסכת זו אינה מיוסדת ע"פ מצות ממצות התורה כשאר מסכתות שבמשנה אלא כלה מוסרים ומדות. וחכמי עו"ג גם הן חברו ספרים כמו שבדו מלבם בדרכי המוסר כיצד יתנהג האדם עם חברו. לפיכך התחיל התנא במס' זו. משה קבל תורה מסיני לומר שהמדות והמוסרים שבזו המסכתא לא בדו אותם חכמי המשנה מלבם אלא אף אלו נאמרו בסיני: מסיני. ממי שנגלה בסיני: לזקנים. שהאריכו ימים אחרי יהושע. ואותם הזקנים לזקנים אחרים עד שהגיעו לתחלתם של נביאים. שהן עלי הכהן ושמואל הרמתי: לאנשי כנסת הגדולה. ק"ך זקנים היו זרובבל שרים. ועליהם מרדכי בלשן שהיו בימי עזרא כשעלו מן הגולה בבית שני. ומכללם חגי זכריה ומלאכי ונחמיה בן חכליה וחבריהם. ונקראו כנסת הגדולה. לפי שהחזירו העטרה ליושנה. שמשה אמר (דברים י) האל הגדול הגבור והנורא. בא ירמיה ודניאל ולא אמרו גבור ונורא. והם החזירום כבתחלה לפי שאמרו כן הן גבורותיו כן הן נוראותיו. שאלמלא כן היאך אומה כזו יכולה להתקיים מפני כמה אומות: הם אמרו שלשה דברים. הרבה דברים אמרו. אלא ג' דברים הללו אמרו (הן) שיש בהן קיום התורה: הוו מתונין בדין. שאם בא דין לפניך פעם ושתים ושלש. לא תאמר דין זה כבר בא לפני ושניתי ושלשתי בו. אלא הוו מתונים. כלומר ממתינים קודם שתפסקו הדין: והעמידו תלמידים הרבה. לאפוקי מרבן גמליאל דאמר כל תלמיד שאין תוכו כברו אל יכנס לבית המדרש קמ"ל שמלמדין תורה לכל אדם וא"צ לבדוק אחריו. ובלבד

שטעקן צעהן מאהל אין הארטע ערד וועט מען אים מעגין ניצען צוא קאלטע זאכן. אדער מען זאל אים שארפין אויף א שטיין ביא א שלייפער. וועט מען אים מעגין ניצען אפילו צוא הייסע זאכען. אונ אויב עס איז דא גריבלאך אין דעם מעסער. אפילו צוא קאלטע זאכען מוז מען אים. אויך ברענגען אויף דעם פייאר ביז פונקען שפריצען (ועיין תי"ט ותי"ו:

פרק א (משה קבל תורה מסיני) משה רבינו האט גינומען דיא תורה פון גאט אויף דעם בארג סיני (ומסרה ליהושע) אונ ער האט גיגעבין דיא תורה צוא יהושע (ויהושע לזקנים) אונ יהושע האט גיגעבין דיא תורה צוא דיא זקנים (וזקנים לנביאים) אונ די זקנים האבין גיגעבין דיא תורה צוא דיא נביאים (ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה) אונ דיא נביאים האבין גיגעבין דיא תורה צוא דיא גרויסע פאר זאמלונג פון הונדערט אונ צוואנציג זקנים וואס זייא האבען גימאכט אלע תקנות ביא דיא יודין (הם אמרו שלשה דברים) דיא אנשי כנסת הגדולה האבין גיזאגט דרייא זאכין (הוו מתונים בדין) איר זאלט זיין גיווארנט אין משפט. אז עס קומט אדין תורה פאר בייניים. זאלין זייא ניט זיין גיאיילט צוא פסקנן.

טהורה. ושל עץ ר׳ אומר ינגב. וחכ״א יקלוף את הזפת. ושל ח״ם אף ע״פ שקלף את הזפת. הרי זו אסורה: **יב** הלוקח כלי תשמיש מן העו״ג. את שדרכו להטביל. יטביל. להגעיל. יגעיל. ללבן באור. ילבן באור. השפוד. והאסכלא. מלבנן באור. הסכין. שפה. והיא טהורה:

חמרא טפי: רבי אומר ינגב. כשל אבן. ואין הלכה כרבי: ושל חרס. בין לרבי בין לרבנן: אע״פ שקלף הזפת אסור. דחרס בלע ופלט בלע ליה חמרא: **יב** כלי תשמיש. של סעודה ודוקא כלי מתכות או כלי חרס המצופים באבר וכלי זכוכית ככלי מתכות דמי: את שדרכו להטביל. כלומר כלי הראוי ליעשה בטבילה וא״צ תקון אחר כגון שתשמישו ע״י צונן: יטביל. במקום הכשר לטבילת אשה. וטבילה מתיר:

להגעיל. כגון יורות וקדרות של מתכות שמשתמשין ע״י רותחין: יגעיל. בכותחין שמכניסין לתוך יורה גדולה מים רותחים ומשהין אותן בתוכה מעט וזה אחר שמשפשפן ומסיר החלודה שלהן ואח״כ מטבילן במקוה הכשר לטבילת אשה והן מותרין: ללבן. כלים שמשתמשים בהן ע״י האור בינם בלי רוטב כמפ׳ ואז״ל כגון השפודי׳ והאסכלאות: מלבנן באור. עד שיהיו ניצוצו׳ ניתזין מהן ואח״כ מטבילן והן מותרין: שפה. ניטלה

כלי איז פון האלץ. אונ דער עובדת גלולים האט אינוויינג אויס געשמירט מיט פעך. אונ אויף דיא פעך האט ער בגאסין מיט ויין. עס זאל אויס ציהען דעם שלעכטין ריח פון דיא פעך (רבי אומר ינגב) רבי זאגט דער יוד זאל אפ וואשין דיא ויין פון דיא פעך מיט וואסער אונ מיט אש. אזוי וויא ביא אשטיינערנע (וחכמים אומרים) אונ דיא חכמים זאגין (יקלוף את הזפת) ער זאל אראפ שיילין דיא פעך פון דיא האלץ. דער נאך זאל ער אפ וואשין דיא האלץ מיט וואסער אונ מיט אש. ווען ער מעגין אין איר אריין גיסען כשרה ויין (ושל חרס) אונ אויב דיא כלי איז אערדענע (אף על פי שקלף את הזפת) אפילו ער האט אפ גישיילט דיא פעך. פון דעסטוועגין (הרי זו אסורה) איז דיא כלי אסור. מען טאר ניט אריין גיסען אין איר כשרה ויין (ועיין תי״ט): יב (הלוקח כלי תשמיש מן העובדי גלולים) אז איוד קויפט פון איין כותי כלים וואס מען ניצט זיי צום עסין וגינאסענע. זילבער. קופער. מעש. אונ נאך אזעלכע. אדער גלעזערנע. אדער ערדענע גיגלייזטע) אפילו נייע כלים (את שדרכו להטביל) דיא כלים וואס מען ניצט זייא נאר צוא קאלטע זאכין. אונ מען דארף זייא נאר טובל זיין (יטביל) זאל ער זייא טובל זיין אין אכשרה מקוה. אונ מען מעג זייא ניצען (להגעיל) אויב מען דארף זייא אויס בריהען אין הייסע וואסער. ווייל מען ניצט מיט זייא אויך מיט הייסע זאכין (יגעיל) זאל מען זייא כשרין אזוי וויא מען כשרת אויף פסח. מען רייבט אפ דיא ראסט אונ דיא פלעקין אונ מען לייגט זייא אריין אין אקעסיל הייסע וואסער. זייא זאלין ליגען אינוויינג אקליינע ווילע דער נאך זאל מען זייא טובל זיין אין אכשרה מקוה. ווען מען זייא מעגין ניצען (ללבן באור) אויב מען דארף זיי ברענגען אין פייער. ווייל מען ניצט זייא ביי דעם פייער טרוקען אן יאהך (ילבן באור) זאל מען זייא ברענגען אין פייער ביז פונקען וועלין שפריצען פון זיי. דער נאך זאל מען זייא טובל זיין אין אכשרה מקוה ווען מען זייא מעגין ניצען (השפוד והאסכלה) אשפיז אדער אאייזערנע ברעט מיט לעכלאך אונ מען לייגט ארויף דיא פלייש פון הויבין אויף דיא ברעט אונ מען בראט אויף דעם פייער אז ער קויפט דאס פון אעובד גלולים (מלבנו באור) זאל מען דאס ברענגען אויף דעם פייער ביז פונקען וועלין שפריצען (והסכין) אז מען קויפט אמעסער פון אעובד גלולים (שפה והיא טהורה) זאל מען אים אריי

שטעקין

אלא יהיה ידוע מעניו שמעשיו מקולקלים וכאלו בומעניס. א"נ אשמועי' שאם העמיד תלמידים בבחרותו יעמיד תלמידים בזקנותו דכתיב (קהלת יא) בבקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידך: ועשו סייג לתורה. גדר שלא יבא ליגע באיסור תורה. כגון שניות לעריות ושבות לשבת. דכתיב (ויקרא יח) ושמרתם את משמרתי. עשו משמרת למשמרתי:

ב משירי. משיורי שלאחר שמתו כלן נשתייר' הקבלה בידו. והוא היה כ"ג אחר עזרא: הוא היה אומר. כלומר כך היה רגילה בפומיה תמיד. וכן כל רבי פלוני אומר. הוא היה אומר שבמסכת זו פירוש היה רגיל לומר כן תמיד: העולם עומד. לא נברא העולם אלא בשביל ג' דברים הללו: על התורה. שאלמלי לא קבלו ישראל את התורה לא נבראו שמים ולכך דכתיב (ירמיה לג) אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי: ועל העבודה. עבודת הקרבנות שכך שנינו במסכת תענית שאלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ ומצינו שבשביל הקרבנות שהקריב נח. נשבע [הקב"ה] שלא יביא מבול לעולם. הרי שהעולם עומד על הקרבנות: ועל ג"ח. דכתיב (תהלים פט) עולם חסד יבנה. וגמילות חסדים הוא לשמח חתנים. ולנחם אבלים. ולבקר חולים. ולקבור מתים. וכיוצא בזה: ג פרס. לשון ערך. ערך מתרגמינן פורסיה הוא מה שאדם נותן למי שעבד אותו והוא אינו חייב בדין ליתן לו כלום. כמו מה שיתן אדם לבנו קטן. או לאשתו. או לעבדו מפני קורת רוח שעשו לו. ואפי' לתקוה פרס כזה לא יעבוד אדם את בוראו אלא מאהבה בלבד: ויהי מורא שמים עליכם.

תלמידים הרבה. ועשו סייג לתורה:

ב שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה. הוא היה אומר על שלשה דברים העולם עומד. על התורה. ועל העבודה. ועל גמילות חסדים:

ג אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק. הוא היה אומר אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס. אלא היו כעבדים המשמשין את הרב. שלא על מנת לקבל פרס. ויהי מורא שמים עליכם:

נאר זייא זאלין גוט בקלערין דעם דין (והעמידו תלמידים הרבה) אונ דיא מענטשין וואס קענגען גוט לערנען זאלין אויף שטעלין פיל תלמידים (ועשו סייג לתורה) אונ איר זאלט מאכין אצוים צוא דיא תורה. איר זאלט אסרין אזעלכע זאכין וואס זענען מותר. כדי מען זאל ניט קענען קומען מתיר זיין וואס איז אסור: ב (שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה) שמעון הצדיק וואס ער איז געבליבען וער איז געווען דער לעצטער) פון דיא כנסת הגדולה (הוא היה אומר) ער פלעגט זאגין (על שלשה דברים העולם עומד) דיא וועלט שטייט אויף דרייא זאכין (על התורה) מען זאל לערנען תורה (ועל העבודה) אויף קרבנות ואונ אויף תפלה (ועל גמילות חסדים) מענטשין זאלין טאן טובות איינער צום אנדערין. דער פרייען חתן כלה. טרייסטין אבלים. גיין צוא אקראנקין. בגראבין מתים: ג (אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק) אנטיגנוס פון דעם ארט סוכו האט גילערונט פון שמעון הצדיק (הוא היה אומר) ער פלעגט זאגין (אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס) איר זאלט ניט זיין אזוי וויא דיא קנעכט וואס דינען זייער בעל הבית ווייל ער באצאהלט זייא (אלא היו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס) נאר איר זאלט זיין אזוי וויא דיא קנעכט וואס דינען זייער בעל הבית ניט צוא געמען גיצאהלט. אזוי זאלט איר אויך ניט דינען גאט ווייל ער וועט אייך בצאהלין. נאר (ויהי מורא שמים עליכם) איר זאלט דינען גאט ווייל מען דארף מורא האבין פאר אים. אונ וועלכע מורא. מען דארף מורא

אע"פ שאתה עובד מאהבה עבוד ג"כ מיראה. שהעובד מאהבה זריז במ"ע. והעובד מיראה נזהר ממצות ל"ת. ונמצאת עבודתו שלימה. וכן אמרו חז"ל עבוד מאהבה עבוד מיראה. עבוד מאהבה. שאם באת לשנוא דע שאתה אוהב ואין אוהב שונא. עבוד מיראה שאם באת לבעוט דע שאתה ירא ואין ירא בועט:

ד יוסי בן יועזר איש צרידה. ויוסי בן יוחנן איש ירושלים קבלו מהם. יוסי בן יועזר אומר יהי ביתך בית ועד לחכמים. והוי מתאבק בעפר רגליהם. והוי שותה בצמא את דבריהם:

ה יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר יהי ביתך פתוח לרוחה. ויהיו עניים בני ביתך. ואל תרבה שיחה עם האשה. באשתו אמרו. ק"ו באשת

ד יוסי בן יועזר איש צרידה. ויוסי בן יוחנן איש ירושלים. כל הזוגות הנזכרים בפרק זה זוג זוג. פלוני ופלוני קבל מפלוני ופלוני. הראשון מהם נשיא. והשני אב בית דין: יהי ביתך בית ועד לחכמים. כשירצו החכמים להתקבץ ולהתועד יהיה ביתך מוכן לדבר זה שיהיו רגילים לומר נתקבץ בביתו של פלוני. שאי אפשר שלא תלמוד מהם איזה דבר חכמה. משלו משל למה הדבר דומה לנכנס לחנותו של בשם אע"פ שלא לקח כלום מ"מ ריח טוב קלט והוליך עמו: והוי מתאבק בעפר רגליהם. כלומר שתלך אחריהם. שהמהלך מעלה אבק ברגליו. וההולך אחריו מתמלא מאבק שהוא מעלה ברגליו. פירוש אחר. שתשב לרגליהם על הארץ שבימיהם נוהגים שהרב יושב על הספסל והתלמידים יושבים לרגליו על גבי קרקע: והוי שותה בצמא את דבריהם. כאדם צמא ששותה בתאוה ולא כאדם שבע שאין במזונו שום טעם אפילו בדברים הערבים והטובים: ה יהי ביתך פתוח לרוחה. כביתו של אברהם אבינו ע"ה שהיה פתוח לארבע רוחות העולם. כדי שלא יצטרכו האורחים להקיף למצוא הפתח: ויהיו עניים בני ביתך. ולא יקנה עבדים לשמשו. מוטב שיהנו ישראל מנכסיו ולא זרע כנען הארור: באשתו אמרו. מדקאמר עם האשה ולא אמר עם אשה. למדנו שבאשתו אמרו אית דמפרשי באשתו נדה בלבד. שלא יבא לידי הרגל

האבן פאר זיין גרויסקייט וואס ער האט באשאפן דיא וועלט. אזוי וויא דוד המלך עליו השלום האט געזאגט (כי אראה שמיך) אז איך זעה דיינע הימלען. אונ פון אזוי אמורא קומט מען צו דינען גאט פון ליבשאפט און שבר: ד יוסי בן יועזר איש צרידה אונ יוסי בן יוחנן איש ירושלים (קבלו ממנו) האבן געלערנט פון אנטיגנוס איש סוכו. יוסי בן יועזר זאגט (יהי ביתך בית ועד לחכמים) דיין שטוב זאל זיין אפאר זאמלונג צוא חכמים. דיא חכמים זאלין זיך פאר זאמלען ביי דיר אין דיין שטוב (והוי מתאבק בעפר רגליהם) דוא זאלסט פאר שטויבט ווערין פון דיא שטויב פון זייערע פיס. דאס מיינט מען דוא זאלסט אייביג זיין אינטער דיא חכמים. אזוי זאגט אז דיא שטויב פון זייערע פיס זאל ארויף קומען אויף דיר. דורך דעם וועסטו הערין אלע מאהל זייערע תורה אונ חכמה וואס זייא וועלין לערנען אונ ריידין (והוי שותה בצמא את דבריהם) דוא זאלסט טרינקען מיט דארשט זייערע רייד. אזוי וויא איינער איז דארשטיג האט ער דאך הנאה פון דעם טרינקען. אזוי זאלסטו הנאה האבן אונ מיט גרויס לוסט צוא הערין זייערע רייד: ה יוסי בן יוחנן איש ירושלים זאגט (יהי ביתך פתוח לרוחה) דיין שטוב זאל זיין אפין צוא דער ברייטערין וועלכין מענטשין עס איז איינג (ויהיו עניים בני ביתך) אונ דיא ארעמע לייט זאלין זיין דיינע שטוב מענטשין. אזוי ווי דוא דארפסט שפייזין דיינע שטוב מענטשין אזוי זאלסטו שפייזין ארעמע לייט (ואל תרבה שיחה עם האשה) דוא זאלסט ניט פיל שמעסין מיט דיא אשה (מיט דיין ווייב) באשתו

חברו. מכאן אמרו חכמים כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו ובוטל מדברי תורה וסופו יורש גיהנם: ו יהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי קבלו מהם. יהושע בן פרחיה אומר. עשה לך רב וקנה לך חבר. והוי דן את כל האדם לכף זכות: ז נתאי הארבלי אומר הרחק משכן רע. ואל תתחבר לרשע. ואל תתיאש

חבירה. ומדברי המשנה נראה דאפי' באשתו טהורה וכן אמרו חז"ל (חגיגה ה) מגיד לאדם מה שחו אפי' שיחה קלה שבין איש לאשתו מגידין לו בשעת הדין אלא אם כן צריך לפייסה לדבר מצוה כגון רב דשח ושחק ועשה צרכיו: מכאן אמרו חכמים. רבינו הקדוש בסדר המשניות כתבה מדברי חכם זה שאמר ואל הרבה שיחה עם האשה למדו חכמים לומר כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו. מצאתי כתוב כשאדם מספר לאשתו קורותיו כך וכך אירע לי עם פלוני היא מלמדתו להרחר ריב. כגון קרח שספר לאשתו מה שעשה משה בהניף את הלוים תנופה והביאתו בדברים לידי מחלוקת א"נ מתוך שהוא מספר לה שחבריו גנהו וביישוהו אף היא מבזה אותו בלבה הא גורם רעה לעצמו: ובוטל מדברי תורה. שנמשך אחר דברים בטלים ואינו עוסק בתורה: ו עשה לך רב. רמב"ם פירש אע"פ שאינו ראוי להיות לך רב. עשה אותו רב עליך ולא תלמוד בינך לבין עצמך. ואני שמעתי עשה לך רב שיקבל לו רב אחד שילמוד ממנו תמיד. ולא ילמוד היום מאחד ולמחר מן האחר. ואע"ג דבמסכת ע"ג (דף יט) אמרו הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה כבר פירשו ואמרו הני מילי בסברא שטוב לו לשמוע סברת הרבים אבל לענין גמרא עדיף רב אחד מעלי כי היכי דלא לפגום לישניה: וקנה לך חבר. ואפי' אתה צריך לקנותו בדמים יקרים ולפזר עליו ממון כדי שתקנה אהבתו אבל ברב לא שייך לומר קנה לך רב שהרב צריך ללמד בחנם: והוי דן את כל האדם לכף זכות. כשהדבר בכף מאזנים ואין לו הכרע לכאן ולכאן כגון אדם שאין אנו יודעים ממעשיו אם צדיק אם רשע ועשה מעשה שאפשר לדונו לזכות ואפשר לדונו לחובה. מדת חסידות הוא לדונו לכף זכות. אבל אדם שהוחזק ברשע מותר לדונו לחובה שלא אמרו (שבת לז) אלא החושד בכשרים לוקה בגופו מכלל שהחושד ברשעים אינו לוקה: ז הרחק משכן רע. שלא תלמוד ממעשיו. ועוד שלא תלקה עמו במפלתו דאוי לרשע ואוי לשכנו: ואל תתחבר לרשע. שכך אמרו חכמים כל המתדבק לרשעים אף ע"פ שאינו עושה כמעשיהם נוטל שכר כיוצא בהם. למה הדבר דומה לנכנס לביתו של בורסי אע"פ שלא לקח ממנו כלום מ"מ ריח רע קלט

אמרו) מיט זיין ווייב האט מען גיזאגט ער זאל ניט פיל שמועסין (קל וחומר באשת חברו) מיט זיין חברס ווייב טאר מען געוויס ניט שמועסין (מכאן אמרו חכמים) פון דאנגען האבע דיא חכמים אפ גילערנט צוא זאגין (כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה) צו יעדער צייט וואס א מענטש שמועסט צוא פיל מיט זיין ווייב (גורם רעה לעצמו) בריינגט ער אויף זיך שלעכטס (ובוטל מדברי תורה) אונ ער ווערט נישטערט פון לערנען תורה (וסופו יורש גיהנם) אונ זיין סוף וועט זיין ער וועט נידערין אין גיהנם: ו יהושע בן פרחיה אונ נתאי הארבלי (קבלו מהם) האבין גילערנט פון זייא. פון דיא פריערדיגע תנאים. יהושע בן פרחיה זאגט (עשה לך רב) מאך דיר א רבי אונ זאלסט ניט לערנען אליין (וקנה לך חבר) אונ קויף דיר א חבר אפילו פאר געלט. אבער א רבי טאר ניט נעמען געלט פאר דעם לערנען (והוי דן את כל האדם לכף זכות) אז א מענטש האט גיטאן אזוי אונ דוא קענסט אים גירעכט מאכען אונ אומגירעכט מאכין זאלסטו אים גירעכט מאכין. אונ זאלסט אים האלטין פר א צדיק ניט פאר א רשע: ז נתאי הארבלי זאגט (הרחק משכן רע) דו זאלסט דיך דער ווייטערין פון א שלעכטין

שכן

וכולית עמו: ואל תתייאש מן הפורענות. שלא תאמר רשע זה מעשיו מצליחין אלך ואדבק עמו הואיל והשעה משחקת לו. לכך אמר ואל תתיאש מן הפורענות כלומר דע שמהרה תבא עליו פורענות כי פתאום יבוא אידו: ח אל תעש עצמך כעורכי הדיינין. כאותן אנשים שעורכים ומסדרים טענות בעלי הדין לפני הדיינים. שאסור לאדם לגלות דינו לאחד מבעלי הדין ולומר לו טען כך בשביל שתזכה בדינך ואף ע"פ שיודע שהדין עמו. פ"א כעורכי הדיינין כגדולי הדיינים ובתלמיד היושב לפני רבו מדבר. שלא יעשה עצמו כגדולי הדיינים לדבר לפני רבו כשפוסק את הדין. עורכי לשון אב ערכאות של עו"ג (גטין פ י) ערכאות של בית דוד. ומפי אחרים שמעתי אל תעש עצמך כגדולי הדיינים לסוף בעלי דינים שיבואו לדין לפניך: יהיו בעיניך כרשעים. שלא יפה לבך לאחד מהם לומר איש פלוני חשוב הוא. ולא יטעון טענת שקר. שאם אתה אומר כן אין אתה רואה לו חובה: כשקבלו עליהם את הדין. שלא תחשוד הדיין לומר גזלן היה זה אלא תאמר שמא טועה היה ולא נתכוין לגזול א"כ נתחייב א' מהם שבועה ונשבע לא תאמר לשקר נשבע: ט והוי זהיר בדבריך. שלא יאמר הדיין שמא כך וכך היה מעשה או אם היה הדבר כך היה פלוני זכאי ומתוך דברים הללו לומד בעל הדין או העדים לומר דבר שלא היה: י שמעיה ואבטליון. גרי צדק היו. ומבני בניו של סנחריב הם. ושמעתי שמפני שהיה אבטליון אב ב"ד. נקרא בשם זה שפירושו אב לקטנים כי טליא בל' ארמי קטן. כמו אמר רבי יוחנן כד הוינא טליא כשהייתי קטן. לייתו טליא וטליתא. יביאו קטן וקטנה. אף כאן אבטליון אביהן של יתומים קטנים: אהוב את המלאכה. אפילו יש לו במה להתפרנס חייב לעסוק במלאכה. שהבטלה

מן הפורענות: ח יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח קבלו מהם. יהודה בן טבאי אומר אל תעש עצמך כעורכי הדיינין. וכשיהיו בעלי דינים עומדים לפניך יהיו בעיניך כרשעים. וכשנפטרים מלפניך יהיו בעיניך כזכאין כשקבלו עליהם את הדין: ט שמעון בן שטח אומר הוי מרבה לחקור את העדים. והוי זהיר בדבריך. שמא מתוכם ילמדו לשקר: י שמעיה ואבטליון קבלו מהם. שמעיה אומר אהוב את

שכן (ואל תתחבר לרשע) אונ דוא זאלסט דיך ניט בהעפטין מיט ארשע (ואל תתיאש מן הפורענות) אונ דוא זאלסט ניט פאר געסין אז גאט קען שטראפין: ח יהודה בן טבאי את שמעון בן שטח (קבלו מהם) האבין גילערונט פון רבי יהושע בן פרחיה אונ נתאי הארבלי. יהודה בן טבאי זאגט (אל תעש עצמך כעורכי הדיינין) דוא זאלסט דיך ניט מאכען וויא דוא עאלסט גיוועזן פון דיא גרעססטע דיינים. דוא זאלסט גייטין מענטשין וויא זאלען קומען פאר דיר האבען דין תורות (וכשיהיו בעלי דינים עומדים לפניך) דיא מענטשין וואס וועגען ניקומען פאר דיר האבין אדין תורה. ווען זייא שטייען פאר דיר אונ זאגין זייערע טענות (יהיו בעיניך כרשעים) זאלסטו האלטען ביידע פאר רשעים (וכשנפטרים מלפניך) אונ אז זיי גייען אוועק פון דיר (יהיו בעיניך כזכאין) זאלסטו האלטין ביידע פאר צדיקים (כשקבלו עליהם את הדין) אז זייא האבין ביידע אויף זיך גינומען זייא זאלין טאהן וויא דיא דיינים הייסן: ט שמעון בן שטח זאגט (הוי מרבה לחקור את העדים) דוא זאלסט פיל אונ גוט פארשטין דיא עדות (והוי זהיר בדבריך) אונ דוא זאלסט זיין געהיט מיט דיינע רייד (שמא מתוכם ילמדו לשקר) טאמער פון דיינע רייד וועלין זייא זיך אויס לערנען וויא צוא זאגין ליגען:. שמעיה אונ אבטליון (קבלו מהם) האבין גילערנט פון יהודה בן טבאי אונ פון שמעון בן שטח. שמעיה זאגט (אהוב את המלאכה) אמענטש זאל ליב האבין צוא ארבעטין ניט צוא גיין

מביאה לידי פיעמוס: ושנא את הרבנות. ולא תאמר אדם גדול אני וגנאי לי לעסוק במלאכה. דאמר ליה רב לרב כהנא פשוט נבלתא בשוק ושקול אגרא ולא תימא כהנא אנא. גברא רבא אנא. והיא כי מלתא. פירוש אחר ושנא את הרבנות. התרחק מלנהוג שררה על צבור שהרבנות מקברת את בעליה:

יא הזהרו בדבריכם. שלא תניחו מקום לטעות בדבריכם: שמא תחובו חובת גלות. כלומר אע"פ שבמקום שאתם בו אין שם מקום לטעות יש לחוש שמא יגרום החטא ותתחייבו גלות. ותגלו למקום שיש שם אפיקורסים שמראים פנים בתורה שלא כהלכה והם כנוי למים הרעים. ויבינו מתוך דבריכם דברים שאינם הגונים וישתו התלמידים הבאים אחריכם מאותם דברים דברי מינות וימותו בעונם: ונמצא ש"ש מתחלל. שיאמרו אותן דעות בטלות בעולם כמו שקרה לאנטיגנוס איש סוכו עם צדוק וביתוס תלמידיו שאמר להם אל תהיו

המלאכה. ושנא את הרבנות. ואל תתודע לרשות: יא אבטליון אומר חכמים הזהרו בדבריכם. שמא תחובו חובת גלות. ותגלו למקום מים הרעי'. וישתו התלמידים הבאים אחריכם וימותו. ונמצא שם שמים מתחלל: יב הלל ושמאי קבלו מהם. הלל אומר הוי מתלמידיו של אהרן. אוהב שלום. ורודף שלום. אוהב את

כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס. ואמרו הם. אפשר פועל עושה מלאכה כל היום וערב ולערב אינו מקבל פרס. ויצאו מן הדת הם ותלמידיהם ונקראים צדוקים וביתוסים עד היום:

יב הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום. פירשו באבות דרבי נתן כיצד היה אהרן אוהב שלום. כשהיה רואה שני בני אדם מתקוטטים היה הולך לכל אחד מהם שלא מדעת חברו. ואומר לו ראה חברך איך הוא מתחרט ומכה את עצמו על שחטא לך. והוא אמר לי שאבוא אליך שתמחול לו ומתוך כך כשהיו פוגעים זה בזה היו מנשקים זה את זה. וכיצד היה מקרב הבריות לתורה כשהיה יודע באדם שעבר עבירה היה מתחבר עמו ומראה לו פנים צהובות. והיה אותו אדם מתבייש ואומר אילו היה יודע צדיק זה מעשי הרעים כמה היה מתרחק ממני ומתוך כך היה חוזר למוטב. הוא שהנביא מעיד עליו (מלאכי ב) בשלום ובמישור הלך אתי ורבים

ליידינ (ושנא את הרבנות) אונ דוא זאלסט פיינט האבען גרויסקייט. דוא זאלסט ניט זאגין איך בין אגמבן אונ אנחשן מיר פאסט ניט דיא מלאכה (ואל תתודע לרשות) אויב דוא וועסט ליב האבען צוא ארבעטין וועסטו ניט דער קענט ווערין צוא ארומקייט. וועסטו ניט זיין ארעם גשמת חיים: יא אבטליון זאגט (חכמים הזהרו בדבריכם) חכמים איר זאלט זיין געוויט מיט אייערע רייד (שמא תחובו חובת גלות) טאמער וועט איר מוזין פאר טריבען ווערין פון דעם ארט (ותגלו למקום מים הרעים) אונ איר וועט פאר טריבען ווערין אין אזוי אארט וואס דארט זענען שלעכטע וואסער שלעכטע מענטשין. אפיקורסים (וישתו התלמידים הבאים אחריכם וימותו) אונ דיא תלמידים וואס וועלין דארט קומען נאך אייך וואס וועלין לערנען ביא אייך וועלין טרינקען לערנען אייערע רייד. אונ זייא וועלין אייך שלעכט פאר שטיין. ווייל איר וועט ג ט נוט ארויס זאגין וואס איר מיינט. וועלין זייא נאך ערגער ווערין. אונ זיי וועלין שטארבין דורך זייערע זינד וואס זייא האבען גיטאהן ווייל זייא האבין אין אייך גיהאם אטעות (ונמצא שם שמים מתחלל) וועט זיין אחילול השם: יב הלל אונ שמאי (קבלו מהם) האבין גילערנט פון שמעיה מיט אבטליון. הלל זאגט (הוי מתלמידיו של אהרן) דוא זאלסט זיין דיא תלמידים פון אהרן (אוהב שלום) דוא זאלסט ליב האבען צוא זיין שלום מיט אלע מענטשין (ורודף שלום) דוא זאלסט נאך יאגין צוא מאכען שלום צווישען אנדערע מענטשין

הבריות. ומקרבן לתורה: יג הוא היה אומר נגד שמא. אבד שמיה. ודלא מוסיף יסיף. ודלא יליף קטלא חייב. ודישתמש בתגא חלף: יד הוא היה אומר אם אין אני לי מי לי וכשאני לעצמי מה אני ואם לא עכשיו אימתי: טו שמאי אומר עשה תורתך קבע.

השיב מען: יג נגד שמא אבד שמיה. מי שנמשך לו שם מרחוק מתוך שררה ורבנות מהרה יאבד שמו. שהרבנות מקברת את בעליה. נגד לשון משיכה. תרגום משכו נגדו: ודלא מוסיף. מי שאינו מוסיף על למודו: יסיף. יסוף מפיו מה שכבר למד וישכח תלמודו. ויש שגורסין יאסף כלומר יאסף אל עמיו וימות בלא עתו: ודלא יליף. קשה מדלא מוסיף הלכך קטלא חייב כלומר ראוי הוא למיתה כמו שאמרו [פסחים מט:] עם הארץ כו': ודישתמש בתגא חלף. המשתמש בכתרה של תורה כאדם המשתמש בכליו חלף ועבר מן העולם. תגא בלשון ישמעאל כתר ויש מפרשים תג"א ר"ת *תלמיד *גברא *אחריכא שאסור לאדם להשתמש בתלמידים שאינן תלמידיו ואפי' שמעתי ודישתמש בתגא המשתמש בשם המפורש חלף ואבד שאין לו חלק לעולם הבא: יד אם אין אני לי. אם אין אני זוכה לעצמי מי יזכה בשבילי: וכשאני לעצמי. ואפי' זכיתי לעצמי. מה הוא הזכות הזה. ובמה נחשב הוא. כנגד מה שאני חייב לעשות: ואם לא עכשיו. בעולם הזה: אימתי. כי אחר המות אי אפשר לזכות עוד. פירוש אחר אם לא עכשיו בימי הבחרות. אימתי. שמא בימי הזקנה לא יעלה בידי: טו עשה תורתך קבע. שיהיה עיקר עסקך ביום ובלילה בתורה וכשתהיה יגע מן התלמוד תעשה מלאכה. ולא שיהיה עיקר עסקך במלאכה וכשתפנה מן המלאכה תעסוק בתורה. ומצאתי כתוב עשה תורתך קבע שלא תחמיר לעצמך ותקל לאחרים. או תחמיר לאחרים ותקל לעצמך. אלא תהא תורתך קבע. לך כמו לאחרים. וכן הוא אומר בעזרא ז'. כי עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת ה' ולעשות וללמד
לבני

ואוהב את הבריות) דוא זאלסטו ליב האבען אלע מענטשין ומקרבן לתורה) אונ דוא זאלסט זיא ברענגען צוא דיא תורה: יג (הוא היה אומר) הלל פלעגט זאגין (נגד שמא) אז זיין נאמען ציהט זיך. ער האט אגרויסען נאמען. אונ דורך דעם איז דער מענטש ביא זיך גרויס (אבד שמא) ווערט זיין נאמען פאר לארין ווערין. ער וועט ניט לאנג גרויס זיין (ודלא מוסיף) ווער עס מערט ניט צוא חזרין וואס ער האט גילערנט (יסף) וועט זיין לערנען פון אים פאר געסען ווערין (ודלא יליף) אונ דער וואס לערנט גאר ניט (קטלא חייב) האט זיך אליין פאר שולדיגט זיין טויט (ודישתמש בתגא חלף) ווער עס ניצט מיט דיא קרון פון דיא תורה. דער מענטש וואס איז גרויס ביא זיך ווייל ער גייט אין דיא קרון פון דיא תורה. ווייל ער קען לערנען. דער וועט געשווינד אוועק גיין פון דיא וועלט: יד (הוא היה אומר) הלל פלעגט זאגין (אם אין אני לי) אויב איך אליין וועל ניט זארגין פאר מיר איך זאל האבען תורה אונ מצות (מי לי) ווער קען דאס זארגין פאר מיר (וכשאני לעצמי) אויב איך וועל גאר טאהן תורה אונ מצות פאר זיך אליין (מה אני) וואס בין איך. וויא פיל תורה אונ מצות קען איך האבען. גאר מען דארף מזכה זיין נאך אנדערע מענטשין אויך. וועל איך זוכה זיין דורך זייא אויך (ואם לא עכשיו אימתי) אונ אויב איך וועל ניט אן זאמלען תורה אונ מצות אויף דיא וועלט. ווען וועל איך זייא אן זאמלען. נאך דעם טויט קען מען שוין ניט טאהן קיין תורה אונ מצות: טו שמאי זאגט (עשה תורתך קבע) מאך דיין תורה צאוים גיזעצטע זאך. דוא זאלסט ניט

אמור מעט ועשה הרבה. והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות: **טז** רבן גמליאל אומר עשה לך רב והסתלק מן הספק. ואל תרבה לעשר אומדות: **יז** שמעון בנו אומר כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה. ולא המדרש הוא העיקר אלא המעשה. וכל המרבה

לבני ישראל. כמו שהכין לבו לעשות. כך היה מלמד לבני ישראל: אמור מעט ועשה הרבה. כמו שמצינו באברהם אבינו ע"ה שאמר תחלה (בראשית יד) ואקחה פת לחם ובסוף ויקח בן בקר רך וטוב: והוי מקבל את כל האדם. כשאתה מכניס אורחים לביתך לא תתן להם ופניך כבושות בקרקע. שכל הנותן פניו כבושות בקרקע אפילו נתן כל מתנות שבעולם מעלין עליו כאלו לא נתן כלום. ג' אזהרות הזהיר שמאי כנגד ג' מעלות שהזכיר ירמיה. חכם גבור ועשיר. כנגד חכם אמר עשה תורתך קבע. כנגד עשיר אמר. אמור מעט ועשה הרבה. כנגד גבור אמר הוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות. שיכבוש יצרו וילחום כנגד לבו הרע. ושנינו איזהו גבור הכובש את יצרו: **טז** עשה לך רב. לענין הוראה מדבר עכשיו. אם בא דין לפניך ונסתפקת בו עשה לך רב: והסתלק מן הספק. ולא תפסוק עליו אתה לבדך כי הא דרבה כי הוה אתי טריפתא לגביה הוי מכניף לכלהו טבחי דמתא מחסיא אמר כי היכי דלמטיין שיבא מכשורא: ואל תרבה לעשר אומדות. שהמפרישים מעשרות מאומד אינו נצול מן הקלקלה אם פוחת ממה שראוי ליתן מעשרותיו מתוקנים ופירותיו מקולקלים. ואם העדיף על שהיה ראוי ליתן. פירותיו מתוקנים ומעשרותיו מקולקלים: **יז** ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה. מי ששומע חרפתו ושותק: ולא המדר' הוא עיקר אלא המעשה. ותדע לך ששתיקה טובה. שאפי' המדרש והדרש והדבור בתורה שאין לך מדה טובה הימנה אין עיקר קבול השכר אלא בשביל המעשה. והדורש ואינו מקיים נאה לו אם היה שותק ולא היה דורש: וכל המרבה דברים מביא חטא. שכן מצינו בחוה שהרבתה דברים ואמרה אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו. והוסיפה נגיעה שלא נאסרה בה ודחפה נחש עד שנגעה בו. ואמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה. ומתוך כך באתה לידי חטא שאכלה מן הפרי סוף

לערנען צוא צייטין ווייז אמאהל. נאר דו זאלסט לערנען שטענדיג אלע טאג (אמור מעט ועשה הרבה) דוא זאלסט צוא זאגין ווייניג. אונ דוא זאלסט טאהן פיל (והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות) אונ דוא זאלסט אויף נעמען יעדער מענטש וואס קומט צוא דיר מיט אפרייליך פנים: טז רבן גמליאל זאגט (עשה לך רב) דוא זאלסט ניט פסקנן אליין אדין. נאר דוא זאלסט דיר מאכען ארבי אונ זאלסט ביי אים פרעגין אויב דוא לערונסט גוט דעם דין (והסתלק מן הספק) וועסטו אפ גיטאהן ווערין פון א ספק. וועט דיר ניט זיין קיין ספק. וואָרום דער רבי וועט דיר אלץ זאגין (ואל תרבה לעשר אומדות) אונ אז דוא גיבסט מעשר פון דיינע תבואה. זאלסטו ניט געבין שאצענדיג. אפילו דוא וועסט מער געבין. נאר דוא זאלסט אפ מעסטן אריכטיגע צענטע טייל: יז (שמעון בנו אומר) שמעון דר זון פון רבן גמליאל זאגט (כל ימי גדלתי בין החכמים) מיינע אלע יאהרין בין איך גיצויגין גיוואָרין צווישען חכמים (ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה) אונ איך האב ניט גיפונען צום גוף קיין בעסערע זאך וויא שווייגין איז. אז איינער זידעלט אים אדער ער שעלט אים. זאל ער שווייגין אונ ניט ענטפערין (ולא המדרש הוא העיקר אלא המעשה) אונ ניט דיא דרשה איז דער עיקר. נאר דאס טאהן. ניט וואס מען דרשנט שיין נאר וואס מען טוהט שיינע מעשים (וכל המרבה דברים מביא חטא) אונ דער וואס רעט פיל ברייננט דאס אים צוא עבירות.

דברים מביא חטא: יח רבן שמעון ב"ג אומר על שלשה דברים העולם עומד. על הדין. ועל האמת. ועל השלום. שנאמר (זכריה ח) אמת ומשפט שלום. שפטו בשעריכם:

פרק ב רבי אומר איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה. שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות. והוי מחשב הפסד מצוה

ששלמה אומר (משלי ל) אל תוסף על דבריו פן יוכיח בך ונכזבת: יח העולם עומד. ישובו של בני אדם מתקיים. אין זה כמו העולם עומד דלעיל: על הדין. לזכות את הזכאי. ולחייב את החייב: ועל האמת. שלא ישקרו איש בעמיתו: ועל השלום. בין המלכיות ובין אדם לחברו:

פרק ב רבי אומר שיבור. שיבור: כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. שיהא נוח לו. ויהיו נוחין בני אדם ממנו אם יהיה הולך בכל המדות בדרך האמצעי ולא יטה לאחד משני הקצוות שאם הוא כילי ביותר. יש תפארת לו שמוסיף ממון הרבה. אבל אין בני אדם מפארין אותו במדה זו. ואם הוא מפזר יותר מן הראוי. בני אדם המקבלים ממנו מפארים אותו. אבל אינו תפארת לעושיה. ואינו נוח לו שהוא בא לידי עניות בשביל כך. אבל מדת הנדיבות שהיא אמצעית בין הכילות והפיזור. היא תפארת לעושיה. שמשמר את ממונו ואין מפזר יותר מן הראוי: ותפארת לו מן האדם. שבני אדם מפארים אותו שנותן כמו שראוי לו ליתן. וכן הדין בכל שאר המדות: שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות. לא נתפרש בתורה שכר המקיים מצות עשה. ולא עונש המבטל מעשייתן. דאילו עונשן של מצות לא תעשה מפורשין הן. סקילה שריפה. הרג. וחנק. כרת ומיתה בידי שמים. ומלקות. הנוהג הקל לעבירה הקלה והחמור לחמורה: והוי מחשב הפסד מצוה. מה שאתה מפסיד מסחורתך וממונך מפני עסק המצוה כנגד השכר שיעלה לך ממנה בעוה"ז או בעוה"ב

פון פיל ריידין קומט מען צוא רכילות אונ לשון הרע אונ נאך אנדערע שלעכטע רייד: יח רבן שמעון בן גמליאל זאגט (על שלשה דברים העולם קיים) אויף דרייא זאכין שטייט דיא וועלט (על הדין ועל האמת ועל השלום) אויף משפט. אז צווייא מענטשין קריגען זאלין זייא גיין צוא א דין תורה. אונ זייא זאלין טאהן וויא דער דיין פסק'ט. אונ איינער מיט דעם אנדערין זאל ריידין אמת. אונ עס זאל זיין שלום צווישען אלע מענטשין (שנאמר) אזוי ווי דער פסוק זאגט (אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם) איר זאלט איין פיהרען אין אייערע שטעט איינער מיט דעם אנדערין זאל ריידין אמת. אונ מען זאל גיין צוא א דין תורה אונ עס זאל זיין שלום צווישען מענטשין:

פרק ב א רבי זאגט (איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם) וועלכע איז דיא גלייכע וועג וואס דער מענטש זאל אויסקלויבין (כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם) אז דיא זאך איז שיין פאר דעם מענטש וואס טוהט איר. אונ עס איז אים שיין פאר אנדערע מענטשין. דאס מיינט מען דער מענטש זאל גיין אין אמיטעל וועג. ער זאל ניט זיין צוא פיל קארג. אונ זאל ניט צוא פיל אוועק געבין. אונ אזוי בייא אנדערע מדות (והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה) אונ דוא זאלסט היטען צוא טאהן א גרינגע מצוה אזוי וויא דוא היטסט צוא טאהן א שווערע מצוה (שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות) ווארום דוא ווייסט ניט פאר וועלכע מצוה מען גיט מער שכר (והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה) אונ דוא זאלסט רעכענען דעם שאדין וואס דוא האסט אויף דיא וועלט דורך דיא מצוה

היפא יותר מאותו הפסד: ושכר עבירה. כנגד הנאה שאתה נהנה בעבירה. כנגד הפסד שעתיד לבא לך ממנה: ב דרך ארץ. מלאכה או סחורה: שיגיעת שניהם משכחת עון. שהתורה מתשת כחו של אדם והמלאכ׳ מפרכת ומשברת את הגוף ומתוך כך יצה"ר בטל ממנו: וכל תורה שאין עמה מלאכה. וא"ת יהא עמל בתורה תמיד ויגיעתה תהא משכחת עון. ומה צורך למלאכה. לכך הוזקק לומר וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה. לפי שא"א לו בלא מזונות. ומלסטם את הבריות ומשכח תלמודו: יהיו עוסקין עמהם לשם שמים. לא כדי ליטול עטרה לומר כך וכך עשיתי בשביל הצבור: מסייעתן. שזכות אבותן של צבור וצדקתן העומדת לעד היא המסייעת את העוסקין עמהן להוציא לאור צרכן ולא מצד טוב השתדלותן של העוסקים: ואתם מעלה אני

כנגד שכרה. ושכר עבירה כנגד הפסדה. והסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה. דע מה למעלה ממך. עין רואה ואוזן שומעת. וכל מעשיך בספר נכתבין: ב ר"ג בנו של ר' יהודה הנשיא אומר. יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ. שיגיעת שניהם משכחת עון. וכל תורה שאין עמה מלאכה. סופה בטלה. וגוררת עון. וכל העמלים עם הצבור. יהיו עמלים עמהם לשם שמים. שזכות אבותם מסייעתן וצדקתם עומדת לעד. ואתם מעלה אני עליכם שכר הרבה כאילו עשיתם

וואס דו טוהסט. געגין דעם שכר וואס דו וועסט האבין אויף עולם הבא (ושכר עבירה כנגד הפסדה) אונ דו זאלסט רעכענען דעם פארדינסט וואס דו האסט אויף דיא וועלט פון דיא עבירה וואס דו טוהסט. געגין דעם שאדין וואס דו וועסט האבין אויף עולם הבא (והסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה) דו זאלסט אייביג טראכטין יאיין קוקען) אין דיא דרייא זאכין וועסטו ניט קומען צוא טאהן אעבירה (דע מה למעלה ממך) וויים וואס איבער דיר איז (עין רואה) דיא אויג פון גאט וואס זעהט אלין וואס דו טוהסט (ואוזן שומעת) אונ דער אויער פון גאט וואס הערט אלין וואס דו רעדסט (וכל מעשיך בספר נכתבים) אונ אלין וואס דו טוהסט ווערט פאר שריבען אין אבוך: ב רבן גמליאל דער זוהן פון רבי יהודה הנשיא זאגט (יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ) נעם איז גוט מען זאל לערנען תורה אונ מען זאל טאהן אמלאכה אדער מען זאל האנדלען אויך (שיגיעת שניהם משכחת עון) וואס דער מענטש מאטערט זיך אין ביידע זאכין ואין תורה אונ אין ארבעט) דאס מאכט אים פארגעסין צו זינדיגען (וכל תורה שאין עמה מלאכה) אונ דער וואס לערנט תורה אונ האט ניט גילערונט איין ארבעט פון וואס צוא פארדינען (סופה בטלה) דער סוף וועט זיין ער וועט מוזין אויף הערין צוא לערנען ווארום ער וועט ניט האבין וואס צוא עסין (וגוררת עון) אונ דאס וועט אים ברייגגען צוא עבירות. ער וועט גנבען אונ גזלען (וכל העמלים עם הצבור) אונ דיא וואס ארבעטין אין שטאט זאכין פאר פיל מענטשינם וועגין (יהיו עמלים עמהם לשם שמים) זאלין זייא ארבעטין פון גאטס וועגין. ניט פון זייער הנאה וועגין אונ ניט פאר גרויסקייט. זייא זאלין האבין כבוד (שזכות אבותם מסייעתם) ווארום דער זכות פון דיא עלטערין פון דיא שטאט מענטשין העלפט צוא דיא פירערס זייא זאלין קענען אויס פירען פאר דיא מענטשין פון שטאט אלין וואס זייא דארפין (וצדקתם עומדת לעד) אונ דיא צדקות פון דיא עלטערין פון דיא שטאט מענטשין שטייט פון זייערט וועגין אויף אייביג (ואתם) אונ איר פירערס פון שטאט (מעלה אני עליכם שכר

עליכם שכר. אע"פ שאין הדבר בא לידי עשייה אותה מצוה שנתבטלתם ממנה: גמר טוב מלך מעשיכם אלא בשביל זכות ג הוו זהירים ברשות. אתם שמתעסקים אבותם של צבור. מעלה אני עליכם שכר בצרכי צבור אע"פ שאתם צריכים להשתודע כאלו אתם עשיתם הישועה הזאת בישראל לרשות כדי לפקח על עסקי רבים. הוו

הואיל ואתם עוסקים לשם שמים. פירוש אחר כל העוסקים עם הצבור להכריח ולכוף את הצבור לדבר מצוה לצדקה או לפדיון שבוים יהיו עוסקים עמהם לשם שמים שזכות אבות של צבור מסייעתן לתת מה שפסקו

עשיתם: ג הוו זהירין ברשות שאין מקרבין לו לאדם. אלא לצורך עצמן. נראין כאוהבין בשעת הנאתן. ואין עומדין לו לאדם בשעת דחקו: ד הוא היה אומר. עשה רצונו כרצונך. כדי שיעשה רצונך כרצונו. בטל רצונך מפני רצונו. כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך. הלל אומר אל תפרוש מן הצבור. ואל תאמן בעצמך

זהירים וכו': ד עשה רצונו כרצונך. פזר ממונך בחפצי שמים כרצונך. כאלו פזרת אותה בחפציך. שאם עשית כן יעשה רצונך כרצונו כלומר יתן לך טובה בעין יפה: כדי שיבטל רצון אחרים. יפר עצת כל הקמים

עליהם ואפילו ממון הרבה. והצדקה שיעשו תעמוד להם לעד ואתם שמתעסקים לכוף את הצבור למצוה זו מעלה אני עליכם שכר כאלו עשיתם זאת המצוה מממונכם ממש. ורמב"ם פירש ואתם מעלה אני עליכם שכר כאלו עשיתם. אם בשעה שאתם עוסקים עם הצבור נתבטלתם מעשיית איזו מצוה בשביל עסקי הצבור מעלה אני עליכם שכר כאלו

עליך לרעה. ואני שמעתי שאין זה אלא דרך כבוד כלפי מעלה והרי הוא כאילו כתוב כדי שיבטל רצונו מפני רצונך. כאותה שאמרו בפרק במה אשה (דף סג) כל העושה מצוה כתקנה אפילו גזר דין של ע' שנה מתבטל מעליו: אל תפרוש מן הצבור. אלא השתתף בצרתם שכל הפורש מן הצבור אינו רואה בנחמת הצבור: ואל תאמן בעצמך עד

הרבה כאלו עשיתם) זאגט גאט איך רעכין אויף אייך פיל שכר אייך צוא געבין גלייך ווייא איר וואלט אלץ אליין גיטאהן: ג (הוו זהירין ברשות) דיא מענטשין וואס גייען צוא אשררה זאלין זיין געהיט אונ זאלין זיך ניט פאר לאזין אויף אזעלכע (שאין מקרבין לו לאדם אלא לצורך עצמן) וואס זענען נאר גוט צוא אמענטשין ווען זייא דארפין דעם מענטשין פאר זיך (נראין כאוהבין בשעת הנאתן) אונד ווייזין זיך דאמאלס פאר גוטע פריינד ווען זייא דארפין פון אים הנאה האבין (ואין עומדין לו לאדם בשעת דחקו) אונ זייא שטייען ניט נוט צום מענטשין ווען דעם מענטשין איז היינג: ד (הוא היה אומר) רבן גמליאל פלעגט זאגין (עשה רצונו כרצונך) דוא זאלסט טאהן דעם ווילען פון גאט אזוי וויא דוא טוהסט דיין ווילען (כדי שיעשה רצונך כרצונו) גאט זאל טאהן דיין ווילען וויא זיין ווילען איז דיר נוטס צוא טאהן (בטל רצונך מפני רצונו) דוא זאלסט מבטל זיין דיין ווילען עס זאל גאר ניטאהן ווערין דער ווילען פון גאט (כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך) ווערט גאט מבטל זיין דעם ווילען פון אנדערע מענטשין. וואס ווילען דיר שלעכטס טאהן נאר דיין ווילען זאל בלייבין (הלל אומר) הלל זאגט (אל תפרוש מן הצבור) דוא זאלסט דיך ניט אפ שיידין פון דיינע שטאט מענטשין. אדער פון אנדערע פיל מענטשין. אויב זייא איז חז שלעכט. זאלסטו אויך צער האבין אונ זאלסט זייא העלפין מיט וואס דוא ווערסט קענען (ואל תאמן בעצמך עד יום מותך) אויב דוא ביסט אצדיק זאלסטו ניט גלויבין אז דוא ווערסט אייביג אזוי זיין. נאר מארגין אדער אין אנדער טאג קען דיך דער יצר הרע אבין פירען אין אעבירה. דריבער זאלסטו דיך היטען פאר דעם יצר הרע ביז דעם

עד יום מותך. ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו. ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע שסופו להשמע. ואל תאמר לכשאפנה אשנה. שמא לא תפנה: ה הוא היה אומר אין בור ירא חטא. ולא עם הארץ חסיד. ולא הביישן למד. ולא הקפדן מלמד. ולא כל המרבה בסחורה מחכים. ובמקום שאין אנשים. השתדל להיות

יום מותך. שהרי יוחנן כהן גדול שמש בכהונה גדולה שמונים שנה ולבסוף נעשה צדוקי: ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו. אם ראית חברך שבא לידי נסיון ונכשל. אל תדינהו לחובה עד שתגיע לידי נסיון כמותו ותנצל: ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע שסופו להשמע. כלומר לא יהיו דבריך מסופקים. שאי אפשר להבינם בתחלה ובעיון ראשון. ותסמוך שאם יעמיק השומע בהם לבסוף יבינם. כי זה יביא בני אדם לטעות בדבריך שמא יטעו ויצאו מן הדת על ידיך. פי' אחר לא תגלה סודך אפילו ביניך לבין עצמך ותאמר שאין כאן מי שישמעך לפי שסופו להשמע כי עוף השמים יוליך את הקול. והגירסא היא לפי פי' זה שסופו להשמע אבל רש"י גורס ואל תאמר דבר שאפשר לשמוע שסופו להשמע ובדברי תורה מדבר אל תאמר על דבר תורה שאתה יכול לשמוע עכשיו שתשמע אותו לבסוף אלא הט אזניך ושמע מיד: לכשאפנה. מעסקי אעסוק בתורה: ה בור. ריק מכל דבר ואפי' בטיב משא ומתן אינו יודע. והוא גרוע מעם הארץ. תרגום והאדמה לא תשם. וארעא לא תבור: ולא עם הארץ חסיד. אבל ירא חטא אפשר שיהיה שהרי הוא בקי בטיב משא ומתן: ולא הביישן למד. שהמתבייש לשאול שמא ילעיגו עליו. ישאל תמיד בספקותיו: ולא הקפדן. הרב שמקפיד על התלמידים כששואלים אותו לא ילמד כראוי. אלא צריך שיסביר פנים בהלכה לתלמידיו: ולא כל המרבה בסחורה מחכים. דכתיב (דברים ל) ולא מעבר לים היא. אין התורה מצויה באותם שהולכים מעבר לים: ובמקום שאין אנשים. לישב בראש

טאג וואס דוא וועסט שטארבן (ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו) אויב דוא וועהסט דיין חבר האט געטאהן א עולה זאלסטו ניט טראכטן אויף אים צוא שלעכץ. גאר זאלסט זאגן טאמער אז איך וואלט געווען אזוי וויא ער. וואלט איך אויך ניט בעסער געטאהן (ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע) אונ דוא זאלסט ניט זאגן אזוי אזאך וואס מען קען ניט פארשטיין וואס דוא זאגסט. אונ זאלסט ניט זאגן (שסופו להשמע) דער סוף וועט זיין מען וועט פארשטיין. טאמער וועט מען שפעטער אויך ניט פארשטיין (ואל תאמר לכשאפנה אשנה) אונ דוא זאלסט ניט זאגן אז איך וועל פרייא ווערין פון מיינע געשעפטן וועל איך לערנען (שמא לא תפנה) טאמער וועסטו ניט פרייא ווערין: ה (הוא היה אומר) הלל פלעגט זאגן (אין בור ירא חטא) אליידיגער מענטש וואס קען ניט לערנען תורה אונ ניט קיין מלאכה אונ ווייס ניט קיין האנדיל. דער ווייס ניט מורא צוא האבן פאר עבירה (ולא עם הארץ חסיד) אונ דער מענטש וואס האנדילט אדער ער טוהט א מלאכה גאר ער קען ניט לערנען. ווייס ער ניט ווי צו זיין א חסיד (ולא הביישן למד) אונ דער וואס שעמט זיך צוא פרעגין וואס ער ווייס ניט. וועט ער ניט קענען לערנען (ולא הקפדן מלמד) אונ דער וואס איז אין כעס אויף זיינע תלמידים אז זייא פרעגין אים וואס זייא ווייסין ניט. דער קען ניט זיין א מלמד (ולא כל המרבה בסחורה מחכים) אונ דער וואס האנדילט פיל קען ניט קלוג ווערין אין דיא תורה (ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש) אונ אויף דעם ארט וואו עס איז ניטא קיין מענטשן צו

איש: ו אף הוא ראה גולגלת אחת שצפה על פני המים. אמר (לה) על דאטפת אטפוך וסוף מטיפיך יטופון: ז הוא היה אומר מרבה בשר מרבה רמה. מרבה נכסים. מרבה דאגה. מרבה נשים. מרבה כשפים. מרבה שפחות. מרבה זמה. מרבה עבדים. מרבה גזל. מרבה תורה. מרבה חיים. מרבה ישיבה. מרבה חכמה. מרבה

ולהורות הוראות: ו על דאטפת אטפוך. לפי שהיית ומלסטס את הבריות ומציף אותם בנהר. ובאותה מדה מדדו לך: וסוף מטיפיך יטופון. שלא היה הדבר מסור בידן להרגך אלא לבית דין והקב"ה מסרך בידן שנתגלגלה חובה ע"י חייב ועתיד הוא אחר כך להתבע מהן מיתתך: ז מרבה בשר מרבה רמה. שמרבה באכילה ושתיה עד שנעשה שמן ובעל בשר מרבה עליו רמה בקבר וקשה רמה למת כמחט בבשר החי וקמ"ל האי תנא שכל רבויין קשי' לאדם חוץ מרבוי תורה וחכמה וצדקה: מרבה דאגה. שמא יגזלוהו או מבית המלך או שמא יבואו עליו לסטים ויהרגוהו. וחסיד אחד היה מתפלל המקום יצילני מפזור הנפש. ושאלו ממנו מהו פזור הנפש. אמר להם שיהיו לו נכסים מרובים מפוזרים במקומות הרבה וצריך לפזר נפשו לחשוב לכאן ולכאן: מרבה נשים מרבה כשפים. הדרא נקיט ואזיל בתחלה אדם רעב מקשט עצמו ואוכל ושותה ומרבה בשר. ואח"כ מבקש להרבות נכסים. ולאחר שהרבה נכסים ורואה שיש בידו סיפוק לפרנס נשים רבות. הוא מרבה נשים. ולאחר שהרבה נשים. כל אחת צריכה שפחה שתשמשנה. הרי מרבה שפחות. וכיון שיש לו בני בית מרובין צריך לשדות וכרמים לספק יין ומזון לבני ביתו ומרבה עבדים לעבוד השדות והכרמים. לכך הן שנויין בסדר זה: מרבה תורה מרבה חיים. (דברים ל) כי הוא חייך ואורך ימיך: מרבה חכמה. שנותן טעם לדבריו. והסברות שלו מתיישבות על לב השומעין: מרבה ישיבה. הרבה תלמידים מתקבלים ובאים לשמוע סברותיו ואית דגרסי מרבה ישיבה מרבה חכמה מי שמרבה בתלמידים התלמידים מחדדי' אותו. ומרבין ומוסיפין על חכמתו: מרבה עצה. מי שמרבה

פסקנן דינים. זאלסטו לערנען טאג אונ נאכט אז דוא זאלסט קענען ווערין אמורה הוראה פאר זייא: ו (אף הוא ראה גולגולת אחת שצפה על פני המים) הלל האט אמאהל גיזעהן אקאפ שווימט אויף דעם וואסער (אמר לה) האט הלל גיזאגט צוא דיא קאפ (על דאטפת אטפוך) ווייל דוא האסט אמאהל אמענטשין דער טרונקען האט מען דיך דער טרונקען (וסוף מטיפיך יטופון) אונ דער סוף וועט זיין דיא וואס האבין דיך דער טרונקען וועט מען זיי דער טרינקען: ז (הוא היה אומר) הלל פלעגט זאגין (מרבה בשר) דער וואס מערט אויף זיך פלייש. ער עסט אונ טרינקט. ער זאל ווערין פעט (מרבה רמה) מערט ער אויף זיך ווערים אין קבר. יעדער ווארעם וואס טוהט אביס דעם מענטש אין קבר. שטעכט דאס אים אזוי וויא אנאדיל אין אלעבעדיגען מענטש (מרבה נכסים) ווער עס מערט זיין פאר מעגין. פיל געלט. אונ זילבער. אונ צירונג (מרבה דאגה) מערט ער זארג. מען זאל ניט גנבנן בייא אים אונ ניט גזלנן (מרבה נשים) אז ער נעמט פיל ווייבער (מרבה כשפים) האט ער בייא זיך אין שטוב פיל כישוף (מרבה שפחות) אז ער האט פיל דינסטין (מרבה זמה) איז בייא אים אין שטוב פיל זנות (מרבה עבדים) אז ער האט פיל קנעכט (מרבה גזל) איז בייא אים אין שטוב פיל גזלה (מרבה תורה) אבער אז ער לערנט פיל תורה (מרבה חיים) מערט ער זיך לעבין. וועט ער לאנג לעבין (מרבה ישיבה) דער וואס מערט עס זאלין בייא אים זיצען פיל תלמידים (מרבה חכמה) וועט אים גימערט ווערין זיין חכמה אין דיא תורה (מרבה עצה) דער

עצה. מרבה תבונה. מרבה צדקה מרבה שלום. קנה שם טוב. קנה לעצמו. קנה לו דברי תורה. קנה לו חיי העולם הבא: ח רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל ושמאי. הוא היה אומר אם למדת תורה הרבה. אל תחזיק טובה לעצמך. כי לכך נוצרת. חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי ואלו הן. ר' אליעזר בן הורקנוס. ור' יהושע בן חנניה. ור' יוסי הכהן. ור' שמעון בן נתנאל. ור' אלעזר בן ערך. הוא היה מונה שבחן. ר' אליעזר בן הורקנוס בור סיד שאינו מאבד טפה. רבי יהושע אשרי יולדתו. רבי יוסי חסיד. ר' שמעון בן נתנאל ירא חטא. ור' אלעזר בן ערך מעין המתגבר.

לטול עלה: מרבה תבונה. מבין דבר מתוך דבר. מעלות שיועילו נותנים לו: מרבה צדקה מרבה שלום. שנאמר (ישעיה לב) והיה מעשה הצדקה שלום: ח אל תחזיק טובה לעצמך. לומר הרבה תורה למדתי ולפי שהוא לא הניח לא מקרא ולא משנה הלכות ואגדות. שלא למד. היה אומר כן: בור סוד גרסי'. ולא בור סיד. כלומר כבור טוח בסיד: שאינו מאבד טפה. כך הוא אינו שוכח דבר אחד מתלמודו: אשרי יולדתו. מאושר במדות טובות עד שכל העולם אומרים עליו אשרי מי שיולדתו. וי"א ע"ש שהיא גרמה לו שיהא חכם. שהיתה מחזרת על כל בתי מדרשות שבעירה. ואומרת להם בבקשה מכם בקשו רחמים על העובר הזה שבמעי שיהיה חכם ומיום שנולד לא הוציאה (עריסתו) מבה"מ. כדי שלא יכנסו באזניו אלא ד"ת: חסיד. שעושה לפנים משורת הדין: ירא חטא. מחמיר על עצמו ואוסר עליו דברים המותרים מיראתו שמא יבא לידי חטא. דאל"כ מאי רבותיה אפילו ע"ה אפשר להיות ירא חטא: מעין

ואס פרעגט פיל עצות ביא פיל מענטשין (מרבה תבונה) וועט אים גימערט ווערין זיין פערשטאנד (מרבה צדקה) דער וואס גיט פיל צדקה (מרבה שלום) וועט ער האבין פיל שלום. אלע מענטשין וועלין זיין זיינע גוטע פריינד (קנה שם טוב) אז ער קויפט זיך א גוטען נאמען (קנה לעצמו) האט ער דעם נאמען גיקויפט פאר זיך (עתי"ש) (קנה לו דברי תורה) אז ער האט גיקויפט תורה. ער האט תורה גילערנט (קנה לו חיי העולם הבא) האט ער גיקויפט עולם הבא: ח (רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל ושמאי) רבן יוחנן בן זכאי האט גילערנט פון הלל און פון שמאי (הוא היה אומר) רבן יוחנן בן זכאי האט גיזאגט (אם למדת תורה הרבה) אויב דוא האסט גילערנט פיל תורה (אל תחזיק טובה לעצמך) זאלסטו דיר דאס ניט האלטין פאר א גוטהייט (כי לכך נוצרת) ווארום דער צוא ביסטו בשאפין גיווארען אויף די וועלט (חמשה תלמידים היו לו לריב"ז) רבן יוחנן בן זכאי הט גיהאט פינף תלמידים (ואלו הן) און דאס זענען זייא. רבי אליעזר בן הורקנוס. רבי יהושע בן חנניה. רבי יוסי הכהן. רבי שמעון בן נתנאל. רבי אלעזר בן ערך (הוא היה מונה שבחן) רבי יוחנן בן זכאי האט גיציילט דעם לויב פון דיא פינף תלמידים. רבי אליעזר בן הורקנוס (בור סוד שאינו מאבד טפה) איז אזוי וויא א גרוב וואס איז אינווייניג אויס גיקאלכט מיט וואפנע. וואס עס ווערט ניט פאר לארין איין טראפין פון דיא משקה וואס אין גרוב. אזוי פאר געסט ניט רבי אליעזר בן הורקנוס איין ווארט פון וואס ער האט גילערנט. רבי יהושע (אשרי יולדתו) וואהל צוא זיין מוטער וואס האט אזוי אזוהן גיבארין (רבי יוסי חסיד) רבי יוסי איז א חסיד. רבי שמעון בן נתנאל (ירא חטא) האט מורא צוא טאהן אין עבירה. ורבי אלעזר בן ערך איז (מעין המתגבר) אזוי ווי א קוואל וואס די וואסער שטארקט זיך אין אים. אזוי שטארקט

המתגבר. לבו רחב ומוסיף פלפול לו ואינו מבקש דברים יתירים ואינו מקנא וסברות מדעתו: אבא שאול אומר משמו. כשרואה שיש לחבריו יותר ממנו: חבר של רבן יוחנן בן זכאי: ואלעזר בן ערך טוב. שמוכיחו כשרואהו עושה דבר בכף שניה. מצאתי כתוב דאבא שאול זה שאינו סגן: שכן טוב. מצוי אצלו בין ביום נחלק על ת"ק. ושמי

הדברים אמרם רבן יוחנן בן זכאי והניחם אמת. דלפניך הבקיאות והזכרון היה רבי אליעזר מכריע. ולפניך החריפות והפלפול היה רבי אלעזר בן ערך מכריע: ט עין טובה. מסתפק במה שיש

הוא היה אומר אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים. ואליעזר בן הורקנוס בכף שניה מכריע את כלם. אבא שאול אומר משמו. אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים. ור' אליעזר בן הורקנוס אף עמהם. ור"א בן ערך בכף שניה. מכריע את כלם: ט אמר להם צאו וראו איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם. ר' אליעזר אומר עין טובה. ר' יהושע אומר חבר טוב. ר' יוסי אומר שכן טוב. ר' שמעון אומר הרואה את הנולד. ר' אלעזר אומר לב טוב. אמר להם רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם. שבכלל דבריו דבריכם. אמר להם

בין בלילה. ואינו חבר טוב אינו מצוי אצלו בכל עת: הרואה את הנולד. צופה ומבין במה שעתיד להיות ומתוך כך נמצא מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה. ושכר עבירה כנגד הפסדה: לב טוב. לפי שהלב הוא המניע

צאו

זיך די תורה פון רבי אלעזר בן ערך אלע מאהל מעהר (הוא היה אומר) רבן יוחנן בן זכאי פלעגט זאגן (אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים) אויב אלע יודישע חכמים וועלין זיין אין איין וואג שאל (ואליעזר בן הורקנוס בכף שניה) אונ אליעזר בן הורקנוס וועט זיין אין אנדערין וואג שאל (מכריע את כלם) וועט רבי אליעזר בן הורקנוס איבער וועגין אלע חכמים (אבא שאול אומר משמו) אבא שאול זאגט פון רבן יוחנן בן זכאים וועגין (אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים) אויב אלע יודישע חכמים וועלין זיין אין איין וואג שאל (ורבי אליעזר בן הורקנוס אף עמהם) אונ רבי אליעזר בן הורקנוס וועט אויך זיין מיט זיי אין דיא גלייכע וואג שאל (ורבי אלעזר בן ערך בכף שניה) אונ רבי אלעזר בן ערך וועט זיין אין אנדערין וואג שאל (מכריע את כלם) וועט רבי אלעזר בן ערך איבער וועגין אלע חכמים:

ט (אמר להם) רבן יוחנן בן זכאי האט גיזאגט צוא זיינע תלמידים (צאו וראו איזהו דרך ישרה שידבק בה האדם) גייט ארויס אונ זעהט וועלכע איז דיא גלייכע וועג וואס א מענטש זאל זיך אין איר בהעפטין. רבי אליעזר זאגט (עין טובה) אגוטע אויג ווער עס איז ניט מקנא קיינעם. אונ ער אליין בנוגענט זיך מיט וויא פיל ער האט. רבי יהושע זאגט (חבר טוב) מען זאל האבען אגוטען חבר. ער זאל אים שטענדיג שטראפין ווען ער וועט טאהן עפעס אומרעכט. רבי יוסי זאגט (שכן טוב) מען זאל האבין אגוטען שכן. ווארום אשכן איז מער מיט אים וויא אחבר. ווארום ער זעהט זיך מיט אים אפילו ביי נאכט. רבי שמעון זאגט (הרואה את הנולד) דער וואס זעהט וואס עס וועט ווערין פון דיא זאך וואס ער טוהט. וועט ער זיך היטען ער זאל ניט טאהן קיין שלעכטע זאך. רבי אלעזר זאגט (לב טוב) מען זאל האבין אגוט הארץ (אמר להם) האט רבי יוחנן בן זכאי גיזאגט צוא זיינע תלמידים (רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם) איך זעה אונ עס גיפעלט מיר דיא רייד פון רבי אלעזר בן ערך בעסער פון אייערע רייד (שבכלל דבריו דבריכם) ווארום אין זיינע רייד

צאו וראו איזוהי דרך רעה שיתרחק ממנה האדם. ר' אליעזר אומר עין רעה. ר' יהושע אומר חבר רע. ר' יוסי אומר שכן רע. רבי שמעון אומר הלוה ואינו משלם. אחד הלוה מן האדם. כלוה מן המקום ברוך הוא. שנא' (תהלים לז) לוה רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן. ר' אלעזר אומר לב רע. אמר להם רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם. שבכלל

לכל אשר הכחות והוא המקור שממנו נובעים כל הפעולות. ואע"פ שיש לפעולות איברים מיוחדים מ"מ הכח המעורר לכל התנועות הוא בלב לפיכך אמר ר' אלעזר לב טוב. ומפני זה אמר רבי יוחנן בן זכאי רואה אני את דברי אלעזר בן ערך. מדבריכם: איזו היא דרך רע' שיתרחק ממנה האדם. הולך לשאול מהם זה. ולא הבין מתוך דבריהם הראשונים שהדרך הרעה היא הפך הדרך הטובה. לפי שלא כל מה שהוא טוב יהיה הפכו רע. כי מדת החסידות והוא שלא יבא לידי תקלה העושה לפנים משורת הדין היא טובה ומי שאינו חסיד ומעמיד דבריו על דין תורה אינו רע. ואפשר היה לומר שאם הסתפקו' והיא עין טובה היא דרך טובה בקשת היתרונות אינו דרך רעה לפי שאינו מזיק לשום אדם בזה וכן בשאר המדות לפיכך הולך לשאול מהם איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם: הלוה ואינו משלם. הוא הפך הרואה את הנולד שאם לא ישלם לא ימצא מי שילונו. ויהיה מוטל ברעב. ולא אמר הפך מי שאינו רואה את הנולד לפי שאפשר לאדם שאינו רואה את הנולד. שיציל עצמו בבוא הנולד ההוא: וצדיק חונן ונותן. הקב"ה שהוא צדיקו של עולם חונן ונותן למלוה מה שלוה

איז אייערע רייד אויך. ווארום אז מען האט אגוט הארץ האט מען אגוט אויג. אונ מען בעקומט אגוטין חבר אונ אגוטין שכן. אונ מען טוהט ניט קיין שלעכטס (אמר להם) רבן יוחנן בן זכאי האט גיזאגט צוא זיינע תלמידים (צאו וראו איזוהי דרך רעה שיתרחק ממנה האדם) גייט ארויס אונ זעהט וועלכע איז דיא שלעכטע וועג וואס אמענטש זאל זיך פון איר דער ווייטערין. רבי אליעזר זאגט (עין רעה) אשלעכטע אויג. ער פאר גינט ניט קיין מענטשין וואס ער האט. רבי יהושע זאגט (חבר רע) דער וואס האט אשלעכטין חבר. ער רעט אים אן צוא אלעם שלעכטין. רבי יוסי זאגט (שכן רע) אז מען האט אשלעכטין שכן. לערנט מען זיך אפ צוא טאהן אלע שלעכטע זאכין וואס דער שכן טוהט. רבי שמעון זאגט (הלוה ואינו משלם) דער וואס בארגט געלט ביי זיין חבר אונ בצאהלט אים ניט (אחד הלוה מן האדם כלוה מן המקום ברוך הוא) דער וואס בארגט געלט פון אמענטש איז אלץ איינס וויא ער וואלט גיבארגט פון גאט (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק (לוה רשע ולא ישלם) דער וואס בארגט אונ בצאהלט ניט הייסט ער ארשע (וצדיק חונן ונותן) אונ גאט וואס ער איז אצדיק שיינקט ער דעם מענטש וואס מען האט ביי אים גיבארגט אונ מען בצאהלט אים ניט. אנדערע געלט. אונ אז גאט האט בצאהלט פאר דעם רשע. איז דאך דער רשע שולדיג דעם חוב צוא גאט. רבי אליעזר זאגט (לב רע) דער וואס האט אשלעכט הארץ (אמר להם) האט רבן יוחנן בן זכאי גיזאגט צוא זיינע תלמידים (רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם) איך זעה אונ עס גיפעלט מיר דיא רייד פון רבי אלעזר בן ערך בעסער פון אייערע רייד (שבכלל דבריו דבריכם) ווארום אין זיינע רייד איז אייערע רייד אויך. ווארום אז מען האט אשלעכט הארץ האט מען אשלעכטע אויג אויך. אונ מען בעקומט שלעכטע חברים אונ שלעכטע שכנים ווייל גוטע מענטשין ווערין זיך ניט בהעפטין מיט

דבריו דבריכם: **י** הם אמרו שלשה דברים ר' אליעזר אומר יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך. ואל תהי נוח לכעוס. ושוב יום אחד לפני מיתתך. והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים. והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה. שנשיכתן נשיכת שועל. ועקיצתן עקיצת עקרב. ולחישתן לחישת שרף. וכל דבריהם כגחלי אש: **יא** ר' יהושע אומר עין הרע. ויצר הרע. ושנאת הבריות. מוציאין

שלוה זה ממנו ולא פרע לו כמלא שלוה שאר חייב למקום: **י** הם אמרו שלשה דברים. בדרך ארץ ומוסרים ובמדות. דאילו בענין האסור והמותר והפטור והחיוב דברים הרבה אמרו אי נמי אלו שלשתם דברים היו מרגלא בפומייהו תמיד: יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך. ואימתי יהא זה כשלא תהי נוח לכעוס. שאם אתה נוח לכעוס א"א שלא תזלזל בכבוד חברך הרי דבור אחד. ושוב יום אחד לפני מיתתך: הרי ב'. והג' הוי מתחמם כנגד אורן של חכמים וכו': שוב יום אחד לפני מיתתך. לפי שאין אדם יודע אימתי ימות יעשה תשובה היום שמא ימות למחר: והוי זהיר בגחלתן. שלא תהנה בהן קלות ראש: שלא תכוה. שלא תענש על ידן: נשיכת שועל. רפואתו קשה לפי ששיניו דקות עקומות ועקושות. וצריך הרופא לחתוך הבשר באזמל ולהרחיב הנשיכה: עקיצת עקרב. קשה מנשיכת נחש: ולחישתן. דבורן: לחישת שרף. כהבל היוצא מפי השרף ששורף בשעה שהוא לוחש. פי' אחר. השרף הזה אינו מקבל לחש כשאר נחשים כדכתיב (תהלים נח) אשר לא ישמע לקול מלחשים. כך תלמיד חכם אם תקניטנו ותבא לפייסו. אינו מקבל פיוס: **יא** עין הרע. כמו עין רעה. שאינו מסתפק במה שיש לו. ומחזר אחר דברים אחרים. ויש מפרשים עין הרע. שמכניס עין הרע בממון חבירו או בבניו ומזיק לו: ושנאת הבריות. שנאת חנם. ורמב"ם פי' שמואס חברת הבריות ואוהב לישב יחידי. ואני שמעתי אדם קשה שמביא עליו שנאת הבריות. וגורם שהכל

אים אונ וועלן ניט וואהגען געבן אים אונ ער בארגט אונ בצאהלט ניט: י (הם אמרו שלשה דברים) דיא תלמידים פון רבן יוחנן בן זכאי האבן געזאגט דרייא זאכן. רבי אליעזר זאגט (יהי כבוד חבירך חביב עליך כשלך) דער כבוד פון דיין חבר זאל זיין ביא דיר אזוי ליב וויא דיין כבוד (ואל תהי נוח לכעוס) אויב דוא וועסט נאר ניט זיין גרינג אין כעס צוא ווערן. וועסטו ליב האבן דיין חבר וויא זיך אליין. דאס איז איין זאך. דיא אנדערע זאך איז (ושוב יום אחד לפני מיתתך) דוא זאלסט תשובה טאהן איין טאג פאר דיין שטארבן. אונ ווייל אמענטש ווייס ניט ווען ער וועט שטארבן. מוז ער אלע טאג תשובה טאהן. אונ דיא דריטע זאך איז (והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים) דוא זאלסט דיך ווארעמען געגן דיא ליכטיגקייט פון דיא חכמים (והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה) נאר דוא זאלסט זיין געהיט דוא זאלסט דיך ניט פאר ברענגען אין זייערע קוילין דאס מיינט מען דיא רייד פון די חכמים זאלין דיך דער ווארעמען אונ דער וועקן צוא דינגען גאט. אונ דוא זאלסט דיך היטען זייא זאלין ניט אין כעס ווערין אויף דיר (שנשיכתן נשיכת שועל) דאס בייסן פון דיא תלמידי חכמים איז שווער צוא פאר היילין אזוי וויא דאס בייסן פון א פוקס (ועקיצתן עקיצת עקרב) אז דיא תלמידי חכמים גיבען א שטאך איז דאס אזוי וויא דער שטאך פון א עגדיס (ולחישתן לחישת שרף) אונ דיא רייד פון דיא תלמידי חכמים אז זייא פלוכין איינעם ברענט זייער קללה אזוי וויא דער גיפט פון א ברענענדיגען שלאנג (וכל דבריהם כגחלי אש) אונ זייערע אלע רייד איז אזוי וויא ברענענדיגע קוילין: יא רבי יהושע זאגט (עין הרע) דיא שלעכטע אונ

שונאים אותו: יב התקן עצמך ללמוד קבע. כאדם שיש עליו חובה דבר קבוע
תורה. שלא תאמר הואיל ואבי חכם. ואבי ואומר אימתי אפרוק מעלי חוב זה. אי נמי
אבא חכם. תורה חוזרת לאכסניא שלה קבע. כאדם שקבוע לו לקרא פרק אחד או
ואיני צריך לבקש אחרים: וכל מעשיך יהיו פרשה אחת שאומר אותה בקריאה בעלמא.

לש״ש. אף בשעה שאדם עוסק באכילה ושתיה. ובדרך ארץ. לא תתכוין ליהנות גופך אלא שתהיה בריא לעשות רצון קונך: יג הוי זהיר בקריאת שמע. לקרותו בעונתו. וכן בתפלה להתפלל כל תפלה ותפלה בעונתה:

את האדם מן העולם: **יב** ר׳ יוסי אומר יהי ממון חברך חביב עליך כשלך. והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך. וכל מעשיך יהיו לשם שמים: **יג** ר׳ שמעון אומר הוי זהיר בקריאת שמע ובתפלה. וכשאתה מתפלל. אל תעש תפלתך קבע. אלא רחמים ותחנונים לפני המקום ברוך הוא. שנאמר (יונה ד) כי אתה אל חנון ורחום ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה. ואל תהי רשע בפני עצמך

ואינו אומרה בל׳ תחנונים. כאדם שמבקש רחמים: אל חנון ורחום. רוצה בתחנונים ועל ידי התחנונים הוא מרחם מיד: ואל תהי רשע בפני עצמך. אל תעשה דבר שסיום ולמחר תרשיע את עצמך בו. והרמב״ם

פון אמענטשין ווס ער איז מקנא וואס זיין חבר האט (ויצר הרע) אונ דיא שלעכטע גידאנקען וואס אמענטש האט אונ גלוסט צוא פיל זאכין אונ פערגעניגונגם (ושנאת הבריות) אונ דיא פיינדשאפט וואס ער האט צוא אלע מענטשין. אומזיסטע פיינדשאפט. אונ דורך דעם האבין אלע אים פיינד (מוציאין את האדם מן העולם) דיא זאכין ציהען אוים דעם מענטשין פון דיא וועלט. ער שטארבט פאר דיא צייט: יב רבי יוסי זאגט (יהי ממון חברך חביב עליך כשלך) דיין חברס געלט זאל זיין ביא דיר אזוי ליב וויא דיין געלט. אזוי וויא דוא ווילסט ניט שאדין האבין דיין געלט. אזוי זאלסטו היטען דיין חברס געלט. ער זאל אויך ניט שאדין האבין זיין געלט (והתקן עצמך ללמוד תורה) אונ דוא זאלסט דיך אן ברייטין צוא לערנען תורה (שאינה ירושה לך) דאס איז ניט וויא אירושה וואס קומט צוא אמענטשין גרינג. נאר אז מען מאטערט זיך ניט אין די תורה קען מען ניט (וכל מעשיך יהיו לשם שמים) אונ אלין וואס דוא טוהסט. זאל זיין ווייל גאט האט גיהייסין אזוי טאהן: יג רבי שמעון זאגט (הוי זהיר בקריאת שמע ובתפלה) דוא זאלסט זיין געהיט צוא לייענען קריאת שמע אונ דאווענען שמונה עשרה אלע טאג יעדער תפלה אין איר צייט (וכשאתה מתפלל) אונ אז דוא דאווינסט (אל תעש תפלתך קבע) זאלסטו ניט מאכין דיין תפלה פאר אאוים גיזעצטע זאך. דוא מוזט דאווענען. אונ זאלסט וועלין געשווינד אפ דאווענען (אלא רחמים ותחנונים לפני המקום ברוך הוא) נאר זאלסט בעטין פאר גאט. ער זאל אויף דיר רחמנות האבין אונ זאל דיר געבין אלין וואס דוא דארפסט (שנאמר) אזוי וויא עם שטייט אין פסוק יונה הנביא האט גיזאגט פאר גאט (כי אתה אל חנון ורחום) דו ביסט אגאט וואס דוא האסט רחמנות (ארך אפים) דוא דער לייגערסט מיט אויף האלטונג דיין כעס (ורב חסד) אונ דוא טוסט פיל גינאד (ונחם על הרעה) אז דו זאגסט אשלעכטע גזרה אויף אמענטש. אונ דער מענטש טוהט תשובה. האסטו חרטה אויף דיא שלעכטס וואס דוא האסט גיוואלט ברייגגען אויף דעם מענטש. אונ ברייננסט ניט (ואל תהי רשע בפני עצמך) אונ דוא זאלסט ניט זיין ארשע פאר דיר אליין. אונ פאר פרעמדע מענטשין וועסטו ווייזן אז דוא ביסט אצדיק:

פי׳ אל תהי רשע בעיניך. כלומר לא תחזיק עצמך כרשע שמתוך כך אתה יוצא לתרבות רעה לגמרי. ואני שמעתי אל תהי רשע בדבר זה. שתפרוש מן הצבור. ותעמוד בפני עצמך :

לדעתו : טו היום קצר. חיי העולם הזה קצרים הם : והמלאכה מרובה. התורה ארוכה מארץ מדה : ובעל הבית דוחק. שנאמר (יהושע א) והגית בו יומם ולילה :

יד ר׳ אלעזר אומ׳ הוי שקוד ללמוד תורה (ודע) מה שתשיב לאפיקורוס. ודע לפני מי אתה עמל. ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך : טו ר׳ טרפון אומר היום קצר והמלאכה מרובה והפועלים עצלים והשכר הרבה ובעל הבית דוחק : טז הוא היה אומר לא עליך המלאכה לגמור. ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה. אם למדת תורה הרבה נותנים לך שכר הרבה. ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך. ודע מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא:

יד לאפיקורוס. לשון הפקר שמבזה את התורה ומחשיבה כאלו היא הפקר. א״נ מפיס עצמו כהפקר ואינו חס על נפשו לחוש שמא תבא עליו רעה על שמבזה את התורה או לומדיה : ודע לפני מי אתה עמל. בתשובה זו שאתה משיב לאפיקורוס שלא יפתה לבך לנטות

טז לא עליך המלאכה לגמור. לא שלך שהקב״ה לגמור את כלה כדי שתפסיד שכרך אם לא תגמרנה. ושמא תאמר איני לומד ואיני נוטל שכר : ולא אתה בן חורין ליבטל. על כרחך שהוא מוטל עליך לעבוד : לעתיד לבא. לעולם הבא : עקביא

יד רבי אלעזר זאגט (הוי שקוד ללמוד תורה) דוא זאלסט זיין גיאיילט צוא לערנען תורה (ודע מה שתשיב לאפיקורוס) אונ וויים וואס דוא זאלסט ענפערין דעם אפיקורוס אויף זיינע שאלות וואס ער וועט דיר פרעגין (ודע לפני מי אתה עמל) אונ וויים פר וועמען דו מאטערסט דיך אין די תורה (ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך) דער בעל הבית פון דיין ארבעט (דס איז גאט) איז בגלויבט דיר צו בצאהלען אגוטען שכר פר וואס דו מאטערסט דיך אין דיא תורה: טו רבי טרפון זאגט (היום קצר) דער טאג איז קורץ. דיא יאהרין וואס דער מענטש לעבט אויף דיא וועלט זענען זייער ווייניג (והמלאכה מרובה) אונ דיא ארבעט פון מענטשין איז זייער פיל. דיא תורה איז זייער פיל צום לערנען (והפועלים עצלים) אונ דיא ארבעטער זענען פויל. דיא מענטשין זענען פויל צוא לערנען די תורה (והשכר הרבה) אונ דער שכר איז פיל. דער שכר וואס איז אן גיברייט צוא געבין צוא דיא וואס לערנען דיא תורה. איז זייער פיל (ובעל הבית דוחק) אונ גאט וואס ער איז דער בעל הבית פון דיא וועלט גייט דעם מענטשין ער זאל לערנען טאג אונ נאכט: טז (הוא היה אומר) רבי טרפון פלעגט זאגין (לא עליך המלאכה לגמור) גאט האט ניט ארויף גיווארפין אויף דיר דוא מוזט אפ לערנען דיא גאנצע תורה. אונ אויב ניט וועט מען דיר ניט בצאהלין. נאר וויא פיל דוא וועסט לערנען פאר אזוי פיל וועט מען דיר בצאהלין אונ דו קענסט ניט זאגין איך וויל ניט לערנען אונ וויל ניט נעמען שכר (ולא אתה בן חורין להבטל ממנה) אונ דוא ביסט ניט פרייא צוא מבטל זיין תורה לערנען. נאר דוא מוזט לערנען (אם למדת תורה הרבה) אויב דו האסט גילערנט פיל תורה (נותנים לך שכר הרבה) וועט מען דיר געבין פיל שכר (ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך) אונ דער בעל הבית פון דיין ארבעט איז בגלויבט ער זאל דיר בצאהלין פאר דיין ארבעט. אונ זאלסט דיך ניט וואנדערין פאר וואס זענען דא פיל צדיקים וואס ווערין גיפייניגט אויף דיא וועלט מיט ארומקייט אונ אנדערע זאכין. זאגט דיא משנה (ודע מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא)

זאלסט

פרק ג **עקביא** בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה. דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון. מאין באת מטפה סרוחה. ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה. ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: **ב** רבי חנינא סגן הכהנים אומר הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה. איש את רעהו חיים בלעו. ר' חנניא בן תרדיון אומר שנים שיושבין ואין ביניהן דברי תורה הרי זה מושב לצים. שנאמר (תהלים א) ובמושב לצים לא ישב. אבל שנים

פרק ג **עקביא**. מטפה סרוחה. טפת ש"ז ואף ע"פ שבשעת העבור אינה סרוחה שאינה מסרחת ברחם האשה עד לאחר שלשה ימים וכשמסריח אינה ראויה להזריע מ"מ קרי לה טפה סרוחה מפני שהיא קרובה להסריח מיד כשהיא חוץ לגוף האשה. והמסתכל שבא מטפה סרוחה נצול מן הגאות. והמסתכל שעתיד לילך למקום עפר רמה ותולעה נצול מן התאוה והחמדה אל הממון. והמסתכל שעתיד ליתן דין וחשבון. פורש מן החטא ואינו נכשל בעבירה: **ב** בשלומה של מלכות. ואפילו של אומות העולם: חיים בלעו. דכתיב (חבקוק א) ותעשה אדם כדגי הים. מה דגים שבים כל הגדול מחברו בולע את חברו. אף בני אדם. אלמלא

זאלסט וויסען דער שכר פון דיא צדיקים אין עולם הבא:

פרק א ג עקביא בן מהללאל זאגט (הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה) דוא זאלסט זיך איין קוקען אין דיא דרייא זאכען וועסטו ניט קומען איין עבירה צוא טאהן (דע מאין באת) וויים פון וואנען דוא ביזט גיקומען (ולאן אתה הולך) אונ ווא אהין דוא גייסט (ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון) אונ פאר וועמען ביזטו אנגיברייט צוא געבין אמשפט אונ ארעכענונג אויף אליך וואס דוא האסט גיטאהן אויף דיא וועלט (מאין באת) פון וואנען קומסטו (מטפה סרוחה) פון אפארשטונקענעם טראפין זרע (ולאן אתה הולך) אונ ווא אהין גייסטו (למקום עפר רמה ותולעה) צוא אזוי אארט וואס דארט איז ניט מער דא נאר ערד אונ ווערעם (ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון) אונ פאר וועמען ביזטו אנגיברייט צוא געבין דין אונ חשבון (לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא) פאר גאט: ב רבי חנינא סגן הכהנים זאגט (הוי מתפלל בשלומה של מלכות) יעדער מענטש דארף בעטין אז דער מלך זאל האבין שלום. וועט ער צייט האבין אכטונג צוא געבין אויף דיא מדינה (שאלמלא מוראה) ווארום ווען ניט דיא מורא פון מלך (איש את רעהו חיים בלעו) וואלט איין מענטש דעם אנדערין לעבעדיג איינגישלונגען. רבי חנניא בן תרדיון זאגט (שנים שיושבין ואין ביניהם דברי תורה) אויב צווייא מענטשין זיצען אונ ריידין ניט דיא רייד פון דיא תורה (הרי זה מושב לצים) איז גלייך וויא זייא וואלטין גיזעסין אונ גילאכט פון דיא תורה (עיין תי"ט) (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק (ובמושב לצים לא ישב) ער איז ניט גיזעסין צווישען דיא מענטשין וואס לאכין פון דיא תורה וכי אם בתורת ה' חפצו. ווייל ער האט גיוואלט לערנען תורה. דריבער איז ער ניט גיזעסין צווישען דיא מענטשין וואס לערנען ניט תורה. אונ דיא וואס לערנען ניט תורה רופט זייא דער פסוק לצים. זייא לאכין פון דיא תורה. ווארום אז זייא וואלטין ניט גילאכט פון דיא תורה. וואלטין זייא ניט גיזעסין איין מנוט ליידיג אן תורה) (אבל שנים שיושבין ויש ביניהם דברי

מורא של מלכות כל הגדול מחברו בולע את חברו : יראי ה' איש אל רעהו . הרי כאן שנים : וידום . ל' קול דממה דקה כלומר השונה יחידי שהוא שונה בלחש : כי נטל עליו . כאילו נתינת כל התורה כולה היתה בעבורו בלבד : ג ולא אמרו עליו דברי תורה : ובבהמ"ז שמברכים על השלחן יוצאין ידי חובתן . וחשוב כאלו אמרו עליו דברי תורה כך שמעתי : מזבחי מתים . הקרובת ע"ג דכתיב (תהלים קו) ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים : מלאו קיא צואה . וע"ג קרויה צואה דכתיב (ישעיה ל) צא תאמר לו : בלי מקום . בשביל שלא הזכירו שמו של מקום ברוך הוא על השלחן : שנאמר וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה' . מיד כשדבר בדברי תורה נקרא שלחן אשר לפני השם :

שיושבין ויש ביניהם דברי תורה שכינה שרויה ביניהם . שנאמר (מלאכי ג) אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו . אין לי אלא שנים מנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה. שהקדוש ברוך הוא קובע לו שכר . שנאמר (איכה ג) ישב בדד וידום כי נטל עליו : ג רבי שמעון אומר שלשה שאכלו על שלחן אחד . ולא אמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו מזבחי מתים . שנאמר (ישעיה כא) כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום . אבל שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו משלחנו של מקום ברוך הוא שנא' (יחזקאל מא) וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה' :

תורה) אבער אז צוויא מענטשן זיצען אונ ריידען די רייד פון די תורה (שכינה שרויה ביניהם) רוהט צווישען זייא דיא שכינה (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק (אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו) אויב צוויא מענטשין ריידין איינער צום אנדערין פון דיא מורא פאר גאט (ויקשב ה' וישמע) פאר געמט גאט אונ ער הערט זייערע רייד (ויכתב ספר זכרון לפניו) אונ עס ווערט פאר שריבען אין אבוך דאס זאל אייביג דער מאנט ווערין פאר גאט (ליראי ה' ולחושבי שמו) צוא דיא וואס האבין מורא פאר גאט אונ אכטין זיין נאמען (אין לי אלא שנים) ווייס איך נאר אז צווייא לערנען רוהט דיא שכינה צווישען זייא (מנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה שהקדוש ברוך הוא קובע לו שכר) פון וואנען ווייסין מיר אז אפילו איינער לערנט פאר זיך אליין וועט גאט אים אויך געבין שכר (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק (ישב בדד וידום כי נטל עליו) ער זיצט אליין אונ לערנט שטיל וויל עס איז ארויף געווארפין אויף אים מען זאל אים געבין שכר : ג (רבי שמעון) זאגט (שלשה שאכלו על שלחן אחד) אויב דרייא מענטשין האבין גיגעסין בייא איין טיש (ולא אמרו עליו דברי תורה) אונ זייא האבין ניט גירעט בייא דעם טיש דיא רייד פון דיא תורה (כאילו אכלו מזבחי מתים) איז גלייך וויא זייא וואלטין גיגעסין דיא זאכין וואס מען איז מקריב צוא דיא עבודה זרה (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק (כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום) אלע טישען זענען פול מיט מיאוסקייט פון עבודה זרה וויל מען האט ניט דער מאנט דעם נאמען פון גאט (אבל שלשה שאכלו על שלחן אחד) אבער אז דרייא מענטשין האבין גיגעסין בייא איין טיש (ואמרו עליו דברי תורה) אונ זייא האבין גירעט דיא רייד פון דיא תורה (כאילו אכלו משלחנו של מקום ברוך הוא) איז גלייך וויא זייא וואלטין גיגעסין פון דעם לחם הפנים וואס ער ליגט אויף דעם טיש פון גאט (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק (וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה') אז מען האט נאר גירעט דיא רייד פון דיא

ד ר' חנינא בן חכינאי אומר הנעור בלילה והמהלך בדרך יחידי והמפנה לבו לבטלה. הרי זה מתחייב בנפשו:

ה רבי נחוניא בן הקנה אומר כל המקבל עליו עול תורה. מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ. וכל הפורק ממנו עול תורה נותנין עליו עול מלכות ועול ד"א:

ו רבי חלפתא איש כפר חנניא אומר עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרויה ביניהם שנא' (תהלים פב) אלהים נצב בעדת אל. ומנין אפי' חמשה שנא' (עמוס ט) ואגודתו על ארץ יסדה. ומנין אפי' שלשה.

ז"א בראשו של מקרא סוף יוצא. דכתיב והמזבח עץ שלש אמות. אל תקרי אמות אלא אמות. כמו יש אם למקרא. שלש. כנגד תורה נביאים וכתובים. ואמרי לה מקרא. משנה. וגמרא. שצריך אדם לדבר בהן על השלחן. ואז קרוי שלחן אשר לפני ה'. כך פירש רש"י: ד הנעור בלילה והמהלך בדרך יחידי. ומחשב בלבו דברי הבאי: ה"ז מתחייב בנפשו. לפי שלילה הוא זמן למזיקים. והמהלך בדרך יחידי הוא בסכנה מפני הליסטים וכמה פגעים רעים. ואם היה מחשב בדברי תורה היתה משמרתו: ה עול מלכות. משא מלך ושרים: דרך ארץ. עמל וטורח הפרנסה. לפי שמלאכתו מתברכת: הפורק ממנו עול תורה. שאומר קשה עולה של תורה ואיני יכול לסבלה: ו עשרה שהיו יושבין בדין. גרסי': בעדת אל. ואין עדה פחותה מי' שנאמר במרגלים (במדבר יד) עד מתי לעדה הרעה הזאת. יצאו יהושע וכלב הרי י': ומנין אפילו חמשה שנאמר בקרב אלהים ישפוט. ג' דיינים. ושני בעלי דינים: ומנין אפילו

תורה. ווערט שוין דער טיש גירופן. דער טיש וואס פאר גאט: ד רבי חנינא בן חכינאי זאגט (הנעור בלילה) דער וואס איז אויף ביי נאכט (והמהלך בדרך יחידי) אונ דער וואס גייט אליין אין וועג (ומפנה לבו לבטלה) אונ ער טראכט אין הארץ ליידיגע זאכן. אונ עס הט אים גיטראפן אשלעכטע זאך ביי נאכט אדער אין וועג (הרי זה מתחייב בנפשו) איז ער זיך אליין שולדיג. ווארום אז ער וואלט גילערנט תורה. וואלט דיא תורה אים אפ געהיט פון אלע שלעכטע טרעפונגען: ה רבי נחוניא בן הקנה זאגט (כל המקבל עליו עול תורה) דער וואס נעמט אויף זיך דעם יאך פון דיא תורה (מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ) נעמט מען אראפ פון אים דעם יאך פון פאדאטקעס וואזוי איז גיוועזן אין דיא צייט פון דיא גמרא אונ דעם יאך פון פרנסה. זיין האנדיל. אדער זיין מלאכה ווערט גיבענטשט פון גאט. ער זאל דארפן ווייניג האנדלען אונ ווייניג ארבעטין. ער זאל קענען זיצען רוהיג אונ לערנען (וכל הפורק ממנו עול תורה) אונ דער וואס נעמט אראפ פון זיך דעם יאך פון דיא תורה. ער וויל ניט לערנען (נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ) גיט מען אויף אים דעם יאך פון פאדאטקעס אונ דעם יאך פון פרנסה: ו רבי חלפתא פון דעם דארף חנניא זאגט (עשרה שיושבין ועוסקין בתורה) אויב צעהן מענטשין זיצען אונ לערנען (שכינה שרויה ביניהם) רוהט דיא שכינה צווישען זייא (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק (אלהים נצב בעדת אל) גאט שטייט צווישען דיא עדה וואס ריידין אין דיא תורה פון גאט. אונ צעהן מענטשין ווערין גירופין עדה (ומנין אפילו חמשה) אונ פון וואנען ווייסין מיר אז אפילו פינף מענטשין לערנען תורה צוא זאמען. רוהט אויך דיא שכינה צווישען זייא (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק (ואגודתו על ארץ יסדה) אונ זיין בונד האט ער גיגרונדפעסטיגט אויף דיא ערד. אונ אבונד נעמט מען מיט דיא האנט. מיט פינף פינגער (ומנין אפילו שלשה) אונ פון וואנען ווייסין מיר אז אפילו דרייא מענטשין זיצען אונ לערנען

שלשה. שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה. לארץ כשיש שם אגודה עוסקים בתורה. הארץ. והאויר. והמים. שהם שלשה. על ומנין אפילו שנים שנאמר בקרב אלהים ארץ יסדה. על יסוד הארץ הם מקיפים. ישפוט. שהדיינים הם ג': כי נטל עליו. הרי לך שהשלשה קרויין אגודה. א"נ מלינו לשון הכך. תרגום וסכות וחטול כלומר שלשה קרויין אגודה.

שנא' בקרב אלהים ישפוט. ומנין אפילו שנים. שנאמר (מלאכי ג) אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע וגו'. ומנין אפי' אחד. שנאמר (שמות כ) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך: ז רבי אליעזר איש ברתותא אומר תן לו משלו. שאתה ושלך שלו. וכן בדוד הוא אומר (ד"ה א כט) כי ממך הכל ומידך נתנו לך. ר"ש אומר המהלך בדרך ושונה. ומפסיק ממשנתו. ואומר מה נאה אילן זה. ומה נאה ניר זה. מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו:

אגודת אזוב שהיה ג' קלחים. ויש ספרים שכתוב בהן ומנין אפילו חמשה שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה. שאדם אוגד בידו אחת שיש בה ה' אצבעות. כלל אצבעות שביד קרויין אגודה. ובראש המקרא סוף אומר הבונה בשמים מעלותיו. כלומר שהשכינה שהיא בשמים יורד למטה שהשכינה סוככת עליה:

ז תן לו משלו. לא תמנע מלהתעסק בחפצי שמים. בין בגופך בין בממונך [שאיך נותן משלך. לא מגופך. ולא מממונך]. שאתה וממונך שלו: מה נאה אילן זה מה נאה ניר זה. ה"ה לכל שיחה בטלה אלא שדבר בהווה שדרך הולכי דרכים לדבר מה שרואים בעיניהם.

רוהט אויך דיא שכינה צווישען זיא (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק (בקרב אלהים ישפוט) גאט משפט צווישען דיא דיינים. ווייל פסקנן אדין איז דאך תורה. רוהט צווישען זיא דיא שכינה. אונ דיינים זענען דרייא (ומנין אפילו שנים) אונ פון וואנען ווייסן מיר אז אפילו צווייא מענטשין זיצען אונ לערנען איז אויך דיא שכינה צווישען זיא (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק (אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע) אויב צווייא מענטשין רידין איינער צום אנדערין פון דיא מורא פאר גאט. פאר נעמט גאט אונ ער הערט זייערע רייד (ומנין אפילו אחד) אונ פון וואנען ווייסן מיר אז אפילו איין מענטש זיצט אונ לערינט איז אויך דיא שכינה מיט אים (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק (בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך) אויף יעדער ארט וואס עס וועט דער מאנט ווערין מיין נאמען. זאגט גאט וועל איך קומען צוא דיר. אונ וועל דיך בענטשין. אז מען זאגט צוא דיר. שמועסט מען דאך פון איין מענטשין: ז רבי אליעזר איש ברתותא זאגט (תן לו משלו) דוא זאלסט געבין צוא גאט דאס זיינגע. וואס ער האט דיר גיגעבין. אז א מענטש טוהט א מצוה מיט זיין גוף אדער מיט זיין געלט. דאס איז ניט זיינע (שאתה ושלך שלו) דוא אונ דיין פארמעגן גיהערין צוא גאט (וכן בדוד הוא אומר) ביא דוד זאגט אויך אזוי דער פסוק. דוד המלך האט גיזאגט צוא גאט (כי ממך הכל ומידך נתנו לך) פון דיר איז אלץ. אונ דאס וואס דוא האסט אונז גיגעבין פון דיין האנט. דאס געבין מיר צוא דיר. רבי שמעון זאגט (המהלך בדרך ושונה) דער וואס גייט אין וועג אונ לערנט (ומפסיק ממשנתו) אונ ער הערט אויף פון זיין לערנען (ואומר מה נאה אילן זה) אונ ער זאגט וויא שיין איז דער בוים (ומה נאה ניר זה) אונ וויא שיין איז דער אקער. אונ עס האט אים גיטראפין א שלעכטע זאך אין וועג (מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו) רעכנט אויף אים דער פסוק. אז ער איז אליין שולדיג אין דיא

וי"א דאשמועינן רבותא דאע"ג דע"י כן הוא מברך ברוך שככה לו בעולמו. אף על פ"כ מעלין עליו כאילו מתחייב בנפשו מפני שהפסיק ממשנתו: ניר. תלם המחרישה כמו נירו לכם ניר (ירמיה ד): ח כל השוכח דבר אחד ממשנתו. ובשביל שלא חזר עליה מעלין עליו כאילו מתחייב בנפשו שמתוך שכחתו סוף בא להתיר את האיסור ונמצאת תקלה באה על ידו. ושגגתו עולה זדון. אי נמי כאילו מתחייב בנפשו לפי שאותה משנה היתה משמרתו. ועכשיו ששכחה אינה משמרתו: תקפה עליו משנתו. שהיתה קשה עליו ומתוך קושי שנה שכחה: ט כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו. אני שמעתי שמקדים במחשבתו יראת חטאו לחכמתו. שהוא חושב בלבו אלמוד בשביל שאהיה ירא חטא. וזה ע"ד שאמרו תחלת המחשבה סוף המעשה: חכמתו מתקיימת. שהחכמה מביאתו למה שלבו חפץ. והוא נכנס בה: וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו. שאין

ח ר' דוסתאי ברבי ינאי משום ר"מ אומר כל השוכח דבר אחד ממשנתו. מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו. שנאמר (דברים ד) רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך. יכול אפילו תקפה עליו משנתו. תלמוד לומר (שם) ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך. הא אינו מתחייב בנפשו. עד שישב ויסירם מלבו: ט רבי חנינא בן דוסא אומר כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת. וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו אין

זאך וואס אים האט געטראפען. אז ער וואלט ניט אויף גיהערט צו לערנען. וואלט אים קיין שלעכטס ניט גיטראפען. די תורה וואלט אים געהיט פון אלע שלעכטס: ח רבי דוסתאי ברבי ינאי משום רבי מאיר אומר) רבי דוסתאי ברבי ינאי זאגט פון רבי מאירס וועגן (כל השוכח דבר אחד ממשנתו) דער וואס פאר געסט איין זאך פון זיין לערנען (מעלה עליו הכתוב) רעכנט אויף אים דער פסוק (כאילו מתחייב בנפשו) גלייך ווי ער וואלט אליין פאר שולדיגט זיין לעבין. ווארום אז ער האט דאס לערנען פארגעסין. וועט ער מאכין פ טריף כשר. וועט ער גישטראפט ווערין (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (רק השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך) נאר דו זאלסט דיך היטען און זאלסט היטען דיין נשמה. טאמער וועסטו פארגעסין די זאכין וואס דיינע אויגין האבין גיזעהן (יכול אפילו תקפה עליו משנתו) איך וואלט וועלין מיינען אפילו זיין לערנען האט זיך גישטארקט אויף אים. עס איז אים שווער גיוועזין צו גידיינקען. וועט ער אויך גישטראפט אז ער פאר געסט (תלמוד לומר) לערנט אונז דער פסוק (ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך) טאמער וועלין די רייד פון די תורה אפ גיטאהן ווערין פון דיין הארצין אלע דיינע לעבינס טעג (הא אינו מתחייב בנפשו) ער האט אנדערש ניט פארשולדיגט זיין לעבין (עד שישב ויסירם מלבו) סיידין ער זיצט ליידיג און לערנט ניט. און דורך דעם ווערט אפ גיטאהן פון אים דאס לערנען און ער פאר געסט: ט רבי חנינא בן דוסא זאגט (כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו) דער מענטש וואס איז פרום און האט מורא צו טאהן אעבירה. און דער נאך לערנט ער תורה ער זאל וויסען וואס מען טאר ניט (חכמתו מתקיימת) ביי דעם מענטש וועט די תורה האבין אקיום. און ער וועט זיין אחכם אין דער תורה. און גאט וועט אים מפרנס זיין ער זאל אייביג זיצען און לערנען (וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו) און דער מענטש וואס איז ניט פרום און האט ניט מורא צו טאהן אעבירה. און ער נעמט לערנען תורה. ווייל ער וויל קענען די חכמה פון די תורה (אין חכמתו מתקיימת)

לומד ע"מ לעשות הואיל ואין לבו פונה להיות ירא חטא אין חכמתו מתקיימת שמתוך שהיא מונעת אותו מללכת אחרי שרירות לבו סוף קץ בה ומואסה ומניחה: כל שמעשיו מרובים מחכמתו. הכא מיירי שהזריז במ"ע. ולעיל בכל יראת חטאו קודמת לחכמתו. איירי שנזהר במצות ל"ת: י כל שרוח הבריות נוחה הימנו. כל מי שאהוב למטה בידוע שהוא אהוב למעלה:

חכמתו מתקיימת. הוא היה אומר כל שמעשיו מרובין מחכמתו. חכמתו מתקיימת. וכל שחכמתו מרובה ממעשיו אין חכמתו מתקיימת: י הוא היה אומר כל שרוח הבריות נוחה הימנו. רוח המקום נוחה הימנו. וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו. ר׳ דוסא בן הרכינס אומר שינה של שחרית. ויין של צהרים. ושיחת הילדים. וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ. מוציאין את האדם מן העולם: יא ר"א המודעי אומר המחלל

שינה של שחרית. שהולך וישן עד שעונת ק"ש עוברת: יין של צהרים. מושך לבו של אדם דכתיב (קהלת ב) למשוך ביין את בשרי ומביא אותו לידי שכרות: ושיחת הילדים. מבטלת את אבותיהם מלעסוק בתורה: וישיבת בתי כנסיות של ע"ה. שמתכנסים ומדברים בדברים בטלים: יא המחלל את הקדשים. המביא קדשי המזבח לידי פגול ונותר וטמאה או המועל ונהנה

בייא דעם מענטש וועט דיא תורה ניט האבין אקיום. נאט וועט ברייגגען פאר אים אזעלכע סבות אז ער וועט מוזין אויף הערין צוא לערנען תורה (הוא היה אומר) רבי חנינא בן דוסא פלעגט זאגין (כל שמעשיו מרובין מחכמתו) דער מענטש וואס איז פרום אונ וואלט גערין ניטאהן פיל מצות. נאר ער וייס ניט וואס צוא טאהן. גיעמט ער לערנען תורה. ער זאל וויסען אלע מצות אונ וויא אזוי מען זאל זייא טאהן (חכמתו מתקיימת) בייא דעם מענטש וועט דיא תורה האבין אקיום (וויא פריער) (וכל שחכמתו מרובה ממעשיו) אונ דער מענטש וואס קען לערנען פיל תורה. אונ ער טוהט ניט וואס אין דיא תורה שטייט (אין חכמתו מתקיימת) בייא דעם מענטש וועט דיא תורה ניט האבין אקיום. נאט וועט ברייגגען פאר אים אזעלכע סבות אז ער וועט מוזין אויף הערין צוא לערנען תורה (ועיין בהרע"ב ותי"ט): י (הוא היה אומר) רבי חנינא בן דוסא פלעגט זאגין (כל שרוח הבריות נוחה הימנו) דער מענטש וואס מענטשין האבין אים ליב. זאל מען וויסען (רוח המקום נוחה הימנו) אז נאט האט אים אויך ליב (וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו) אונ דער מענטש וואס מענטשין האבין אים ניט ליב. זאל מען וויסען (אין רוח המקום נוחה הימנו) אז נאט האט אים אויך ניט ליב. רבי דוסא בן הרכינס זאגט (שינה של שחרית) דער וואס שלאפט אין דער פריא ביז דיא צייט פון דאוונען גייט אריבער (ויין של צהרים) אונ דער וואס טרינקט פיל וויין צוא מיטאג ביז עס ברייגגט אים צוא שכרות. אונ דאוינט ניט קיין מנחה (ושיחת הילדים) אונ דער וואס פאר ברייגגט זיין צייט מיט קינדערשע שמועסין (וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ) אונ דער וואס זיצט אין דיא הייזער ווא דיא פראסטע מענטשין ווערין פערזאמעלט. אונ פאר ברייגגט זיין צייט צוא שמועסין מיט זייא. אונ דורך דיא אלע זאכין איז ער מבטל זיין דאוונען אונ זיין תורה לערנען (מוציאין את האדם מן העולם) דאס ציהט אוים דעם מענטשין פון דער וועלט. ער שטארבט פאר דיא צייט: יא רבי אלעזר המודעי זאגט (המחלל את הקדשים) דער וואס האלט דיא קרבנות אזוי וויא פראסטע בהמות. ער האט גיטראכט בייא זייער שעכטין. ער זאל זייא עסין וויא לאנג אז

את הקדשים. והמבזה את המועדות. והמלבין פני חברו ברבים. והמפר בריתו של אברהם אבינו עליו השלום. והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה. אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים. אין לו חלק לעולם הבא: יב רבי ישמעאל אומר הוי קל לראש. ונוח לתשחורת. והוי מקבל את כל האדם בשמחה: יג רע"א שחוק וקלות ראש.

והכהן בין בקדשי מזבח בין בקדשי בדק הבית: והמבזה את המועדות. ימים של חוה"מ עושה בהן מלאכה. או נוהג בהן מנהג חול באכילה ושתיה: והמלבין פני חבירו ברבים. שמתביישים פניו מאדימות תחלה ואח"כ מתלבנות שהפנים יש להם שתי תעשות. אחת לחוץ וא' לפנים וכשמביישין את האדם. בתחלה הרוח מתנע לצד חוץ כמי שמתמלא חמה ופניו מאדימות. וכשאינו מוצא עצה כיצד יסיר הבושת הזאת מעל פניו הוא דואג בקרבו ונכנס הרוח לצד פניו מפני הצער. ופניו מתכרכמים ומתלבנים. וזהו שאמרו בענין הלבנה דאזיל סומקא ואתי חיורא: והמפר בריתו. שלא מל. או שמל ומושך ערלתו לכסות המילה כדי שלא יראה שהוא מהול: והמגלה פנים בתורה. שמראה פנים ופירושים בתורה שלא כהלכה. כגון שמתרגם ומזרעך לא תתן להעביר למולך. ומזרעך לא תתן לאעבר לארמיותא. ואין זה פשוטו של מקרא. ובכלל זה הדורש דרשות של דופי. פי' אחר מגלה פנים. שמעיז פנים לעבור על דברי תורה בפרהסיא ביד רמה. ואין לו בושת פנים: אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים. ולא חזר בתשובה מא' מעבירות שבידו. אע"פ שבאו עליו יסורים ומת ביסורים אין לו חלק לעולם הבא. אבל אם חזר בתשובה קודם מותו. אין לך דבר שעומד בפני התשובה: יב הוי קל לראש. לפני אדם גדול זקן ויושב בראש בישיבה. הוי קל לעבודתו ולשמש לפניו: ונוח לתשחורת. לאדם בחור ששערותיו שחורות אינך צריך להקל עצמך כל כך אלא תעמוד לפניו בנחת וביישוב: והוי מקבל וכו'. נגד כל אדם בין ראש בין תשחורת תעמוד בשמחה. מקבל כמו מקביל מתרגם נגד קבל. פי' אחר הוי קל לראש בראשיתך כשאתה בחור הוי קל לעשות רצון בוראך ובזקנותך כשהושחרו פניך מפני הזקנה תהא נוח לו: יג מסורת סייג לתורה. המסורת

וועט וועלין. אונ ער לאזט זייא זאלין טמא ווערין. אונ ער האט הנאה פון זייא (והמבזה את המועדות) אונ דער וואס פארשעמט חול המועד. ער ארבעט חול המועד. אדער ער גייט חול המועד אין וואכעדיגע קליידער (והמלבין פני חברו ברבים) אדער ער פאר שעמט זיין חבר פאר פיל מענטשין (והמפר בריתו של אברהם אבינו עליו השלום) אדער ער איז מבטל דעם ברית פון אברהם אבינו. אויב מען האט אים ניט מל גיוועזן ווען ער איז גיוועזן אלט אכט טאג. אונ איצט וויל ער זיך ניט מל זיין (והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה) ער לערנט פשט אין דיא תורה ניט וויא דער דין איז (אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים) אפילו ער קען גוט לערנען אונ טוהט גוטע מעשים וגמילות חסדים אונ צדקה. פון דעסטוועגין (אין לו חלק לעולם הבא) האט ער ניט קיין עולם הבא:
יב רבי ישמעאל זאגט (הוי קל לראש) דוא זאלסט זיין בייא זיך גרינג צו בדינען תלמידי חכמים (ונוח לתשחורת) אונ צוא יונגע מענטשין וואס האבין נאך שווארצע האר. זאלסט אויך מיט זייא זיין גוט. אונ מיט דרך ארץ. ניט מבזה זייא זיין. נאר מיט כבוד (והוי מקבל את כל האדם בשמחה) אונ דוא זאלסט אויך נעמען יעדער מענטש מיט שמחה:
יג רבי עקיבא זאגט (שחוק וקלות ראש מרגילין לערוה) גילעכטער אונ באר שייטקייט ברייינגען דעם מענטשין צו זנות (מסורת סייג לתורה) די דינים וואס עס איז איבער גיענטפערט
גיווארין

מרגילין לערוה. מסורת. סייג לתורה. מעשרות. סייג לעושר. נדרים. סייג לפרישות. סייג לחכמה שתיקה: יד הוא היה אומר חביב אדם שנברא בצלם. חבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם. שנאמר (בראשית ט) בצלם אלהים עשה את האדם. חביבין ישראל. שנקראו בנים למקו'. חבה יתירה נודעת להם שנקראו בנים למקום. שנאמר (דברים יד) בנים אתם לה' אלהיכם. חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה. חבה יתירה נודעת להם שניתן להם כלי

המסורה שמסרו לנו חכמים בחסרות ויתרות שבתורה הם גדר וחזוק לתורה שבכתב שעל ידיהם אנו מבינים כמה מלות היך יעשו אותם כמו בסכות בסכת בסכת שנים חסרים וא' מלא שממנו אנו למדים להכשיר סוכה בג' דפנות וכגון מועדי ה' אשר תקראו אתם שנכתב חסר בג' מקומות ללמד אתם אפילו שוגגים אתם אפילו מזידים אתם אפי' מוטעי': מעשרות סייג לעושר. עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר: נדרים סייג לפרישות. בזמן שאדם מתחיל בפרישות ומתיירא שלא יעבור מקבל עליו בל' נדר שלא יעשה כך וכך וע"י כן הוא כובש את יצרו: סייג לחכמה שתיקה. במה אנן קיימין אי בשתיקה מדברי תורה הרי כבר כתיב והגית בו וגו' אי בשתיקה מרכילות ולשון הרע וקללה דאורייתא נינהו. הא אינו מדבר אלא בשתיק' מדברי הרשות שבין אדם לחברו שיש לו לאדם למעט הדבור בהם כל מה שאפשר. ועליה אמר שלמ' (משלי יז) גם אויל מחריש חכם יחשב: יד חבה

געוואָרין צוא דיא חכמים אויס וועגיג פון משה רבינו וואס האט דאס געהערט אויף דעם בארג סיני. דאס איז אצאם (דאס פאר שטעלט) מען זאל ניט עובר זיין אויף דיא תורה (מעשרות סייג לעושר) דער וואס גיט מעשר איז דאס אצאם אונ עס פאר שטעלט עס זאל ניט קומען אויף אים אָרעמקייט. נאר דאס ברייננט אים צוא עשירות (נדרים סייג לפרישות) דער וואס וויל זיין אפ געשיידט פון תאוות. זאל ער טאהן אנדר. ער זאל ניט טאהן די זאך אונ ניט דיא זאך. אונ וויל ער וועט ניט וועלין עובר זיין אויף דיא נדרים. וועט ער ניט טאהן דיא תאוה. איז דאך דער נדר אפאר שטעלונג מען זאל ניט טאהן דיא תאוות (סייג לחכמה שתיקה) אז דער מענטש שווייגט פאר היט ער דיא חכמה אונ מאכט פאר איר אצאם אונ פאר שטעלט פאר איר דיא נארעשקייט זאל צוא איר ניט צוא קומען. וואָרום אין פיל ריידין מוז קומען נארעשקייט: יד (הוא היה אומר) רבי עקיבא פלעגט זאגין (חביב אדם שנברא בצלם) געליבט איז דער מענטש ביא גאט. אז גאט האט אים באשאפין אין זיין פארעם (חבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם) נאך אגרעסערע ליבשאפט האט גאט בווייזן צום מענטש. וואס ער האט אים גימאכט וויסען אז ער איז באשאפין געוואָרין אין זיין פארעם (שנאמר) אזוי וויא עס שטייט אין פסוק (בצלם אלהים עשה את האדם) גאט האט באשאפין דעם מענטש אין דעם גאטליכען פארעם (חביבין ישראל שנקראו בנים למקום) דיא יודין זענין געליבט ביא גאט. וואָרום זייא ווערין גירופען קינדער צוא גאט (חבה יתירה נודעת להם שנקראו בנים למקום) נאך אגרעסערע ליבשאפט האט גאט בווייזן צוא דיא יודין. וואס ער האט זייא גימאכט וויסען אז זייא ווערין גירופען קינדער צוא גאט (שנאמר) אזוי וויא עס שטייט אין פסוק משה רבינו האט גיזאגט צוא דיא יודין (בנים אתם לה' אלהיכם) איר זענט קינדער צוא אייער גאט (חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה) די יודין זענען געליבט ביא גאט. וואָרום גאט האט זייא גיגעבין אגרויסטיגע זאך. דאס איז דיא תורה (חבה יתרה) נאך אגרעסערע ליבשאפט האט גאט בווייזן צוא דיא יודין (נודעת להם) וואס ער האט זייא

יתירה נודעת לו. רמב"ם פירש חבה יתירה הראה הקב"ה לאדם שהודיעו ואמר לו ראה שבראתיך בצלם שהמטיב לחבירו ומודיעו הטובה שעשה עמו. מראה חבה יתירה יותר משאילו הטיב עמו ואינו חשוב בעיניו להודיעו הטוב' שעשה עמו. ויש לפרש חבה יתירה נודעת להם. חבה גלויה ומפורסמת שלא בלבד אהבה מסותרת הי' לו למקו' ברוך הוא עם האדם אלא אף חבה גלויה. וידועה לכל: שנאמר כי לקח טוב. כל מעשה בראשית שנאמר בו וירא אלהים כי טוב. לא נברא אלא בשביל התורה שנקראת לקח כמה דאת אמר (דברים לב) יערוף כמטר לקחי: טו הכל צפוי. כל מה שאדם עושה בחדרי חדרים גלוי לפניו: והרשות נתונה. בידו של אדם לעשות טוב ורע כדכתיב (דברים ל) ראה נתתי לפניך היום את החיים וגו': ובטוב העולם נדון. במדת רחמים ואעפ"כ אין הכל שוין במדה זו לפי שהכל לפי רוב המעשה. המרבה במעשים טובים נותנים לו רחמים מרובים. והממעיט במעשים טובים ממעטים לו ברחמים. פי' אחר והכל לפי רוב המעשה.

חמדה שבו נברא העולם. שנאמר (משלי ד) כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו: טו הכל צפוי. והרשות נתונה. ובטוב העולם נדון והכל לפי רוב המעשה: טז הוא היה אומר הכל נתון בערבון. ומצודה פרוסה על כל החיים. החנות פתוחה. והחנוני מקיף.

לפי רוב מעשיו של אדם הוא נדון. אם רוב זכיות זכאי. אם רוב עונות חייב. ורמב"ם פי' הכל צפוי. כל מעשה בני אדם מה שעשה ומה שעתיד לעשות הכל גלוי לפניו ולא תאמר כיון שהקב"ה יודע מה שיעשה האדם א"כ הוא מוכרח במעשיו שיהיה צדיק או רשע כי הרשות נתונה בידו לעשות טוב ורע ואין שום דבר שיכריחהו כלל וכיון שכן הוא בטוב העולם נדון להפרע מן הרשעים וליתן שכר טוב לצדיקים. שהחוטא חטא ברצונו וראוי שיענש. והצדיק היה צדיק ברצונו. וראוי שיקבל שכר: והכל לפי רוב המעשה. לפי מה שהאדם כופל ומתמיד בעשיית הטוב כך שכרו מרובה שאינו דומה המחלק מאה זהובים לצדקה במאה פעמים לנותן אותה בפעם אחת. וגרסת רמב"ם היא. והכל לפי רוב המעשה הכל לא על פי המעשה: טז הכל נתון בערבון. כגלוסי דבר נש איכון ערבין ביה. לאתר דמתבעי תמן מובילין יתיה: ומצודה פרוסה. יסורין ומיתה: החנות פתוחה. ובני אדם נכנסים שם ולוקחים בהקפה: והחנוני מקיף. ומאמין לכל הבא לטול. כך

גימאַכט וויסען (שֶׁנִּיתַּן לָהֶם כְּלִי חֶמְדָּה שֶׁבּוֹ נִבְרָא הָעוֹלָם) אַז ער האָט זייא גיגעבן אַזוי אַגלוסטיגע זאַך וואָס מיט דיא זאַך איז דיא וועלט בשאַפין גיוואָרין (שֶׁנֶּאֱמַר) אַזוי וויא עס שטייט אין פסוק (כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזוֹבוּ) איך האָב גיגעבן צוא אייך אגוטע לערנונג מיין תורה זאָלט איר ניט פאַר לאָזין (ועיין תי"ט): טו (הַכֹּל צָפוּי) פון הימעל ווערט גיקוקט אויף אַלע זאַכין וואָס דער מענטש טוהט (וְהָרְשׁוּת נְתוּנָה) אונ מען לאָזט דעם מענטשין טאָהן וואָס ער וויל. גוט אָדער שלעכט (וּבְטוּב הָעוֹלָם נִדּוֹן) אונ דיא וועלט ווערט געמשפט מיט גוטס. מיט רחמנות (וְהַכֹּל לְפִי רוֹב הַמַּעֲשֶׂה) אונ אַלץ ווערט געמשפט נאָך די מערסטע מעשים פון מענטשין. אויב דאָס מערסטע מעשים פון מענטש זענען גוטע. ער האָט מצות מער וויא עבירות. הייסט ער אַצדיק. אונ אויב ער האָט עבירות מער וויא מצות. הייסט ער ארשע: טז (הוּא הָיָה אוֹמֵר) רבי עקיבא פלעגט זאָגין (הַכֹּל נָתוּן בְּעֵרָבוֹן) אַלץ איז גיגעבן גיוואָרין אויף אַמשכון. דער מענטש האָט גיגעבן אַמשכון אויף אַלע עבירות וואָס ער טוהט ער זאָל פאַר זייא באַצאָהלין. דער משכון איז זיין לעבין. וואָרום (וּמְצוּדָה פְּרוּסָה עַל כָּל הַחַיִּים) אַנעץ איז פאַר שפרייט אויף אַלע לעבעדיגע מענטשין. אַלע מענטשין דאָ זענען אויף דיא וועלט. זענען וויא גיפאַנגענע. מען טוהט מיט זייא וואָס מען וויל.

בני אדם חוטאים בכל יום והקב"ה ממתין להם עד בא עתם: והפנקס פתוח. לכתוב בו החטאות כדי שלא ישכח: והיד כותבת. שלא תאמר אע"פ שהפנקס פתוח פעמים שהחנוני טרוד ואינו כותב הכל לכך אמר והיד כותבת: וכל הרוצה ללות וכו'. היינו והרשות נתונה דלעיל שאין שום אדם מוכרח ללוות שלא ברצונו: והגבאים. יסורים ופגעים רעים: מדעתו. פעמים שזוכר את חובו ואומר יפה דנתני: ושלא מדעתו. שפעמים שהוא בועט וקורא תגר כנגד דינו של מקום ברוך הוא: ויש להם על מה שיסמוכו. על הפנקס ועל החנוני שהוא נאמן על פנקסו כך היסורים הללו הן נסמכים על מעשיו של אדם שהוזכרים לפני המקום ב"ה אע"פ שהם נעלמים מן האדם: והדין דין אמת. שאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו: והכל מתוקן לסעודה. אחד לצדיקים ואחד לרשעים יש להם חלק לעולם הבא לאחר שגבו מהן את חובן: יז אם אין תורה וכו'. אין משאו ומתנו יפה עם הבריות: אם אין דרך ארץ וכו'. סוף שתורתו משתכחת ממנו: אם אין דעת וכו'. דעת הוא שמוצא טעם לדבר. ובינה שמבין דבר מתוך דבר אבל אינו מראה לו טעם ואם אין דעת נתת טעם לדבר: אין בינה. אחר שלא ידע טעמו של דבר. כאילו לא

והפנקס פתוח והיד כותבת. וכל הרוצה ללוות. יבא וילוה. והגבאים מחזירים תדיר בכל יום. ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו. ויש להם על מה שיסמוכו. והדין דין אמת. והכל מתוקן לסעודה: יז רבי אלעזר בן עזריה אומר אם אין תורה אין דרך ארץ. אם אין דרך ארץ אין תורה. אם אין חכמה אין יראה. אם אין יראה אין חכמה. אם אין בינה אין דעת. אם אין

אונ זיא קענען זיך גאר ניט העלפין (החנות פתוחה) דיא קראם איז האפין (והחנוני מקיף) אונ דער קרעמער פאר בארגט (והפנקס פתוח) אונ דער בוך איז האפין (והיד כותבת) אונ דיא האנט שרייבט (וכל הרוצה ללות יבא וילוה) אונ ווער עס וויל בארגין זאל קומען בארגין (והגבאים מחזירים תדיר בכל יום) אונ דיא וואס דארפין אויף מאנען דיא חובות גייען ארום שטענדיג אלע טאג אונ מאנען (ונפרעים מן האדם מדעתו ושלא מדעתו) אונ זייא ווערין בצאהלט פון דעם מענטשין. סייא דער מענטש בצאהלט מיט זיין גוטען ווילען. אונ סייא ער בצאהלט ניט מיט זיין גוטין ווילען (ויש להם על מה שיסמוכו) אונ זייא האבין זיך אויף וועמען צוא פאר לאזין. ווארום (והדין דין אמת) דער משפט איז אמת (והכל מתוקן לסעודה) אונ אלע יודין זענען אן גיברייט צוא דער סעודה פון עולם הבא. אלע יודין ווערין האבען עולם הבא. יעדער יוד דער נאך וויא ער געמט אפ זיין שטראף האט ער עולם הבא:
יז רבי אלעזר בן עזריה זאגט (אם אין תורה) דער וואס האט ניט גילערונט תורה (אין דרך ארץ) דער וייס ניט וויא צוא האנדלען מיט מענטשין (אם אין דרך ארץ) אונ דער וואס הט גילערונט תורה אונ ער האנדילט ניט גוט מיט מענטשין (אין תורה) וועט זיין תורה פון אים פאר געסין ווערין. ווייל עס איז א חילול השם (אם אין חכמה אין יראה) דער וואס האט ניט דיא חכמה פון דיא תורה. דאס מיינט מען ווער עס האט ניט גילערונט תורה. דער קען ניט זיין א ירא שמים. ווייל ער וייס ניט וואס מען טאר ניט (אם אין יראה אין תורה) אונ ווער עס האט גילערונט תורה אונ ער איז ניט א ירא שמים. איז זיין תורה גאר ניט. אונ זי וועט פון אים פאר געסין ווערין (אם אין בינה) דער וואס האט ניט קיין פאר שטאנד צוא פאר שטיין איין זאך פון דיא אנדערע (אין דעת) דער קען ניט פאר שטיין דעם טעם פון די זאך. נאר ער הערט נאך דיא זאך אזוי וויא מען האט אים גיזאגט. אונ ער וייס ניט פאר וואס עס איז

ידעו ומ״מ הבינה היא קודמת לפיקח אם אין בינה אין דעת: אם אין קמח אין תורה. מי שאין לו מה יאכל היאך יעסוק בתורה: אם אין תורה אין קמח. מה יועיל לו הקמח שבידו הואיל ואין בו תורה. גם שלא היה

אין דעת אין בינה. אם אין קמח אין תורה. אם אין תורה אין קמח. הוא היה אומר כל שחכמתו מרובה ממעשיו. למה הוא דומה. לאילן שענפיו מרובין. ושרשיו מועטין. והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו שנא׳ (ירמיה יז) והיה כערער בערבה ולא יראה כי יבא טוב ושכן חררים במדבר ארץ מלחה ולא תשב. אבל כל שמעשיו מרובין מחכמתו למה הוא דומה לאילן שענפיו מועטין. ושרשיו מרובין. שאפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו. אין מזיזין אותו ממקומו שנאמ׳ (ירמיה יז) והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא יראה כי יבא חום והיה עלהו רענן ובשנת בצורת לא ידאג ולא ימיש

מעשות

אזוי (אם אין דעת) אונ אויב ער ווייס ניט דעם טעם פון דיא זאך (אין בינה) קען ער ניט פאר שטיין פון דיא זאך קיין אנדער זאך (אם אין קמח אין תורה) אויב ער האט ניט קיין מעהל. ער האט ניט וואס צוא עסין קען ער ניט לערנען (אם אין תורה) אונ אויב ער האט מעהל אונ ער וויל ניט לערנען תורה (אין קמח) וואלט בעסער גיוועזן ער זאל קיין מעהל אויך ניט האבען (הוא היה אומר) רבי אלעזר בן עזריה האט גיזאגט (כל שחכמתו מרובה ממעשיו) דער מענטש וואס קען לערנען פיל תורה אונ ער טוהט ניט וואס אין דיא תורה שטייט (למה הוא דומה) צוא וואס איז ער גלייך (לאילן שענפיו מרובין ושרשיו מועטין) צו א בוים וואס האט פיל צווייגין אונ ווייניג ווארצלען (והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו) אונ א ווינט קומט אונ רייסט אים אויס אונ קערט אים אום מיט דעם ווארציל ארויף אונ מיט דיא צווייגין אראפ (שנאמר) אזוי וויא עס שטייט אין פסוק (והיה כערער בערבה) ער וועט זיין אזוי וויא א בוים וואס שטייט אליין אויף א וויסטען פלאץ (ולא יראה כי יבא טוב) אונ ער וועט ניט זעהן ווען עס וועט קומען גוטס אויף דיא וועלט (ושכן חררים במדבר) אונ ער וועט רוהען אליין אין דער מדבר (ארץ מלחה ולא תשב) אויף א גיזאלצענע ערד וואס זיא ווערט ניט בזעצט מיט מענטשין (ועתי״ט) (אבל כל שמעשיו מרובין מחכמתו) אבער דער מענטש וואס איז פרום אונ טוהט מצות אונ מעשים טובים אפילו ער קען ניט פיל לערנען (למה הוא דומה) צוא וואס איז ער גלייך (לאילן שענפיו מועטין) צוא א בוים וואס האט ווייניג צווייגין (ושרשיו מרובין) אונ זיינע ווארצלען זענען פיל (שאפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו) אפילו אלע ווינטען פון דער וועלט וועלין קומען אונ וועלין בלאזען אויף אים (אין מזיזין אותו ממקומו) וועלין זיי אים ניט קענען רירען פון ארט (שנאמר) אזוי וויא עס שטייט אין פסוק (והיה כעץ שתול על מים) ער וועט זיין אזוי וויא א בוים וואס איז גיפלאנצט ביי א וואסער (ועל יובל ישלח שרשיו) אונ ביי א קוואל פאר שפרייט ער זיינע ווארצלען (ולא יראה כי יבא חום) אונ ער וועט ניט זעהן ער וועט ניט מורא האבין אז עס וועט קומען א היץ (והיה עלהו רענן) אונ זיינע בלעטער וועלין זיין גרין אונ פייכט (ובשנת בצורת לא ידאג) אונ אז אין א יאהר וועט זיין ווייניג רעגין וועט ער ניט זארגין (ולא ימיש מעשות פרי) אונ ער וועט ניט אפ טאהן (אויפהערין) צו וואקסין פירות:

יח רבי אליעזר (בן) חסמא אומר. קינין. ופתחי נדה. הן הן גופי הלכות. תקופות וגמטריאות פרפראות לחכמה:

פרק ד בן זומא אומר איזהו חכם הלומד מכל אדם שנאמר (תהלים קיט) מכל מלמדי השכלתי. איזוהי גבור הכובש את יצרו. שנא' (משלי טו) טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו

לו קמח והיה מת ברעב: יח קינין קרבנות העוף קרוי קינין לשון קן לפור. ויש בהן הלכות חמורות כגון אם נתערבו חובה בנדבה או עולה שמעשיה למעלה בחטאת שמעשיה למטה: ופתחי נדה. הלכות נדה שאבדה וסתה וצריכה לשמור עד שתחזור לפתחה. ופעמים שהיא צריכה לטבול נ"ה טבילות לדברי האומר טבילה בזמנה מצוה: הן הן גופי הלכות. עיקר תורה שבעל פה. שמקבלים עליה שכר: תקופות. ענין מהלך המזלות: וגמטריאות. חשבון האותיות: פרפראות לחכמה. כמו הפרפראות שרגילין לאכול בסוף הסעודה לקנוח דרך תענוג כך החכמות הללו מכבדות את בעליהם בעיני הבריות:

פרק ד בן זומא. לפי שלא האריך ימים ולא נסמך נקרא רבי. היו קורין אותו על שם אביו וכן בן עזאי ושניהם שמם שמעון: איזהו חכם. הכי קאמר איזהו חכם שראוי שיתהלל בחכמתו: הלומד מכל אדם. ואע"פ שהוא קטן ממנו שכיון שאינו חס על כבודו ולומד מן הקטנים ניכרים הדברים שחכמתו היא לשם שמים ולא להתיהר ולהתפאר בה: שנאמר מכל מלמדי השכלתי וסיפא דקרא כי עדותיך שיחה לי כלומר הוי אני למד תורה מכל מלמדי ואפי' מן הקטנים ממני ולא הייתי חושש לכבודי. כי עדותיך שיחה לי שכל כוונתי היתה לשמים בלבד. וכן איזהו גבור שראוי שיתהלל בגבורתו: הכובש את יצרו. שנאמר טוב ארך אפים מגבור. הכי הוי פירושא דקרא טוב ארך אפים הבא מצד הגבורה של כבוש היצר. לא מצד רכות הטבע וכן מושל ברוחו כשבא מלוכד עיר מן המלך שלאחר שכבש את

יח רבי אליעזר חסמא זאגט (קינין) דיא דינים פון די קרבנות (טויבין) וואס אנגעווינערין דארף ברייענגען. דאס זענען שווערע דינים (ופתחי נדה) אונ דיא דינים פון אשה ווען זיא ווייס ניט אויב זיא איז אנדה אדער אזבה. דאס זענען אויך שווערע דינים (הן הן גופי הלכות) דאס זענען דער עיקר דינים. אפילו מען איז היינט ניט מקריב דיא קרבנות פון דעסטוועגין זאל מען לערנען דיא דינים (תקופות) צוא רעכענען דעם חשבון פון דיא זונן מיט דיא לבנה (וגמטריאות) אונ צוא ציילען דיא אותיות פון דיא תורה אזוי וויא עס שטייט ביי יעקב אבינו דער ווארט רדו דאס בטרעפט צוויא הונדערט צעהן. ווייל יודין האבען גיארבעט אין מצרים צוויא הונדערט צעהן יאהר (פרפראות לחכמה) דאס איז אזוי וויא מען עסט פירות נאך אעסין. מוזמען פריער זאט זיין פון אנדערע עסין. דער נאך עסט מען די פירות צום פערגעניגען. אבער פון פירות אליין מאכט מען ניט קיין סעודה. אזוי דיא זאכין אליין זענען ניט קיין תורה. נאר אז מען האט גילערינט תורה צוא זאט. איז שיין אונ גוט אז מען קען דאס אויך:

פרק ד א בן זומא זאגט (איזהו חכם) ווער איז א חכם (הלומד מכל אדם) דער וואס לערנט פון אלע מענטשין. אפילו פון דעם ווס איז קלענער פון אים (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק (מכל מלמדי השכלתי) פון אלע מיינע לערנער האב איך מיך גענליינט (איזהו גבור הכובש את יצרו) ווער איז אשטארקער דער וואס האלט איין זיין יצר הרע (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק (טוב ארך אפים מגבור) דער וואס האלט איין זיין בעס. אונ עס דויערט לאנג ביז ער ווערט אין בעס. איז ער בעסער וויא אשטארקער. ער

העיר ובאו לידו האנשים המורדים בו. מושל ברוחו ואינו הורגן: איזהו עשיר. הראוי לו להתהלל בעשרו. השמח בחלקו: איזהו מכובד. לפי שהשלשה דברים טובים הללו שהזכיר לעיל שהם החכמה והגבורה והעושר. הזוכה בהם הוא נכבד מעצמו בעיני אלהים ואדם. ואף אם הבריות לא יכבדוהו בעבורם לקוצר השכ' לזה ואמר מי שיש בו המדות הללו והוא נכבד בעצמו מה יעשה ויהיה מכובד מאחרים יכבד את הבריות: כי מכבדי אכבד. והדברים ק"ו מה הקב"ה שהוא מלך הכבוד וכל מה שברא בעולמו לא ברא אלא לכבודו מכבד את מכבדיו. ק"ו

מלוכד עיר. איזהו עשיר. השמח בחלקו שנאמר (תהלים קכח) יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך. אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא. איזהו מכובד. המכבד את הבריות. שנאמר (שמואל א ב) כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו: ב בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה (כבחמורה). ובורח מן העבירה. שמצוה גוררת מצוה. ועבירה גוררת עבירה. ששכר מצוה. מצוה.

לב"ו: ובוזי יקלו. למדנו ענותנותו של הקב"ה. לא אמר ובוזי אקלל אלא יקלו מעצמם. ובכבוד הצדיקים הקפיד יותר שנא' (בראשית יב) ומקללך אאור: ב שמצוה גוררת מצוה. כך מנהגו של עולם כשעושה מצוה אחת נוח לו לעשות אחרות. והמתחיל בעבירה קשה לפרוש ממנה. ועוד שכר מצוה מצוה שמן השמים מסייעין ומזמנים ביד מי שעשה מצוה אחת שיעשה אחרת כדי לתת לו שכר על שתיהן וכן שכר עבירה כו'. פירוש אחר שכר מצוה מצוה. שכל מה שהאדם משתכר ומתענג בעשיית המצוה נחשב לו למצוה בפני עצמה. ונוטל שכר על המצוה שעשה ועל

מאכט בעסער וויא דער שטארקער מיט זיין גבורה (ומושל ברוחו מלוכד עיר) דער וואס גיוועלטיגט אויף זיין ווילען. ער גלוסט צוא טאהן איין עבירה אונ האלט זיך איין אונ טוהט ניט. דאס איז שווערער וויא איין צוא געמען א שטאט (איזהו עשיר) ווער איז רייך (השמח בחלקו) דער וואס פרייט זיך מיט זיין חלק וואס גאט האט אים געגעבן פיל אדער ווייניג (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק (יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך) אז דו וועסט עסין וואס דוא פר דינסט מיט דיינע הענט. אונ וועסט ניט וועלין קיין איבעריגעס. וועט דיר וואל זיין אונ גוט זיין (אשריך בעולם הזה) עס וועט דיר וואל זיין אויף דיא וועלט (וטוב לך לעולם הבא) אונ עס וועט דיר גוט זיין אויף יענע וועלט (איזהו מכובד) וועלכער מענטש ווערט גיערליכט פון מענטשין (המכבד את הבריות) דער וואס האלט ערליך מענטשין (שנאמר) אזוי וויא עס שטייט אין פסוק (כי מכבדי אכבד) ווער עס האלט מיך ערליך וועל איך זייא ערליך האלטין (ובוזי יקלו) אונ דיא וואס פאר שעמען מיך דיא וועלין אליין פאר שעמט ווערין: ב בן עזאי זאגט (הוי רץ למצוה קלה) דוא זאלסט לויפין צוא טאהן אגרינגע מצוה. אזוי וויא דוא לויפסט צוא טאהן אשווערע מצוה (ובורח מן העבירה) אונ דוא זאלסט אנטלויפין פון אגרינגע עבירה. אזוי וויא דוא אנטלויפסט פון אשווערע עבירה (שמצוה גוררת מצוה) איין מצוה ציהט צוא זיך נאך אמצוה. אז דוא וועסט טאהן אקליינע מצוה. וועט דיר גאט אן ברייטין צוא טאהן אגרויסע מצוה (ועבירה גוררת עבירה) איין עבירה ציהט צוא זיך נאך אעבירה. אז דוא וועסט טאהן איין עבירה אקליינע. וועט דיר שוין דער יצר הרע אן ברייטין נאך אעבירה אגרעסערע (ששכר מצוה מצוה) דעם שכר וואס אמענטש גענעמט פאר דיא מצוה וואס ער טוהט. דאס איז אמצוה. ווארום ער טוהט מיט דעם. דעם ווילען פון גאט. ווארום גאט וויל דער מענטש זאל ווערין זיין אונ מען זאל אים גוטס טאהן אזוי וויא עס שטייט אין דיא תורה. למען הביא ה' על

ושכר עבירה . עבירה : ג הוא היה אומר אל תהי בז לכל אדם ואל תהי מפליג לכל דבר . שאין לך אדם שאין לו שעה . ואין לך דבר שאין לו מקום : ד רבי לויטס איש יבנה אומר מאד מאד הוי שפל רוח . שתקות אנוש רמה . רבי יוחנן בן ברוקא אומר כל המחלל שם שמים בסתר נפרעין ממנו בגלוי . אחד שוגג ואחד מזיד בחלול השם : ה רבי ישמעאל (בנו) אומר הלומד על מנת ללמד . מספיקין בידו ללמוד וללמד . והלומד על מנת לעשות . מספיקין בידו ללמוד

השוגג וההנאה שנהנה בעשייתה : ושכר עבירה עבירה . והשכר וההנאה שמגעת לו לאדם בעשיית העבירה נחשב לו כעבירה בפני עצמה ולוקה על השכר וההנאה שמקבל בעשייתה : ג אל תהי בז לכל אדם . לומר מה יוכל פלוני להזיק לי : ואל תהי מפליג . מרחיק לכל דבר שיש לחוש עליו . אל תאמר רחוק הוא שיהיה ואין לדאוג ממנו : ד מאד מאד הוי שפל רוח . אע״פ שבשאר מדות הדרך האמצעית היא המשובחת . במדת הגאוה אינו כן אלא יטה לקצה האחרון של שפלות הרוח . לפי שהגאוה היא מאוסה ביותר . ועוד שרוב בני אדם נכשלים בה ולא בדילי אינשי מינה . לכך צריך לעשות לה הרחקה יתירה : ה הלומד ע״מ ללמד מספיקין בידו ללמוד וללמד . גרסי׳ וה״פ הלומד ע״מ להיות תמיד עוסק בתורה ואין בדעתו להיות גומל חסדים עם הבריות . כרבה דעסק בתורה ולא עסק בגמילות

אברהם אשר דבר עליו״) (ושכר עבירה עבירה) אונ דעם שטראף וואס אמענטש גענעמט פאר דיא עבירה ווס ער טוהט . דאס איז אעבירה . ווארום גאט וויל דאך ניט אמענטש זאל געשטראפט ווערין : ג (הוא היה אומר) בן עזאי פלעגט זאגין (אל תהי בז לכל אדם) דו זאלסט ניט פאר שעמען קיין מענטש (ואל תהי מפליג לכל דבר) אונ דוא זאלסט ניט דער ווייטערין קיין זאך . דוא זאלסט ניט זאגין עס איז גאנץ ווייט דיא זאך זאל קומן . עס וועט געוויס ניט קומען (שאין לך אדם שאין לו שעה) עס איז ניטא אמענטש וואס זאל ניט האבין אגליקליכע שעה . טאמער דער מענטש ווס דו האסט אים פר שעמט וועט אמאל גליקליך ווערין . אונ דו וועסט דארפן זיין טובה . אונ ער וועט דיר ניט וועלין טאהן די טובה . ווייל דו האסט אים פאר שעמט (ואין לך דבר שאין לו מקום) אונ עס איז ניטא אזאך וואס זאל ניט אמאהל מקוים ווערין . יעדער זאך קומט אויף זיין ארט אונ אויף זיין צייט : ד רבי לויטס איש יבנה זאגט (מאד מאד הוי שפל רוח שתקות אנוש רמה) דער מענטש זאל זיין בייא זיך זייער נידעריג . ער זאל בטראכטין דעם סוף זיינעם . פון אלע אפענונג וועט ער קומען אין קבר דיא ווערים זאלין אים עסין . רבי יוחנן בן ברוקה זאגט (כל המחלל שם שמים בסתר) דער וואס טוהט עבירות אין דער שטיל קיינער זאל ניט וויסען (נפרעין ממנו בגלוי) ברייננט אים גאט צוא אפענטליכע עבירה . אז אלע זאלין וויסען אז ער איז ארשע . אונ גאט שיקט אויף אים זיין שטראף (אחד שוגג ואחד מזיד בחלול השם) אויב אמענטש איז מחלל דעם נאמען פון גאט . סייא ער האט דאס גיטאהן במזיד ווערין) . אונ סייא ער האט דאס גיטאהן בשוגג ואומגעוערין) ג. ווערט ער אלין געשטראפט : ה רבי ישמעאל זאגט (הלומד על מנת ללמד) אויב ער לערינט תורה ער זאל ווייטער לערנען מיט אנדערע (מספיקין בידו ללמוד וללמד) גיט אים גאט זיין בדערפעניש ער זאל צייט האבין צוא לערנען פאר זיך אונ צוא לערנען מיט אנדערע (והלומד על מנת לעשות) אונ אויב ער לערנט תורה ווייל ער וויל וויסען דיא מצוות פון דיא תורה . ער זאל וויסען וואס צוא טאהן . גיט מען אים נאך מער ווייא ער

ללמוד וללמד. לשמור ולעשות. רבי צדוק אומר אל תעשם עטרה להתגדל בהם. ולא קרדום לחפור בהם. וכך היה הלל אומר ודישתמש בתגא חלף. הא למדת כל הנהנה מדברי תורה. נוטל חייו מן העולם:

בגמילות חסדים אע"ג דאיבעי ליה לעסוקי נמי בגמילות חסדים מ"מ מספיקין בידו ללמוד וללמד. ותהיה מחשבתו נעשית. והלומד ע"מ לעשות שהוא רוצה לעסוק בתורה ולהיות ג"כ גומל חסדי' כאביי דעסק בתור' ובגמילו' חסדים מספיקין בידו להשלים מחשבתו. ויזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות. וי"מ הלומ' ע"מ ללמד בשביל שיקרא רב וגורסין אין מספיקין בידו ללמוד וללמד וברוב הספרים מצאתי כגרסא ראשונה ועיקר: אל תעשם עטרה להתגדל בהם. שלא תאמר אלמוד בשביל שאקרא רבי ואשיבוני בראש אלא למוד מאהבה וסוף הכבוד לבוא: ולא קרדום לחפור בהם. ולא תלמוד תורה כדי לעשות ממנה מלאכה שתתפרנס בה כמו קרדום לחפור בה. שהעושה כן מועל בקדושתה של תורה וחייב מיתה בידי שמים. כמי שנהנה מן ההקדש. ומלמדי תינוקות נוטלין שכר שמור התנוקות בלבד שמשמרין אותן שלא יפשעו ויזיקו ושכר פיסוק טעמים. שאין הרב חייב לטרוח וללמד לתלמידים פיסוק הטעמים אבל שכר למוד אסור לטול. דכתיב (דברים ד) ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלהי. מה אני בחנם אף אתם בחנם וכן הדיין אסור ליקח שכר פסק הדין אלא שכר בטלה בלבד דבר שהוא ניכר כמה מפסיד מבטול מלאכתו כדי לשמוע טענות בעלי הדין ובלבד שיטול משיהיה בשוה ואם נוטל יותר מזה דיניו בטלים ומה שהתירה תורה לת"ח ליהנות מנ"ת הוא שתמכר סחורתו בשוק קודם כל אדם וגם שיפטר מכל מסים ועולים וארנוניות. ואפילו כסף גולגלתא חייבין הצבור ליתן עליו ואפילו הוא עשיר ויש לו ממון הרבה יכול הוא לשאול בדין שיפטרוהו. ואם ת"ח חולה הוא ומדוכא ביסורין ומרבין העם להביא מנות גדולות מפני כבוד תורתו מלוה עליו שיטול ואין זה בכלל נאות מדברי תורה הואיל ואי אפשר לו להתפרנס בדרך אחרת וכן ת"ח שמינו אותו הצבור עליהם פרנס או ראש הסדר. ומתעסק בצרכי צבור. מותר לו ליקח מהם פרס. ואפי' שכר הרבה יותר מכדי פרנסתו כדי שיהיו מזונותיו בריוח. ומתוך כך יהיה גדול ורארוי ומא יים בעיניהם כדאשכחן בכ"ג דכתיב והכהן הגדול מאחיו ודרשו חכמים גדלהו משל אחיו שיהיו אחיו הכהנים מעשירים אותו משלהן וחכמים הראשונים שהיו נמנעים מזה מדת חסידות היתה

וויל (מספיקין בידו) גאט ניט אים זיין בדערפעניש ער זאל האבין צייט אונ זאל קענען (ללמוד וללמד) לערנען פאר זיך. אונ לערנען מיט אנדערע (לשמור ולעשות) ער זאל היטען ניט צוא טאהן וואס מען דארף ניט טאהן. אונ צוא טאהן וואס מען דארף טאהן. רבי צדוק זאגט (אל תעשם עטרה להתגדל בהם) דוא זאלסט דיר ניט מאכין אקרוין פון דיא תורה. דו זאלסט דיך ניט גרויס האלטין מיט דיא תורה וואס דוא קענסט לערנען (ולא קרדום לחפור בהם) אונ דוא זאלסט ניט מאכין דיא תורה אזוי וויא אהאק צוא גראבין מיט איר. דאס הייסט דוא זאלסט ניט לערנען דיא תורה זיא זאל זיין דיין מלאכה צוא האבין פרנסה פון איר (וכך היה הלל אומר) אונ אזוי פלעגט הלל זאגין (ודישתמש בתגא חלף) ווער עס ניצט מיט דיא קרוין פון דיא תורה. ער לערנט תורה ער זאל האבין פון איר פרנסה. דער וועט געשווינד אוועק גיין פון דיא וועלט פאר דיא צייט (הא למדת כל הנהנה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם) פון דאנען לערנען מיר דער וואס האט הנאה פון דיא תורה. ווערט

היתה בהם אבל לא מן הדין: ו כל המכבד את התורה. הדורש החסרות והיתרות שבתורה ומראה טעם על כל קוץ וקוץ לומר שאין בה דבר לבטלה אין לך כבוד תורה גדול מזה. אי נמי המכבד ה"ת ומכבד לומדי תורה והעוסקים בה. כל אלו בכלל מכבד את התורה הן: ז החושך עצמו מן הדין. במקום שיש גדול ממנו אי נמי אומר לבעלי הדין שיתפשרו: פורק ממנו איבה. שהיוצא מבית דין חייב שונא לדיין שאומר בלבו לא הפך בזכותי: וגזל. שמא יתחייב הזכאי ונמצא שגזל בא על ידו: ושבועת שוא. שמא יתחייב שבועה למי שאינו חייב בה ונמצא

ו רבי יוסי אומר כל המכבד את התורה. גופו מכובד על הבריות. וכל המחלל את התורה. גופו מחולל על הבריות: ז רבי ישמעאל בנו אומר החושך עצמו מן הדין. פורק ממנו איבה וגזל. ושבועת שוא. והגס לבו בהוראה. שוטה רשע. וגס רוח: ח הוא היה אומר אל תהי דן יחידי. שאין דן יחידי. אלא אחד. ואל תאמר קבלו דעתי שהן

מביא לידי שבועת שוא. אי נמי קרי תנא לשבועת שקר שבועת שוא כגון שאומר לא לויתי ולוה דבשעת שבועה יצאה מפיו לשוא: והגס לבו בהוראה. בלא עיון ובלא המתנה: ח אל תהי דן יחידי. אע"פ שיחיד מומחה יכול לדון. מדרכי החסידות הוא שאפילו מומחה לא יהי דן יחידי ודוקא כשלא קבלוהו בעלי הדין עליהם לדיין. אבל קבלוהו בעלי הדין עליהם. דן יחידי ואפילו מדרך חסידות: שאין דן יחידי אלא אחד. הקב"ה שהוא יחיד בעולמו: ואל תאמר. לחבריך החולקים עליך: קבלו דעתי. שאני מומחה ובלא הצירוף שלכם הייתי יכול לדון: שהן רשאין ולא

צוועק ג נוטען זיין לעבין פון דיא וועלט: ו רבי יוסי זאגט (כל המכבד את התורה) דער וואס האלט ערליך דיא תורה. אונ ער האלט ערליך דיא מענטשין וואס לערנען תורה (גופו מכובד על הבריות) וועלין מענטשין אים אויך ערליך האלטין (וכל המחלל את התורה). אונ דער וואס איז מבזה דיא תורה. אונ ער איז מבזה דיא וואס לערנען דיא תורה (גופו מחולל על הבריות) איז ער אויך מבוזה ביא מענטשין: ז (רבי ישמעאל בנו אומר) רבי ישמעאל דער זוהן פון רבי יוסי זאגט (החושך עצמו מן הדין) דער וואס פאר מיידט זיך פון משפט. ער וויל ניט האבין אדין תורה. נאר ער פאר גלייכט זיך מיט זיין חבר אין גוטין (פורק ממנו איבה) נעמט ער אראפ פון זיך פיינדשאפט (וגזל) אונ ער גזלת ניט זיין חבר. ווארום זיין חבר שיינקט דאך דאס אים מיט זיין גוטין ווילען (ושבועת שוא) אונ מען קומט ניט צוא אפאלשע שבועה (והגס לבו בהוראה) דער דיין וואס מאכט ניט אפשרה. נאר ער איז ביא זיך גרויס אונ וויל פסקנען אדין תורה (שוטה) איז ער אנאר ווארום דער וואס וועט פארשפילען דיא דין תורה וועט דאך אים זיין אשונא (רשע) אונ ארשע איז ער טאמער וועט ער שלעכט פסקנען וועט ער דאך גזלנן געלט. אונ וועט ברייננען צוא אפאלשע שבועה (וגס רוח) אונ אבעל גאוה איז ער. ווארום זיין גרויסקייט ברייננט אים צוא דיא אלע זאכין: ח (הוא היה אומר) רבי ישמעאל האט גיזאגט (אל תהי דן יחידי) אדיין זאל ניט פסקנען אליין אדין תורה (שאין דן יחידי אלא אחד) ווארום עס משפט ניט איינער. נאר איינער. גאט וואס ער איז איינער משפט אליין. אבער אמענטש דארף ניט משפטין אליין (ואל תאמר קבלו דעתי) דער דיין זאל ניט זאגין נעמט אן מיין דעה איך וויל איך אליין פסקנן (שהן רשאין) זייא מעגין זאגין מיר פאר לאזין אונז אויף דיין דעה אליין (ולא אתה

שהן ראשין ולא אתה: **ט** ר' יונתן אומר כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר . וכל המבטל את התורה מעושר . סופו לבטלה מעוני: **י** רבי מאיר אומר הוי ממעט בעסק . ועסוק בתורה . והוי שפל רוח בפני כל אדם . ואם בטלת מן התורה . יש לך בטלים הרבה כנגדך . ואם עמלת בתורה . יש (לו) שכר הרבה ליתן לך: **יא** רבי אליעזר בן יעקב אומר העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד . והעובר עבירה אחת קונה לו קטגור אחד . תשובה ומעשים טובים כתרים בפני הפורענות . רבי יוחנן הסנדלר אומר כל כנסיה שהיא לשם שמים סופה להתקיים . ושאינה

ולא אתה . הואיל והרפת אותם עמך להוי שיפסק הדין ע"פ הרבים: **ט** המקיים את התורה מעוני . שהוא דחוק למזונות ומתבטל ממלאכתו כדי לעסוק בתורה: המבטל את התורה מעושר . מחמת רוב הממון לריך ליתן לבו פעם לכאן ופעם לכאן וא"ין לו פנאי לעסוק בתורה: **י** הוי ממעט בעסק . המעט בעסק שהורתך ומלאכתך ויהיה עיקר עסקך בתורה: והוי שפל רוח בפני כל אדם .

ללמוד אפילו ממי שהוא קטן ממך בחכמה: יש לך בטלים הרבה כנגדך . שיסייעו לבטלך. פי' אחר יש בעולם כמה בטלים שהם הרשעים וחיות רעות שהם בטלים ועל ידם הקב"ה יביא עליך פורעניות: ואם עסקת בתורה . הוא עלמו ישלם שכרך ולא ע"י שליח ובזה יתירה מדה טובה על מדת פורעני': **יא** פרקליט. מלאך מליץ טוב: קטיגור . מליץ רע ולשון קטיגור קורא תגר . וסניגור שהוא

אבער דוא זאלסט ניט זאגן מען זאל אן נעמען דיין דעה אליין : ט רבי יוחנן זאגט (כל המקיים את התורה מעוני) דער וואס דער האלט דיא תורה פון ארומקייט . ער איז איין ארעם מאן אונ איז מקיים דיא תורה (סופו לקיימה מעושר) וועט דער סוף זיינער זיין גאט וועט אים העלפין ער זאל ווערין א עושר . אונ וועט מקיים זיין דיא תורה מיט רייכקייט (וכל המבטל את התורה מעושר) אונ דער וואס איז מבטל דיא תורה דורך זיין רייכקייט (סופו לבטלה מעוני) וועט דער סוף זיינער זיין גאט וועט אים מאכין פאר א ארעם מאן . אונ דורך זיין ארומקייט וועט ער מוזין מבטל זיין דיא תורה : י רבי מאיר זאגט (הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה) דוא זאלסט ווייניגער האנדלען אונ ווייניגער צייט ארבעטין . אונ זאלסט לערנען תורה (והוי שפל רוח בפני כל אדם) דוא זאלסט זיין ביי זיך נידעריגער פון אלע מענטשין (ואם בטלת מן התורה) אויב דוא האסט גיהאט צייט צוא לערנען אונ האסט ניט גילערנט (יש לך בטלים הרבה כנגדך) וועט דיר צוא געשיקט ווערין פיל זאכין וואס דורך זייא וועסטו מוזין מבטל זיין פון דיא תורה (ואם עמלת בתורה) אונ אויב דוא האסט דיך געמאטערט אין דיא תורה (יש שכר הרבה ליתן לך) איז דא פיל שכר דיר צו געבין : יא רבי אליעזר בן יעקב זאגט (העושה מצוה אחת) דער וואס טוהט איין מצוה (קונה לו פרקליט אחד) קויפט ער פאר זיך איין מלאך וואס ער זאל אייביג דער מאנען פאר גאט דעם זכות פון דיא מצוה (והעובר עבירה אחת) אונ דער וואס טוהט איין עבירה (קונה לו קטגור אחד) קויפט ער פאר זיך איין מלאך וואס ער זאל אייביג דער מאנען פאר גאט דיא עבירה אונ זאל קרינען אויף אים (תשובה ומעשים טובים כתרים בפני הפורענות) דער וואס טוהט תשובה אויף זיינע עבירות אונ טוהט מצות אונ מעשים טובים . איז דאס אזוי ווייא א פאנצער צוא פארשטעלין עס זאל אויף אים ניט קומען יסורים . רבי יוחנן הסנדלר זאגט (כל כנסיה שהיא לשם שמים) דיא פארזאמלונג וואס איז פון גאטס וועגין . מען זאל

לשם שמים . אין סופה להתקיים :

יב רבי אלעזר בן שמוע אומר יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך . וכבוד חברך כמורא רבך . ומורא רבך כמורא שמים :

יג רבי יהודה אומר הוי זהיר בלמוד ששגגת למוד עולה זדון . רש"א שלשה כתרים הם . כתר תורה . כתר כהונה . וכתר מלכות . וכתר שם טוב . עולה על גביהן :

ספק קטינור . פירוש שונא תגר : יב יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך . שכן מצינו במשה שאמר ליהושע תלמידו (שמות יז) בחר לנו אנשים עשאו שוה לו : וכבוד חברך כמורא רבך . דא"ל אהרן למשה (במדבר יב) בי אדוני . ואחיו גדול ממנו בשנים היה וקרי ליה אדוני : ומורא רבך כמורא שמים . דכתיב (שם יא) אדוני משה כלאם . כלם מן העולם כיון שמרדו בך כאילו מרדו בהקדוש ב"ה וחייבין כליה : יג הוי זהיר בלמוד . שיהא למודך בדקדוק ובהלכה : ששגגת למוד עולה זדון . אם תטעה בהוראה מתוך שלא דקדקת בלמודך ותבא להתיר את האסור הקב"ה מעלה על ידך כאילו עשית מזיד : ג' כתרי' הם . הכתובים בתורה שחייבה התורה לנהוג בהם כבוד : כתר תורה . כתיב ביה (ויקרא יט) והדרת פני זקן זה שקנה חכמה : כתר כהונה . כתיב ביה וקדשתו קדוש יהיה לך : כתר מלכות . כתיב ביה (דברים יז) שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך : וכתר שם טוב . מי שיש בידו מעשים טובים ושמועתו טובה מחמת מעשיו לא מצינו לו כתר בתורה שיהיו חייבים לנהוג בו כבוד . והוא עולה ע"ג כולן . שכל השלשה כתרים צריכים לו . שאם ת"ח הוא וסני שומעניה הרי לבזייה ואם כ"ג הוא אמרי' ביומא (דף עא) ייתון בני עממי' לשלם דעבדין עובדי אהרן ולא ייתון בני אהרן לשלם דלא עבדין עובדי אהרן ואם מלך הוא כתיב (שמות כב) ונשיא בעמך לא תאור . בעושה מעשה

תורה לערנען אדער צוא אנדערע מעשים טובים (סופה להתקיים) וועט דיא פארזאמלונג האבין אקיום (ושאינה לשם שמים) אונ דיא פארזאמלונג וואס איז ניט פון גאטס וועגין (אין סופה להתקיים) דיא פארזאמלונג וועט ניט האבין אקיום : יב רבי אלעזר בן שמוע זאגט (יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך) דער כבוד פון דיין תלמיד זאל זיין בייא דיר אזוי ליב וויא דיין כבוד (וכבוד חברך כמורא רבך) אונ דער כבוד פון דיין חבר זאל בייא דיר זיין אזוי וויא דער כבוד פון דיין רבי וואס דוא האסט מורא פאר אים (ומורא רבך כמורא שמים) אונ דיא מורא פאר דיין רבי זאל בייא דיר זיין אזוי וויא דיא מורא פאר גאט : יג רבי יהודה זאגט (הוי זהיר בלמוד) דוא זאלסט זיין געהיט אין דיין לערנען . דוא זאלסט גוט פארשטיין וואס דוא לערינסט (ששגגת תלמוד עולה זדון) ווארום אז דוא וועסט אטעות האבין אין אדין . אונ וועסט שלעכט פסקנן . ווייל דוא האסט דיך ניט געמאטערט דוא זאלסט גוט פארשטיין . וועסטו אזוי געשטראפט ווערין גלייך וויא דוא וואלסט במזיד געווערין פאלש גיפסקנט . רבי שמעון זאגט (שלשה כתרים הם) עס זענען דא דרייא ערלייא קרוינען (כתר תורה) דיא קרוין (דער כבוד) פון דיא תורה (כתר כהונה) דיא קרוין (דער כבוד) פון כהן גדול (וכתר מלכות) דיא קרוין (דער כבוד) פון דיא מלוכה (וכתר שם טוב עולה על גביהן) אונ דיא קרוין (דער כבוד) פון אגוטין נאמען דאס גייט איבער אלע . אלע דרייא קרוינען דארפין דעם גוטען נאמען . דער וואס לערנט תורה אויב ער האט אגוטין נאמען . איז דיא תורה זיינע אקרוין . אונ דער כהן אויב ער האט אגוטין נאמען . איז די כהונה זיינע אקרוין . אונ דער מלך אויב ער האט אגוטין נאמען . איז דיא מלוכה

יד רבי נהוראי אומר הוי גולה למקום תורה ואל תאמר שהיא תבוא אחריך. שחביריך יקימוה בידך. ואל בינתך אל תשען: **טו** רבי ינאי אומר אין בידינו לא משלות הרשעים. ואף לא מיסורי הצדיקים. רבי מתיא בן חרש אומר הוי מקדים בשלום כל אדם. והוי זנב לאריות. ואל תהי ראש לשועלים: **טז** רבי יעקב אומר העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא.

עמך: **יד** הוי גולה למקום תורה. אם אין ת"ת במקומך: ואל תאמר שהיא תבא אחריך. ת"ח יבואו לכאן: שחבריך יקיימוה בידך. ואל תסמוך שחביריך כשיבואו מבית הרב יקיימו התורה בידך שתלמוד מהם מה שלמדו הם מן הרב. אלא הוי גולה אתה בעצמך למקום הרב שלא כו דומה שומע מפי תלמיד לשומע מפי הרב פירו' אח' שחבריך יקיימוה בידך מפני מה אני אומר לך הוי גולה למקום תורה שחבריך יקיימוה בידך. שאפי' אתה חריף ומפולפל ביותר לא תתקיים התורה בך אלא ע"י חבריך שתשא ותתן עמהם והיינו דמסיים ואל בינתך אל תשען: **טו** אין בידינו. כמו לא הוה בידים כלומר אין הדבר הזה ידוע לנו מדוע דרך רשעים צלחה ומפני מה הצדיקים מדוכאים ביסורים. פ"א אין לנו בזמן גלות לא השלוה והשקט שרגיל הקב"ה לתת לרשעים כדי לטרדן מן העה"ב. ואף לא מן היסורים המיוחדים לצדיקים שהן יסורים של אהבה שאין בהן בטול תורה כלו' ילאנו מכלל רשעים שאין לנו השלוה שיש לרשעים ולכלל צדיקים לא הגענו שהיסורים שלנו אינן של אהבה כיסורי הצדיקים: הוי מקדים שלום לכל אדם. ואפילו לע"ג בשוק: והוי זנב לאריות. לגדולים ממך: ולא ראש לשועלים. לקטנים ממך: **טז** בפרוזדור. בית שער תרגום אולם פרוזדורא: טרקלין מקום מושב המלך.

ציינע אחרון: יד רבי נהוראי זאגט (הוי גולה למקום תורה) דוא זאלסט פאר טריבען ווערי (ודוא זאלסט גיין) צוא דעם ארט וואס דארטין זענען דא תלמידי חכמים וואס לערנען תורה (ואל תאמר שהיא תבוא אחריך) אונ דוא זאלסט ניט זאגן דוא וועסט ווארטין ביז דיא תלמידי חכמים וועלין צו דיר אהער קומען וועסטו דא לערנען תורה ביא זיא (שחביריך יקיימוה בידך) אונ דוא זאלסט ניט זאגן דוא האסט אין דיין שטאט חברים. וועסטו לערנען צוא זאמען מיט דיינע חברים. וועלין זיא דער האלטין ביא דיר דיא תורה (ואל בינתך אל תשען) אונ דוא זאלסט דיך ניט אן לעהנען אויף דיין פאר שטאנד צוא זאגין איך פאר שטייא אליין גוט צוא לערנען. נאר דוא זאלסט גיין אויף דעם ארט ווא דיין רבי איז אונ דארט זאלסטו לערנען תורה פון דיין רבי: טו רבי ינאי זאגט (אין בידינו לא משלות הרשעים ואף לא מיסורי הצדיקים) מיר ווייסין ניט פאר וואס איז דיא רשעים אזוי גוט אויף דער וועלט. אונ מיר ווייסין ניט פאר וואס איז דיא צדיקים אזוי שלעכט אויף דער וועלט. רבי מתיא בן חרש זאגט (הוי מקדים בשלום כל אדם) דוא זאלסט פריער געבין שלום צוא יעדער מענטש אפילו צוא אגוי. זאלסט ניט ווארטין ביז מען וועט דיר געבין שלום וועסטו ענטפערין שלום. נאר דוא זאלסט פריער געבין שלום (והוי זנב לאריות) דוא זאלסט זיין אווידיל צוא לייבין. דוא זאלסט דיך בהעפטין צוא גרעסערע פון דיר. אפילו דוא וועסט געגין דיא אוים זעהן גאנץ קליין. אזוי וויא דער ווידיל ביא דעם לייב (ואל תהי ראש לשועלים) אונ דוא זאלסט ניט זיין א קאפ צוא פיקס. דוא זאלסט דיך ניט בהעפטין צוא קלענערע פון דיר. אפילו דוא וועסט ביא זיא זיין דער גרעסטער. אזוי וויא דער קאפ פון פוקס: טז רבי יעקב זאגט (העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא) דיא וועלט איז אזוי וויא אפאדער שטוב צוא עולם הבא (התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס

בטרקלין

התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין: **יז** הוא היה אומר יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא. ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה: **יח** רבי שמעון בן אלעזר אומר אל תרצה את חברך בשעת כעסו. ואל תנחמנו בשעה שמתו מוטל לפניו. ואל תשאל לו בשעת נדרו. ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו: **יט** שמואל הקטן אומר (משלי כד) בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך פן יראה ה' ורע

כך אתה התקן עצמך בעולם הזה כדי שתזכה לעולם הבא: **יז** יפה שעה אחת בתשובה. לצורך תשובה ומעשים טובים: מכל חיי העולם הבא. לפי שבאותו זמן אין התשובה ומעשים טובים מגינים לאדם שאין העוה"ב אלא לקבל שכר על מה שקיים בעולם הזה: **יח** אל תרצה את חבירך בשעת כעסו. דכתיב (שמות לג) פני ילכו והנחותי לך. א"ל הקב"ה למשה המתן עד שיעברו פנים של זעם: ואל תנחמנו בשעה שמתו מוטל לפניו. שבשעת החורבן כביכול הי' הקב"ה מתאבל. בקשו מלאכי השרת לנחמו ורוח הקודש משיבן אל תאיצו לנחמני: ואל תשאל לו בשעת נדרו. למצוא פתחים להתיר לו את נדרו מפני שאז על כל פתח ופתח שתמצא לו יאמר אדעתא דהכי נדרתי ועוד לא תמצא לו פתח ומצינו כשנשבע הקב"ה למשה שלא יכנס לארץ לא התחנן מיד אלא המתין ואחר כך התחיל להתחנן: בשעת קלקלתו. כשנתקלקל בחטא לפי שהוא מתבייש מכל אדם. כן אתה מוצא כשחטא אדם הראשון לא נגלה עליהם הקב"ה עד שעשו חגורות דכתיב (בראשית ג) ויעשו להם חגורות ואחר כך וישמעו את קול ה' אלהים: **יט** בנפול אויבך אל תשמח. פסוק הוא במשלי. אלא ששמואל הקטן היה רגיל להוכיח בני אדם במדה זו: פן יראה ה' ורע בעיניו. שעשיתו בלבבך כאלו הוא שלוחך למלאות תאותך: והשיב מעליו אפו. מדלא כתיב ושב. אלא והשיב. משמע שיסירנו

טרקלין בּרייט דיך פאר אין דיא פארערשטוב. דוא זאלסט קענען אביין גיין אין פאלאץ: יז (הוא היה אומר) רבי יעקב פלעגט זאגין (יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא) עס איז בעסער איין שעה וואס מען טוהט תשובה אונ גוטע מעשים אויף דער וועלט פון גאר דאס לעבין פון עולם הבא (ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה) אונ עס איז בעסער איין שעה פערגעניגען וואס מען הט אוף עולם הבא. מער פון אלע תענוגים וואס מען האט אויף דיא וועלט דאס גאנצע לעבין: יח רבי שמעון בן אלעזר זאגט (אל תרצה את חברך בשעת כעסו) דוא זאלסט ניט באוויליגען איבער בעטין דיין חבר ווען ער איז אין כעס. נאר ווארט ביז דער כעס וועט שטיל ווערין (ואל תנחמנו בשעה שמתו מוטל לפניו) אונ דוא זאלסט ניט טרייסטין דיין חבר אין דיא צייט וואס זיין מת ליגט נאך פאר אים (ואל תשאל לו בשעת נדרו) אונ דוא זאלסט ניט פרעגין דיין חבר ווען ער טוהט א נדר טאמער האט ער חרטה אוף דעם נדר. נאר זאלסט ווארטין אין א צייט שפעטער. זאלסטו אים פרעגין טאמער האט ער חרטה אויף דעם נדר אונ ער וויל אים מתיר זיין (ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו) אונ דוא זאלסט ניט וועלין זיין זעהן דיין חבר ווען ער האט גיטאהן איין אומרעכטע זאך. ווארום ער וועט פארשעמט ווערין פאר דיר: יט שמואל הקטן זאגט (בנפול אויבך אל תשמח) ווען דיין שונא פאלט זאלסטו דיך ניט פרייען (ובכשלו אל יגל לבך) אונ ווען דיין שונא ווערט גישטרויכלט זאל דיין הארץ ניט פרייליך זיין (פן יראה ה' ורע בעיניו והשיב מעליו אפו)

מעל אויבך וישיבהו עליך: כ על נייר חדש. שסופו מתקיים. כך גרסת הילדות אינה משתכחת: ענבים קהות. שלא נתבשלו כל צרכן ומקהות את השינים. כך חכמת הילד לא נתיישבה כל צרכה. ואין דבריו מתקבלים ומתיישבים על הלב: יין מגתו. שמריו מעורבים בתוכו. כך חכמת הילד תערובות ספיקות יש בה: רבי אומר אל תסתכל בקנקן. ר' פליג אדר' יוסי ברבי יהודה ואמר כי כמו שיש קנקן חדש מלא יין ישן. כך יש ילד שטעמו כטעם זקנים. ויש זקני' פחותי' במעלה מחכמים מן הילדי': כא והתאוה. שמבקש למלאות תאותו באכילה ושתיה ובעילה וכיוצא בהן: והכבוד.

בעיניו והשיב מעליו אפו: **כ** אלישע בן אבויה אומר הלומד ילד למה הוא דומה לדיו כתובה על נייר חדש. והלומד זקן למה הוא דומה. לדיו כתובה על נייר מחוק. רבי יוסי בר' יהודה איש כפר הבבלי אומר. הלומד מן הקטנים. למה הוא דומה. לאוכל ענבים קהות ושותה יין מגתו. והלומד מן הזקנים למה הוא דומה לאוכל ענבים בשולות ושותה יין ישן. רבי אומר אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו. יש קנקן חדש מלא ישן וישן שאפילו חדש אין בו:

כא רבי אלעזר הקפר אומר הקנאה והתאוה והכבוד. מוציאין את האדם

טאמער אז גאט וועט זעהן דוא פרייסט דיך. וועט דאס גאט איבעל גיפעלן אין זיינע אויגין וועס וועט גאט פאר דריסען דיין שמחה) וועט גאט אפ קערין זיין צארין פון אים. אונ וועט דם געבן: אויף דיר (הרע״בו: כ אלישע בן אבויה זאגט (הלומד ילד למה הוא דומה) אז איינער לערנט ווען ער איז נאך יונג ווער איז נאך אקינד) צוא וואס איז ער גלייך (לדיו כתובה על נייר חדש) צוא טינט וואס איז געשריבען אויף נייע פאפיר. מען האט נאך קיין מאהל ניט געשריבען אויף דעם פאפיר (והלומד זקן למה הוא דומה) אונ דער וואס האט אין דער יוגענד ניט גילערנט. אונ ער הייבט אן צוא לערנען אויף דער עלטער. צוא וואס איז ער גלייך (לדיו כתובה על נייר מחוק) צוא טינט וואס ווערט געשריבען אויף אזוי אפאפיר וואס מען האט שוין אויף אים געשריבען איין אנדער זאך אונ מען האט אפ נימעקט (רבי יוסי ברבי יהודה איש כפר הבבלי אומר) רבי יוסי בר' יהודה פון דארף הבבלי זאגט (הלומד מן הקטנים למה הוא דומה) אז ער לערנט תורה פון יונגע מענטשין וואס זענען נאך וויא קינדער) צוא וואס איז ער גלייך (לאוכל ענבים קהות ושותה יין מגתו) צוא דעם וואס עסט אומצייטיגע ווייןטרויבין. וואס זיא מאכין קאלייע די ציין. אונ ער טרינקט וויין פון קעלטער. וואס דער וויין איז נאך אוים געמישט מיט הייוון (והלומד מן הזקנים למה הוא דומה) אבער אז ער לערנט פון אלטע מענטשין צוא וואס איז ער גלייך (לאוכל ענבים בשולות ושותה יין ישן) צוא דעם וואס עסט צייטיגע ווייןטרויבין אונ ער טרינקט אלטען וויין (רבי זאגט (אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו) דוא זאלסט ניט קוקען אויף דעם קרוג. נאר אויף דעם וואס אין קרוג (יש קנקן חדש מלא ישן) עס איז אמאהל דא אנייער קרוג אונ אין אים איז דא אלטער וויין ביז פול (וישן שאפילו חדש אין בו) אונ אמאהל איז דא אאלטער קרוג אונ אפילו נייע וויין איז אין אים אויך ניטא. אזוי איז אמאהל דא איונגער מענטש חם קען לערנען אונ פאר שטייט די תורה אזוי וויא אאלטער מאן. אונ אמאהל איז דא אאלטער מאן אונ פאר שטייט ניט אפילו וויא איונגער מאן. דריבער זאל מען ניט קוקען אויף יונג אדער אלט. מען זאל נאר קוקען וואס דער מענטש קען. אונ פון דעם מענטש זאל מען לערנען: כא רבי אלעזר הקפר זאגט (הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם)

שיכבדוהו בני אדם: **כב** הילודים למות. לדון. לעולם הבא: ולא משוא פנים ולא
מי שנולד כבר עתיד הוא למות: והמתים. מקח שוחד. שאינו נושא פנים אפי' לצדיק
עתידים לחיות ולעמוד ליום הדין אלא לחיי גמור שלא יענישו על עבירה קלה שבאת לידו.
עולם ואלה לחרפות ולדראון עולם: והחיים ואינו לוקח שוחד המצות בשביל העבירה.

מן העולם: **כב** הוא היה אומר הילודים למות. והמתים להחיות. והחיים לידון. לידע. להודיע. ולהודע. שהוא אל. הוא היוצר הוא הבורא. הוא המבין. הוא הדיין. הוא עד. הוא בעל דין. והוא עתיד לדון. ברוך הוא שאין לפניו לא עולה ולא שכחה. ולא משוא פנים. ולא מקח שוחד שהכל שלו. ודע שהכל לפי החשבון. ואל יבטיחך יצרך שהשאול בית מנוס לך שעל כרחך אתה נוצר ועל כרחך

לידון. עומדין לסוף נדונים ליום הדין: לידע. מאחרים: ולהודיע. לאחרים: ולהודע. להבין מעצמו: הוא היוצר. שכל העולם הוא בידו כחומר ביד היוצר. ומה טעם לפי שהוא הבורא שברא את כל העולם כולו מאין ליש יכול לעשות בו כרצונו:

אלא נותן שכר על המצות. ונוטל על העביר'. כ"פ הרמב"ם: ודע שהכל בא לפי חשבון. פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול כך עברות קלות כשהן מרובות עולות לחשבון גדול: שעל כרחך אתה נוצר. שהנשמה אינה רוצה לצאת מן הפרגוד מקום טהור

הוא המבין הוא הדיין. אחר שמבין כל המחשבות מוכחות הם ולכנס במעי האשה
מעשיהם מביאן בדין לפניו: הוא בעל דין. במקום טמא ומלאך בא ומוליכה בעל כרחה
שהוא תובע את החוטאים: והוא עתיד ומכניסה במעי האשה: ועל כרחך אתה

דיא קנאה וואס מען וויל האבען וואס יענער האט. אונ וואס מען גלוסט צו אלע פערגעניגונגען. אונ וואס מען וויל האבען כבוד. דיא דרייא זאכין ציהען אויס דעם מענטשין פון די וועלט. ער שטארבט פאר דיא צייט: **כב** (הוא היה אומר) רבי אלעזר הקפר פלעגט זאגין (הילודים למות) דיא וואס זענען געבארין געווארען. זענען אן גיברייט צום שטארבין (והמתים להיות) אונ דיא טויטע זענען אן גיברייט לעבעדיג צוא ווערין (והחיים לידון) אונ דיא וואס וועלין לעבעדיג ווערין זענען אן גיברייט צום משפט (לידע) דער מענטש דארף וויסען פון אנדערע (ולהודיע) אונ ער זאל מאכען וויסען צוא אנדערע (ולהודע) אונ ער זאל וויסען פון זיך אליין (שהוא אל) אז ער איז גאט (הוא היוצר) ער האט גימאכט אלע צורות פון דער וועלט (הוא הבורא) ער האט בשאפען אלין אויף דער וועלט (הוא המבין) ער פאר שטייט אלין וואס דער מענטש טוהט אונ טראכט (הוא הדיין) ער משפט דעם מענטשין (הוא עד) ער איז דער עדות (הוא בעל דין) ער מאנט אונ טענת אליין (והוא עתיד לדון) אונ ער איז אן גיברייט צוא משפטין אויף עולם הבא (ברוך הוא) גילויבט איז ער (שאין לפניו לא עולה ולא שכחה) ער טוהט ניט וואס אומרעכט איז אונ ער פאר געסט ניט (ולא משוא פנים) אונ ער חנפת ניט (ולא מקח שוחד) אונ ער נעמט ניט קיין איבער קויפונג. ווארום וואס וועט מען אים געבין (שהכל שלו) אלין איז דאך זיינס (ודע שהכל לפי החשבון) אונ וויים אז אלין ווערט בערעכונט. אלע מצות בזונדער אונ אלע עבירות בזונדער (ואל יבטיחך יצרך שהשאול בית מנוס לך) דיין יצר הרע זאל דיך ניט פאר זיכערין אז דוא וועסט קומען אין גרוב. דארט איז דיא הויז פון דיין רוה. דארט וועסטו שוין רוהיג זיין. עס איז ניט אזוי (שעל כרחך אתה נוצר) מיט גיוואלד ביסטו בשאפין גיווארן אין דיין מוטערס בויך (ועל כרחך אתה נולד) אונ מיט גיוואלד

וזלד. בשעת הלידה היא רוצה לצאת. ומלאך מוציאה בעל כרחה: ועל כרחך אתה חי. יש אדם מדוכא ביסורים ורוצה למות ואינו יכול:

בעשר' מאמרו'. השעה ויאמר. בראשית נמי מאמר הוא דכתיב (תהלים לג) בדבר ה' שמים נעשו: שמאבדים את העולם. שכל המאבד נפש א' מישראל כאלו אבד עולם מלא והרשעים שבעולם מאבדים את נפשם כאילו מאבדין את העולם כך מצאתי. ולי נראה שמאבדין את העולם ממש. שמכריעים את כל העולם כלו לכף חובה. ונמצא העולם אבד בשבילם: שנברא בעשרה מאמרות. והיינו דומה שמאבד מלאכה שהיא נעשית ביום אחד למלאכה שהיא נעשית בהרבה ימים: ב להודיע כמה ארך אפים לפניו.

אתה נולד). ועל כרחך אתה חי. ועל כרחך אתה מת. ועל כרחך אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה:

פרק ה **בעשרה** מאמרות נברא העולם. ומה תלמוד לומר והלא במאמר אחד יכול להבראות. אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות. וליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות: **ב** עשרה דורות מאדם עד נח להודיע כמה ארך אפים לפניו. שכל

ביסטו געבארין געווארין (ועל כרחך אתה חי) אונ מיט גיוואלד לעבסטו ועס איז דא מענטשין וואס זענען אין יסורים אונ וואלטין גישטארבין. אונ לעבען (ועל כרחך אתה מת) אונ מיט גיוואלד שטארבסטו. עס איז דא מענטשין וואס לעבין אין פאר גענינגען אונ וואלטין גערין גילעבט. אונ שטארבין (ועל כרחך אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא) אונ מיט גיוואלד ביסטו אן גיברייט צו געבין אמשפט פר דעם מלך וואס ער איז אמלך א בער אלע מלכים. דער הייליגער גאט גילויבט איז ער:

פרק ה א (בעשרה מאמרות נברא העולם) מיט צעהן רייד וואס גאט הט גירעט איז די וועלט בשאפען גיווארען (ומה תלמוד לומר) וואס פר אמוסר קען מען דער פון אפ לערנען. זאגט דיא משנה דאס איז דער מוסר וואס מען קען דער פון אפ לערנען (והלא במאמר אחד יכול להבראות) גאט האט דאך גיקענט בשאפין דיא וועלט מיט איין זאג מיט איין ווארט. אונ ער האט זיא בשאפין מיט צעהן זאג (אלא להפרע מן הרשעים) קעגען מיר פאר שטיין וויא אזוי מען וועט אפ גיצאהלט ווערין פון דיא רשעים (שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות) וואס זייא פאר לירען אזוי אטייערע וועלט וואס איז בשאפען גיווארען מיט צעהן זאג (וליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות) אונ מען וועט געבין אג טין שכר צוא דיא צדיקים וואס זייא דער האלטין אזוי אטייערע וועלט וואס זיא איז בשאפין גיווארען מיט צעהן זאג: ב (עשרה דורות מאדם ועד נח) צעהן דורות איז גיוועזן פון אדם הראשון ביז נח (להודיע כמה ארך אפים לפניו) צוא מאכען וויסען די וועלט וויא וויט גאט האט איינזיין צארין (שכל הדורות היו מכעיסין ובאין) ווארום דיא אלע דורות פון אדם ביז נח האבען אלע דער צערונט גאט. אונ גאט האט אלין אויף גיהאלטין זיין בעס (עד שהביא עליהם את מי המבול) ביז דעם צעהנטין דור וואס גאט האט אויף זייא גיבראכט דעם מבול (עשרה דורות מנח עד אברהם) צעהן דורות איז גיוועזן פון נח ביז אברהם (להודיע כמה ארך אפים לפניו) צוא מאכען וויסען דיא וועלט וויא וויט גאט האלט איין זיין בעס (שכל הדורות היו מכעיסין ובאין) ווארום די אלע

שכל הדורות היו מכעיסין ובאין. עד שהביא עליהם את מי המבול. עשרה דורות מנח עד אברהם: להודיע כמה ארך אפים לפניו. שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שבא אברהם וקבל עליו שכר כולם: ג עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו עליו השלום ועמד בכולם. להודיע כמה חבתו של אברהם אבינו עליו השלום: ד עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים. ועשרה על הים (עשר מכות הביא

אף אתה אל תתמה שהאריך לעו"ג שנים הללו שהיו מטעבדין בבמיו שיותר שהאריך לדורות שמאדם ועד נח. ואא"כ נשטפו: וקבל עליו שכר כלם. עשה מעשים טובים כנגד מה שהיה ראוי שיעשו כולם: לפיכך נצולו כולם בזכותו. וכמו שנטל עליו עול מצות בעולם הזה כנ"ד כולם. כך קבל בעה"ב שכר כנגד כולם. שכל אדם יש לו שני חלקים. אחד בג"ע. וא' בגיהנם. זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בג"ע. נתחייב נוטל חלקו וחלק חבירו בגיהנם: ג עשרה נסיונו'. א' אור כשדים שהשליכו נמרוד לכבשן האש. ב' לך לך מארצך. ג' ויהי רעב. ד' ותוקח האשה בית פרעה. ה' מלחמת המלכים. ו' מעמד בין הבתרים שהראהו שעבוד מלכיות. ז' המילה. ח' וישלח אבימלך ויקח את שרה. ט' גרש האמה הזאת ואת בנה. י' העקידה: ד עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים. שנצולו מעשר מכות. וכלם היו במצריים ולא בישראל: ועשרה על הים. אחד ויבקעו המים. שני שנעשה הים כמין אהל. ונכנסו ישראל לתוכו דכתיב (חבקוק ג) נקבת במטיו ראש פרזיו. ג' שנעשה קרקעית הים יבש בלא חומר וטיט דכתיב (שמות יד) ובני ישראל הלכו ביבשה. ד' שקרקעית הים שהלכו בו המצריים שהיו רודפים אחר ישראל נתלחלח ונעשה חומר וטיט. דכתיב (חבקוק ג) חומר מים רבים. ה' שהמים שנקפאים בקרקע הים לא היו חתיכה אחת אלא חתיכות קטנות כעין לבנים ואבני הבנין מסודרים זה אצל זה כדכתיב (תהלים עד) אתה פוררת בעזך ים שנעשה כעין פרורים. ו' שנתקשו המים הנקפאים ונעשו קשים כסלעים. כדכתיב (שם) שברת ראשי תנינים על המים והמצריים נקראו תנינים. ז' שנגזר הים לי"ב גזרים כדי שיעברו כל שבט ושבט בדרך אחד לבדו. והיינו דכתיב (שם קלו) לגוזר ים סוף לגזרים. ח' שקפאו המים כספיר. ושוהם. וזכוכית. כדי שיראו השבטים אלו את אלו. שעמוד האש היה מאיר להם. וזה שנאמר (שם יח) חשכת מים עבי שחקים כלומר קבוץ המים היה כעבי שחקים כעצם השמים לטוהר. ט' שהיו יוצאים ממנו מים מתוקים שהיו שותים אותם. וזהו שנאמר נוזלים. י' שלאחר ששתו מהם מה שרצו הנותרים מהם היו נקפאים ונעשים ערימות דכתיב (שמות טו) נערמו מים נצבו כמו נד נוזלים: עשר מכות הביא הקב"ה על המצריי,

---

דורות פון נח ביז אברהם האבען אלע דער צערינט גאט אונ גאט האט אלין אויף גיהאלטין זיין כעס (עד שבא אברהם אבינו וקבל עליו שכר כולם) ביז אברהם אבינו איז גיקומען אויף דער וועלט. אונ מיט זיין זכות האט ער מציל גיוועזן די גאנצע וועלט. אונ ער האט גינומען שכר פאר די אלע דורות: ג (עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו עליו השלום) מיט צעהן פרובין איז גיפרובט גיווארען אברהם אבינו (ועמד בכולם) אונ ער איז בעשטאנען ביי די אלע פרובין (להודיע כמה חבתו של אברהם אבינו עליו השלום) צוא מאכען וויסען די וועלט דאס ליבשאפט וואס גאט האט ליב ג האט צוא אברהם אבינו. דריבער האט ער אים גיפרובט: ד (עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים) צעהן נסים איז גיטאהן גיווארען צוא אונזערע עלטערין אין מצרים וואס זייא זענען גירעטעט גיווארען פון די צעהן מכות וואס גאט האט גיבראכט אויף די מצריים (ועשרה על הים) אונ צעהן נסים

הקדוש ב"ה על המצריים במצרים ועשרה על הים). עשר נסיונות נסו אבותינו את המקום ברוך הוא במדבר. שנאמר (במדבר יד) וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי: **ה** עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש. לא הפילה אשה מריח בשר הקדש. ולא הסריח בשר הקדש מעולם. ולא נראה זבוב בבית המטבחיים. ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים. ולא כבו גשמי' אש של עצי המערכה. ולא נצחה הרוח את עמוד העשן. ולא נמצא פסול בעומר. ובשתי

במצרים. דצ"ך עד"ש באח"ב: ועשרה על הים. הן כנגד עשר נפילות שבשירת ויושע. רמה בים. ירה בים. טבעו בים סוף. תהומות יכסיומו. ירדו במצולות. תרעץ אויב. תהרוס קמיך. יאכלמו כקש. כסמו ים צללו כעופרת הרי עשר כנגד לוח. ותבלעמו ארץ אינו בחשבון הנפילות שזו היא טובתן שזכו לקבורה: עשר נסיונות נסו אבותינו להקב"ה במדבר. שנים בים. א' בירידה שם נאמר (שם יד) המבלי אין קברים במצרים. ואחד בעליה. ויבואו מרתה וילונו. אחד ברפידים וירב העם עם משה. שנים במן א' אל יצאו ויצאו. א' אל יותר ממנו ויותירו.

שנים בשליו. הראשון בשבתנו על סיר הבשר בשליו. והשני והאספסוף אשר בקרבו. אחד בעגל. ואחד במתאוננים. ובמרגלים. והוא עשירי שם נאמר וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי: **ה** ולא אירע קרי לכה"ג. לפי שהיא טומאה היוצאה מגופו. היה הדבר מגונה ומכוער יותר משאר טומאות: ולא כבו גשמים אש של עצי המערכה. ואע"פ שהמזבח במקום מגולה היה: ולא נצחה הרוח את עמוד העשן. שלא יהא מתמר ועולה: ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים. שאם היה נמצא בהם פסול קודם מצותן לא היה אפשר להקריב

איז גיטאהן גיווארען ביא דעם ים (עשר מכות הביא הקדוש ברוך הוא על המצריים במצרים) צעהן מכות האט גאט געבראכט אויף דיא מצריים אין מצרים (ועשר על הים) אונ צעהן מכות ביא דעם ים (עשר נסיונות נסו אבותינו את המקום ברוך הוא במדבר) צעהן מאהל האבין אונזערע עלטערין גיפרובט גאט אין דער מדבר (שנאמר) אזוי וויא עס שטייט אין פסוק (וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי) זייא האבין מיך גיפרובט צעהן מאהל אונ האבין ניט צוא גיהערט מיין קול: ה (עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש) צעהן נסים איז גיטאהן גיווארין צוא אונזערע עלטערין אין בית המקדש (לא הפילה אשה מריח בשר הקדש) אאשה מעוברת האט קיין מאהל ניט מפיל גיוועזן פון דעם גישמאק פון דיא הייליגע פלייש פון דיא קרבנות וואס מען האט גיקאכט אונ גיבראטין אין בית המקדש (ולא הסריח בשר הקדש מעולם) דיא הייליגע פלייש פון דיא קרבנות איז קיין מאהל ניט פאר שטונקען גיווארען (ולא נראה זבוב בבית המטבחיים) מען האט ניט גיזעהן קיין פליג אין דעם שעכט הויז ווא מען האט גישאכטין דיא קרבנות (ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים) עס האט ניט גיטראפין דער כהן גדול זאל זעהן קרי אום יום כפור (ולא כבו גשמים אש של עצי המערכה) דער רעגין האט קיין מאהל ניט פאר לאשין דעם פייאר פון דיא האלץ וואס אויף דעם מזבח (ולא נצחה הרוח את עמוד העשן) דער ווינט האט זיך קיין מאהל ניט גישטארקט אויף דעם רויך פון מזבח וואס ער איז גיגאנגען אין דיא הייך גלייך וויא א זייל. ער זאל אים פאר טרייבין אויף א זייט (ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים) עס האט קיין מאהל ניט גיטראפין דער עומר וואס מען איז מקריב אום פסח אונ דיא צוויא ברויט וואס מען איז מקריב שבועות אונ דער לחם הפנים פון אלע שבת.

הלחם. ובלחם הפנים. עומדים צפופים ומשתחוים רוחים. ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם. ולא אמר אדם לחברו צר לי המקום שאלין בירושלים: ו עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות. ואלו הן. פי הארץ. ופי הבאר. ופי האתון. והקשת. והמן. והמטה. והשמיר. והכתב. והמכתב. והלוחות. ויש

אחרים תחתם. שהעומר נקצר בלילה ולא היו מרבים לקצור. ושתי הלחם נאפים מערב יום טוב ואין אפייתן דוחה י"ט. וכן לחם הפנים נאפה מערב שבת: צפופים. ל' צף על פי המים. מרוב הקהל היו נדחקים איש באחיו עד שהיו רגליהם נטולות מן הארץ ועומדים באויר: ומשתחוים רוחים. בשעת השתחויה נעשה להם נס ומשתחוים בריוח כל אחד רחוק מחבירו ד"א. כדי שלא ישמע את חברו כשהוא מתודה ומזכיר עונותיו: צר לי המקום שאלין בירושלים. לפי שהיה המקום מזמין להם פרנסתן. ולא הולך אחד מהם לצאת משם ולומר פרנסתי [דחוקה] ואיני יכול לדור בירושלים. ויש ספרים שכתוב בהן כשאלין. ועל העולים לרגל נאמר. שלא היה אחד מהם מולך כשהיה לן בירושלים מחמת דוחק המקום. כמו צר לי המקום גשה לי ואשבה (ישעיה מט): ו בין השמשות. בערב שבת בראשית קודם שנשלמה הבריאה: פי הארץ. לבלוע קרח ועדתו: פי הבאר. באר של מרים שהיתה הולכת עם ישראל במדבר בכל המסעות. וי"א שפתחה פיה ואמרה שירה שנאמר (במדבר כא) עלי באר ענו לה: פי האתון. בין השמשות נגזר עליה שתדבר עם בלעם: והקשת. לאות ברית שלא יהיה עוד מבול: והמן. שירד לישראל ארבעים שנה במדבר: והמטה. שנעשו בו האותות ושל סנפירינון היה: והשמיר. כמין תולעת ברייתו כשעורה שהיו מראים אותו על האבנים הרה מות בדיו הן נבקעות מאליהן ובו פתחו אבני האפוד והחושן דכתיב בהו במלואותם: והכתב. צורת האותיות שהיו חקוקים בלוחות: והמכתב. שהיו נקראים מכל הארבעה לדדי':

זייא זאלין פסול ווערין (עומדים צפופים ומשתחוים רוחים) דיא יודין וואס זענען געשטאנגען אין בית המקדש זענען געשטאנען איינג. גלייך וויא אויף געהויבען אין דער לופטין פון דיא איינגעשטפט. אונ אז זייא האבען זיך געבוקט איז געווארען ווייט פיר איילין פון איינעם צום אנדערין (ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם) דיא שלאנגען אונ עגדיסין האבען קיין מאהל קיין שאדין ניט געטאהן אין ירושלים. זייא האבען ניט געביסען צו קיין מענטש (ולא אמר אדם לחברו צר לי המקום שאלין בירושלים) עס האט קיין מאהל ניט געזאגט איינער צום אנדערין עס איז מיר איינג דאס ארט איך זאל נעכטיגען אין ירושלים: ו (עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות) צעהן זאכען זענען באשאפין געווארין פרייטאג פארין נאכט. צווישען טאג אונ נאכט (ואלו הן) אונ דאס זענען דיא צעהן זאכען (פי הארץ) דיא מויל פון דיא ערד וואס איז געעפינט געווארען אונ האט איין געשלונגען קרח (פי הבאר) דיא מויל פון דעם שטיין וואס ער איז געוועזען צוא דיא יודין אין דער מדבר אונ הט זייא געגעבין וואסער (ופי האתון) דיא מויל פון בלעמס אייזיל וואס הט גירעט צו אים (והקשת) דער רעגינבויגין (והמן) אונ דער מן וואס דיא יודין האבען געגעסין אין דער מדבר (והמטה) אונ דער שטעקין פון משה רבינו (והשמיר) דער ווארעם וואס מען האט מיט אים געשפאלטין דיא דימאנטין פון השן ואפוד (והכתב) אונ דאס געשריפט ודיא אותיות פון דיא לוחות (והמכתב) אונ דאס וואס דיא לוחות זענען געשריבען געווארען מען זאל זיי קענען לייענען פון אלע זייטין (והלוחות) אונ דיא לוחות אליין (ויש אומרים אף המזיקין) אונ אנדערע זאגין

אומרי' אף המזיקין, וקבורתו של משה. ואילו של אברהם אבינו. ויש אומרים אף צבת בצבת עשויה: ז שבעה דברים בגולם. ושבעה בחכם. חכם אינו מדבר בפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה. ואינו נכנס לתוך דברי חברו. ואינו נבהל להשיב. שואל כענין. ומשיב כהלכה. ואומר על ראשון

והלוחות. של סנפירינון היו ארכן ששה ורחבן ששה ועבין שלשה כאבן אחת שארכה ורחבה ועוביה שוין ונחלקה לשנים ונגללים היו וחצובים מגלגל חמה: אף המזיקין. אלו השדים שלאחר שברא הקב"ה אדם וחוה הי' מתעסק בבריאתן וכשברא רוחותיהן לא הספיק לברוא גופיהן עד שקדש היום ונשארו רוחות בלא גוף: ואילו של אברהם אבינו. שנזר עליו בין השמשות שיהיה נאחז בסבך בקרניו בשעת העקדה: אף צבת בצבת עשויה. תרגו' מלקחי' צבתה' הלכת אינה נעשית אלא בצבת אחרת והראשונה מי עשאה על כרחך מאליה נעשית בידי שמים ונבראת בין השמשות. וזה נדחה בגמרא בפרק מקום שנהגו (דף כד) ואמרו אפשר שהלכת הראשונה נעשית בדפוס שהתיכו הנחשת בהם. והליקוהו בתוך הדפוס ונעשית הלכת מיד: ז גולם. לשון גולמי. כלים שלא נגמרה מלאכתן. כך אדם שאינו נגמר בדעתו לא במדות ולא בחכמה. קרוי גולם: אינו מדבר בפני מי שגדול ממנו בחכמה. שכן מצינו באלעזר ואיתמר שלא רצו לדבר בפני אביהן כשקצף עליהם משה והשיב אהרן: ואינו נכנס לתוך דברי חברו. שלא (יערבבנו) דכתיב (במדבר יב) שמעו נא דברי המתינו לי עד שאדבר ק"ו להדיוט: ואינו נבהל להשיב. כדי שתהא תשובתו כהלכה וכן באליהוא הוא אומר (איוב לב) כתר לי זעיר ואחוך: שואל כענין ומשיב כהלכה. לדבר אחד הוא נמנה התלמיד שואל כענין כלומר באותו ענין שהם עסוקים בו. ואז הרב משיב כהלכה. אבל אם ישאל התלמיד שלא כענין. הוא מביא לרב שישיב שלא כהלכה. על דרך שאמר רבי חייא לרב (שבת דף ג) כי קאי רבי בהאי מסכתא אל תשייליה במסכתא אחריתי וכן אתה מוצא באנשים אשר היו טמאים לנפש אדם שראו את משה עסק בהל' הפסח. ושאלו לו אותו ענין: ואומר על ראשון ראשון. וכן מצינו בהקב"ה שאמר לו משה (שמות ג) מי אנכי כי אלך

דיא שדים זענען אויך בשאפען געווארען פרייטאג פארין נאכט (וקבורתו של משה רבינו) אונ דער קבר פון משה רבינו (ואילו של אברהם אבינו) אונ דער איל פון אברהם אבינו וואס ער האט אים מקריב געוועזן ווען ער האט געבראכט זיין זוהן יצחק צוא דער עקדה (ויש אומרים) אונ אנדערע זאגין (אף צבת בצבת עשויה) דיא צוואנג וואס מען גליט אייזין האט מען אויך גימוזט מאכען מיט איין אנדער צוואנג. ווארום וויא קען מען האלטין הייסע אייזין אין האנט. וויא אזוי האט מען גימאכט דיא ערשטע צוואנג נאר דיא ערשטע צוואנג איז בשאפין געווארען פרייטאג פארין נאכט: ז (שבעה דברים בגולם) זיבען זאכען איז דא בייא דעם מענטש וואס איז א נאר (ושבעה בחכם) אונ זיבען זאכען איז דא ביי דעם מענטש וואס איז א חכם (חכם אינו מדבר בפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה) א חכם רעט ניט פאר דעם וואס ער איז גרעסער פון אים מיט חכמה (ואינו נכנס לתוך דברי חברו) אונ ער גייט ניט אביין אין זיין חברס רייד. ער ווארט ביז זיין חבר רעט אפ וואס ער וויל ריידין. דער נאך רעט ער (ואינו נבהל להשיב) אז מען פרעגט אים עפעס איז ער ניט גיאיילט צו ענפערין. ער טראכט פריער וואס ער זאל ענפערין (שואל כענין) ער פרעגט דעם רבי אין דער זאך וואס דער רבי לערנט מיט אים (ומשיב כהלכה) ענפערט אים דער רבי אזוי וויא דער דין (ואומר על ראשון ראשו' ועל אחרון אחרון) אז מען פרעגט אים צווייא שאלות. ענפערט ער

ראשון. ועל אחרון אחרון. ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי. ומודה על האמת. וחלופיהן בגולם:

ח שבעה מיני פורעניות באין לעולם. על שבעה גופי עבירה. מקצתן מעשרין. ומקצתן אינן מעשרין. רעב של בצורת באה. מקצתן רעבים. ומקצתן שבעים. גמרו שלא לעשר. רעב של מהומה ושל בצורת באה. ושלא לטול את החלה רעב של כליה באה. דבר בא לעולם. על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לבית

אל פרעה היא הראשונה. וכי אוליא את בני ישראל הרי שנים. והשיבו הקב"ה על הראשונה כי אהיה עמך. ועל השנית בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים:

ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי. אם פוסק דין מן הסברא מדעתו לא יאמר כך שמעתי מרבותי. ומצינו באנשי חרן כששאל מהם יעקב (בראשית כט) השלום לו אמרו לו שלום והנה רחל בתו באה עם הצאן כלומר זה אנו יודעים ואם תשאל יותר הנה רחל בתו באה עם הצאן. והיא תגיד לך. כי אנחנו לא ידענו יותר מזה: ומודה על האמת. ואע"פ שיכול להעמיד את דבריו ע"י טענות שבידו. וכן מצינו במשה (ויקרא י) כשהלקו אהרן ואמר לו אם שמעת בקדשי שעה אין לך להקל בקדשי דורות ויטב בעיניו הודה ולא בוש לומר לא שמעתי אלא שמעתי ושכחתי: וחלופיהן בגולם. חלוף הדברים הללו. שהפכם. הם בגולם:

ח רעב של בצורת. הגשמים מועטים ומתוך כך השער מתיקר: רעב של מהומה. מפני הגייסות אין יכולין לאסוף התבואה: רעב של כליה. השמים כברזל והארץ כנחושה: שלא נמסרו לב"ד. אלא עשו בהן דין תורה:

ועל

פריער אויף דיא ערשטע שאלה. דער נאך ענטפערט ער אויף דיא אנדערע שאלה (ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי) אונ וואס ער האט ניט גיהערט ווער ווייס ניטו. זאגט ער אין: האב ניט גיהערט ואיך ווייס ניטו. (ומודה על האמת) אונ אויב מען ווייזט אים אז ער הט אטעות. איז ער מודה אז ער הט גיהאט אטעות אונ יענער ווייס דעם אמת (וחלופיהן בגולם) אונ ביא אנאר איז אלץ פארקערט וויא ביי דעם חכם: ח (שבעה מיני פורעניות באין לעולם) זיבען ערלייא פורעניות קומען אויף דער וועלט (על שבעה גופי עבירה) אויף ז בען ערלייא עבירות (מקצתן מעשרין ומקצתן אינן מעשרין) אויב אביסל מענטשין גיבען מעשר פון זייער תבואה. אונ אביסל מענטשן גיבען ניט מעשר פון זייערע תבואה (רעב של בצורת באה) קומט אהונגער דורך ווייניג רעגין. דיא תבואה ווערט טייער (מקצתן רעבים) אביסול מענטשין זענען הונגעריג (ומקצתן שבעים) אונ אביסול מענטשען זענען זאט (גמרו שלא לעשר) אויב עס איז געבליבען ביא אלע מענטשן מען זאל ניט געבין מעשר (רעב של מהומה ושל בצורת באה) קומט אטאפעלער הונגער. פון אפאר טומלונג וואס פיל חיל קומען אונ מען קען ניט אראפ געמען דיא תבואה פון פעלד. אונ עס איז ווייניג רעגין אויך גיוועןן. האט ווייניג גיוואקסען (ושלא לטול את החלה) אויב עס איז געבליבען ביא אלע מענטשן מען זאל ניט געמען חלה (רעב של כליה באה) קומט אהונגער פון פארלענדונג. דיא הימל גיט ניט קיין רעגין אונ פון די ערד וואקסט ניט. אונ מענטשין שטארבן פון הונגער (דבר בא לעולם) אפעסט אמגפהו קומט אויף דער וועלט (על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לבית דין) אויב מענטשען האבען גיטאהן אזעלכע עבירות וואס עס שטייט אין דיא תורה בית דין זאלען זייא הרגנן. אונ בית דין קען זייא ניט הרגנן. ווייל עס

דין. ועל פירות שביעית. חרב בא לעולם. על ענוי הדין. ועל עוות הדין. ועל המורים בתורה שלא כהלכה:

ט חיה רעה באה לעולם. על שבועת שוא. ועל חלול השם. גלות בא לעולם. על עבודת כוכבים. ועל גלוי עריות. ועל שפיכת דמים. ועל השמטת הארץ. בארבעה פרקים הדבר מתרבה. ברביעית. ובשביעית. ובמוצאי שביעית. ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה. ברביעית מפני מעשר עני שבשלישית. בשביעית. מפני מעשר עני שבששית. ובמוצאי שביעית מפני פירות שביעית. ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה. מפני

ועל פירות שביעית. שעושים בהן סחורה. ואין נוהגין בהן קדושת שביעית: ענוי הדין. שיודעים להיכן הדין נוטה ומעכבין ואין פוסקין אותו: עוות הדין. לזכות את החייב. ולחייב את הזכאי: ועל המורים בתורה שלא כהלכה. לאסור את המותר. ולהתיר את האסור. ט שבועת שוא. לבטלה שלא לצורך: חלול השם. שעובר עבירה בפרהסיא ביד רמה אי נמי שבני אדם רואים ולומדים ממעשיו: ועל השמטת הארץ. שחורשים וזורעים בשביעי': מפני מעשר עני שבשלישי'. שבמקום מעשר שני שמפרישים בשאר שנים של שמטה. בשלישית ובששי מפרישין מעשר עני: גזל מתנות עניים. לקט שכחה ופאה

איז גיטא קיין עדות. קומט אמגפה (ועל פירות שביעית) אונ אז מען איז ניט מפקיר דיא פירות פון שמטה. קומט אויך אמגפה (חרב בא לעולם) אשווערד פון מלחמות קומט אויף דער וועלט (על ענוי הדין) אז מען פיינגט דעם דין. דאס מיינט מען אז דיא דיינים ווייסען שוין דעם פסק דין אונ זייא פסקנן ניט (ועל עוות הדין) אונ אז מען פאר קרימט דעם דין. מען פסקנט פאלש דעם דין תורה. מען הייסט בצאהלין דעם וואס דארף ניט בצאהלין (ועל המורים בתורה שלא כהלכה) אונ דיא וואס פסקנן אדין פאלש. ניט וויא אין דיא תורה שטייט. אוף אסור מותר אונ אויף מותר אסור: ט (חיה רעה באה לעולם) אשלעכטע חיה קומט אויף דער וועלט אונ איז מזיק מענטשין (על שבועת שוא) אויף אומזיסטע שבועות. מען שווערט אזעלכע שבועות וואס מען דארף ניט שווערין (ועל חלול השם) אז מען טוהט עבירות עפענטליך פאר אלע מענטשין. אונ מען ווייזט אז מען האט ניט מורא פאר גאט (גלות בא לעולם) גלות איז ניקומען אויף דיא וועלט. וואס יודין זענען פארטריבען גיווארין פון ארץ ישראל (על עבודת כוכבים) ווייל זייא האבין גידינט עבודה זרה (ועל גלוי עריות) אונ ווייל זייא האבין מזנה גיוועזן (ועל שפיכת דמים) אונ ווייל זייא האבין בלוט פארגאסין. זייא האבין גיהרגט מענטשין (ועל השמטת הארץ) אונ ווייל זייא האבין ניט גילאזט רוהען דיא ערד אום שמטה. זייא האבין גיזייעט אום שמטה (בארבעה פרקים הדבר מתרבה) אין פיר צייטין אין יאהר איז דער דבר פאר גרעסערט גיווארין (ברביעית) אין דעם פערטין יאהר פון שמטה (ובשביעית) אונ אום שמטה (ובמוצאי שביעית) אונ אין דעם יאר וואס נאך שמטה דער ערשטער יאר פון דיאנדערע שמטה (ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה) אונ יעדער יאהר נאך סוכות (ברביעית) פאר וואס קומט אדבר דעם פערטין יאהר פון שמטה (מפני מעשר עני שבשלישית) ווייל מען האט ניט גיגעבין מעשר עני דעם דריטען יאהר פון שמטה (בשביעית) פאר וואס קומט אדבר אום שמטה. דעם זיבעטין יאהר (מפני מעשר עני שבששית) ווייל מען הט ניט גיגעבין מעשר עני דעם זעקסטין יאהר פון שמטה (ובמוצאי שביעית) פאר וואס קומט אדבר אין דעם יאהר וואס נאך שמטה (מפני פירות שביעית) ווייל מען האט ניט מפקיר גיוועזן דיא פירות פון שמטה (ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה) פאר וואס קומט אדבר יעדער יאהר נאך סוכות (מפני גזל

מתנות

פרע ועוללות: י שלי שלי ושלך שלך. איני
רוצה להנות ממך והלואי שלא תהנה אותי: וי"א
זו מדת סדום. קרוב הדבר לבא לידי מדת
סדום שמתוך שהוא רגיל בכך אפילו בדבר
שחברו נהנה והוא
אינו חסר לא ירצה
להנות את חבירו וזו
היא מדת סדום שהיו
מונעים לכלות הרגל
מביניהם ואע"פ
שהיתה הארץ רחבת
ידים לפניהם ולא היו
חסרים כלום: שלי
שלך ושלך שלי עם
הארץ שנהנה ומהנה
בשוה וזהו ישובה
של הארץ אבל אינו
יודע קרא דכתיב (משלי טו) ושונא מתנות
יחיה. וזהו לשון עם הארץ האמור בכל מקום

גזל מתנות עניים: י ארבע מדות באדם. האומר שלי שלי ושלך שלך. זו מדה בינונית. ויש אומרים זו מדת סדום. שלי שלך ושלך שלי. עם הארץ. שלי שלך ושלך שלך. חסיד. שלי שלי. ושלך שלי. רשע:

יא ארבע מדות בדעות. נוח לכעוס ונוח לרצות. יצא שכרו בהפסדו. קשה לכעוס וקשה לרצות. יצא הפסדו בשכרו. קשה לכעוס ונוח לרצות חסיד. נוח לכעוס וקשה לרצות. רשע:

שרוצה בתקונה של הארץ אבל אין בו חכמה
להבדיל בתקונין הראויין: שלי שלך ושלך
שלך. מהנה את הבריות מנכסיו והוא אינו
נהנה מאחרים: חסיד. שעושה לפנים משורת
הדין: יא ס"ג נוח
לכעוס ונוח לרצות
יצא שכרו בהפסדו.
קשה לכעוס וקשת
לרצות יצא הפסדו
בשכרו. אדם שכועס
מהר על כל דבר.
אע"פ שהוא חוזר
ומתרצה מהרה. שכעסו
מרובה משכרו. שרוב
מעשיו מקולקלין מאחר
שהוא נוח לכעוס
על כל דבר ודבר
אבל הקשה לכעוס אע"פ שיש לו מדה רעה
שהוא קשה לרצות יצא הפסדו המועט בשוא

מתנות עניים) ווייל מען האט גיגזלת די מתנות וואס גיהערן צו די ארעמע לייט לקט שכחה פאה פרט עוללות: י (ארבע מדות באדם) פיר ערלייא מדות איז דא ביא מענטשין (האומר שלי שלי ושלך שלך) דער וואס זאגט צו זיין חבר מיינס איז מיינס אונ דיינס איז דיינס. איך וויל ניט הנאה האבין פון דיר. אונ דוא זאלסט ניט הנאה האבין פון מיר (זו מדה בינונית) דאס איז א מיטעלע מדה (ויש אומרים זו מדת סדום) אונ אנדערע זאגין דאס איז א מדה פון סדום (שלי שלך ושלך שלי) אויב ער זאגט צו זיין חבר מיינס איז דיינס אונ דיינס איז מיינס (עם הארץ) די מדה איז פון א עם הארץ (שלי שלך ושלך שלך חסיד) אויב ער זאגט צום חבר מיינס איז דיינס אונ דיינס איז אויך דיינס (חסיד) דס איז א מדה פון א חסיד (שלי שלי ושלך שלי) אויב ער זאגט צו זיין חבר מיינס איז מיינס אונ דיינס איז אויך מיינס (רשע) דאס איז א מדה פון א רשע: יא (ארבע מדות בדעות) פיר ערלייא מדות זענען דא אין דיא נאטור פון מענטשין (נוח לכעוס ונוח לרצות) אויב ער איז גרינג אין כעס צו ווערין (ער ווערט געשווינד בייז) אונ ער איז גרינג גוט צו ווערין (דער כעס גייט פון אים אוועק געשווינד) (יצא שכרו בהפסדו) גייט אוועק זיין שכר דער פון וואס ער איז געשווינדט גוט גיווארין. פאר דעם שאדין וואס ער האט גימאכט מיט זיין געשווינדט אין כעס ווערין (קשה לכעוס וקשה לרצות) אויב ער איז שווער אין כעס צו ווערין. אבער אז ער איז שוין גיווארין אין כעס איז שווער ער זאל צוריק גוט ווערין (יצא הפסדו בשכרו) גייט אוועק דער שאדין וואס ער איז שווער ער זאל גוט ווערין. פאר דעם שכר וואס ער האט וואס עס איז שווער ער זאל אין כעס ווערין (קשה לכעוס ונוח לרצות חסיד) אויב ער איז שווער אין כעס צו ווערין. אונ אפילו ער איז שוין אין כעס גיווארין איז גרינג ער זאל צוריק גוט ווערין. דער הייסט א חסיד (נוח לכעוס וקשה לרצות רשע) אויב ער איז גרינג אין כעס צו ווערין. אונ עס איז שווער ער זאל צוריק גוט ווערין. דער הייסט א רשע:

יב ארבע מדות בתלמידים. מהר לשמוע ומהר לאבד יצא שכרו בהפסדו. קשה לשמוע וקשה לאבד. יצא הפסדו בשכרו. מהר לשמוע וקשה לאבד. חכם. קשה לשמוע ומהר לאבד. זה חלק רע: **יג** ארבע מדות בנותני צדקה. הרוצה שיתן ולא יתנו אחרים. עינו רעה בשל אחרים. יתנו אחרים. והוא לא יתן. עינו רעה בשלו. יתן ויתנו אחרים. חסיד. לא יתן ולא יתנו אחרים רשע: **יד** ארבע

קשה לרצות בשכרו המרובה שהוא קשה לכעוס ורוב מעשיו מתוקנים. ואית דגרסי איפכא וגרסא זו נראית לי עיקר: **יב** מהר לשמוע ומהר לאבד יצא שכרו בהפסדו. דמאחר ששוכח מה שלומד מה הנאה יש במה שהוא מהר לשמוע נמצא הפסדו גדול משכרו: קשה לשמוע וקשה לאבד יצא הפסדו בשכרו. שמדה טובה שיש בו יתירה על המדה הנפסדת שהואיל ומה ששמע אחר הקושי הוא זוכר ואינו שכח. וכ״מ שאם יש לפניו שני תלמידים ואין לנו לספק מזון אלא לאחד מהם נקדים הקשה לאבד על הממהר לשמוע: זה חלק רע. לא הוה שייך למתני הכא חסיד או רשע שאין זה דבר התלוי בבחירתו של אדם אלא חסרון שהיה בו מעיקר ברייתו: **יג** ארבע מדות בנותני צדקה. כלומר בנתינת הצדקה ולא בנותני צדקה ממש דהא איכא בהו מי שאינו נותן וכן בסמוך גבי הלכי לבהמ״ד היינו בהליכ׳ בית המדרש: עינו רעה בשל אחרים. דיודע שהצדקה מעשרת. ואינו רוצה שאחרים יתעשרו. פירוש אחר יש מי שחס על ממון קרוביו יותר מעל ממונו. ואע״פ שהוא נותן אינו רוצה שקרוביו יתנו שלא יאבדו את ממונם. ועינו רעה בשל אחרים דומיא דעינו רעה בשלו דבסיפא: **יד** הולך ואינו

יב (ארבע מדות בתלמידים) פיר ערלייא מדות איז דא בייא תלמידים (מהר לשמוע ומהר לאבד) ער פאר שטייט געשווינט וואס מען לערינט מיט אים. אונ ער פאר געסט געשווינט (יצא שכרו בהפסדו) גייט אוועק זיין שכר פאר זיין שאדין. וואס האט ער דער פון וואס ער האט געשווינט פארשטאנען. אז ער האט געשווינט פאר געסין (קשה לשמוע וקשה לאבד) עס איז אים שווער צוא פאר שטיין. אבער אז ער פאר שטייט שון. איז אים שווער צוא פאר געסין (יצא הפסדו בשכרו) גייט אוועק דער שאדין פאר זיין שכר. אפילו עס איז אים שווער גיוועזן צוא פאר שטיין. אבער ער פאר געסט נישט שון (מהר לשמוע וקשה לאבד חכם) דער וואס פאר שטייט געשווינט. אונ עס איז שווער ער זאל פאר געסין. דער איז א חכם (קשה לשמוע ומהר לאבד) דער וואס עס איז אים שווער ער זאל פאר שטיין. אונ ער פאר געסט געשווינט (זה חלק רע) דס איז א שלעכטער חלק: יג (ארבע מדות בנותני צדקה) אין צדקה געבין איז דא פיר ערלייא מדות (הרוצה שיתן ולא יתנו אחרים) אויב ער וויל נאר ער זאל געבין צדקה. אונ ער וויל ניט אנדערע זאלין געבין צדקה (עינו רעה בשל אחרים) איז זיין אויג שלעכט אויף אנדערע. ווייל ער ווייס אז פון צדקה געבין ווערט מען רייך. פארגינט ער ניט נאך מענטשין זאלין רייך ווערין (יתנו אחרים) אויב ער וויל אנדערע זאלין געבין צדקה (והוא לא יתן) אונ ער זאל ניט געבין (עינו רעה בשלו) איז זיין אויג שלעכט אויף זיך אליין. ער פאר גינט זיך אליין ניט ער זאל רייך ווערין (יתן ויתנו אחרים חסיד) ער וויל געבין צדקה אונ ער וויל אנדערע זאלין אויך געבין צדקה. איז ער א חסיד (לא יתן ולא יתנו אחרים רשע) אויב ער וויל ניט געבין צדקה אונ ער וויל ניט אנדערע זאלין געבין צדקה. איז ער א רשע: יד (ארבע מדות בהולכי לבית המדרש) פיר ערלייא מדות זענען דא בייא דיא וואס גייען אין בית המדרש (הולך ואינו עושה) אויב ער

מדות בהולכי לבית המדרש. הולך ואינו עושה. שכר הליכה בידו. עושה ואינו הולך. שכר מעשה בידו. הולך ועושה חסיד. לא הולך ולא עושה. רשע: **מתני'** ארבע מדות ביושבים לפני חכמים. ספוג. ומשפך. משמרת. ונפה. ספוג. שהוא סופג את הכל. משפך. שמכניס בזו ומוציא בזו. משמרת. שמוציאה את היין וקולטת את השמרים. ונפה שמוציאה את הקמח

עשה. הולך לבית המדרש לשמוע ואינו שונה ולומד ולא מבין: עושה ואינו הולך. לומד ושונה בבה"מ שבביתו: **מתני'** ביושבים לפני חכמים. לעיל בד' מדות בתלמידים איירי בענין הזכרון והשכחה והשתא מיירי בענין הסברה היפה וברירת הדבר הצודק מהבלתי צודק: ספוג. הוא סופג את המים בין עכורים בין צלולים כך יש מי שלבו רחב ומקבל כל מה ששמע ואין בו כח לברור האמת מן השקר: משפך. כלי שנותני' ע"פ חבית או ע"פ הנוד כשרוצים למלאותו יין או שמן. שמכניס בזו ומוציא בזו. כך יש מי שמקבל כל מה שלומד וכשומעו כך פולטו: משמרת. מוציא כל מה ששומע בבה"מ וקולט דבר של בטלה: נפה. לאחר שמוציאים הסובין והמורסן מן הקמח הנטחן ונשאר הקמח הדק עם הסולת הגס והוא החשוב מעבירין אותו בנפה דקה מאד ויורד ממנה כל אותה הקמח הדק שהוא כעין עפרורית לבנה ונשאר הסולת הגס החשוב וכן היו עושין למנחות. כך יש מי שיש בו כח לברר וללבן שמועתו וקולט האמת מן השקר

גייט אין בית המדרש אונ לערונט ניט (שכר הליכה בידו) האט ער שכר פאר דעם גיין (עושה ואינו הולך) אויב ער לערונט אין דער היים אונ גייט ניט אין בית המדרש (שכר מעשה בידו) האט ער שכר פר דעםלערנן (הולך ועושה חסיד) אויב ער גייט אין בית המדרש אונ לערונט דארט. איז ער אחסיד (לא הולך ולא עושה רשע) ער גייט ניט אין בית המדרש אונ אין דר היים לערינט ער אויך ניט. איז ער ארשע: **מו** (ארבע מדות ביושבים לפני חכמים) פיר ערלייא מדות איז דא ביי די תלמידים וואס זיצען פר די חכמים אונ לערנען (ספוג) אשוואם (ומשפך) אלייקע (משמרת) אזייער (ונפה) אזיפ (ספוג) אנדערע תלמידים זענען אזוי וויא אשוואם (שהוא סופג את הכל) אזוי וויא אשוואם זאפט איין אין זיך אלץ. ריינע וואטער אונ אומריינע וואסער. אזוי זאפט איין דער תלמיד אלץ וואס מען לערונט מיט אים. אונ ער האט ניט קיין שכל צוא פאר שטיין וועלכע זאך עס איז וויא דער דין אונ וועלכע זאך עס איז ניט וויא דער דין (משפך) אנדערע תלמידים זענען אזוי וויא אלייקע (שמכניס בזו ומוציא בזו) אזוי וויא אליעק גיסט מען אריין פון איין זייט אונ פון די אנדערע זייט גיסט זיך צוריק ארוים. אזוי איז דער תלמיד אין איין אויער גייט אים אריין. אונ פון אנדערין אויער גייט צוריק ארוים. דס מיינט מען ער לערונט אונ פאר געסט באלד (משמרת) אנדערע תלמידים זענען אזוי וויא אזייער (שמוציאה את היין וקולטת את השמרים) אזוי וויא אזייער גיט ארוים דיא וויין אונ פאר האלט דיא הייוון. אזוי איז דער תלמיד. דיא קלארע דינים גיט ער אוועק פון זיך. ער פאר געסט זייא. אונ דיא דינים וואס ניט קלאר זענען. בלייבין ביים אים. דאס גידיינקט ער (ונפה) אנדערע תלמידים זענען אזוי ווי אזיפ (שמוציאה את הקמח וקולטת את הסולת) אזוי וויא אזיפ וואס די דינע מעהל דיא פראסטע גייט ארוים. אונ דיא גרעבערע מעהל דיא גוטע בלייבט אינוויינג. אזוי איז דער תלמיד. דיא קלארע דינים בלייבין ביים אים. אונ דיא דינים וואס ניט קלאהר זענען ניט ער אוועק

הקמח וק לטת את הסולת: מז כל אהבה שהיא תלויה בדבר. בטל דבר. בטלה אהבה. ושאינה תלויה בדבר. אינה בטלה לעולם. איזו היא אהבה התלויה בדבר. זו אהבת אמנון ותמר. ושאינה תלויה בדבר. זו אהבת דוד ויהונתן: יז כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים. ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים. איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים. זו מחלוקת הלל ושמאי. ושאינה לשם שמים. זו מחלוקת קרח וכל עדתו: יח כל המזכה את הרבים. אין חטא בא על ידו. וכל המחטיא את הרבים

והבעל: מז כל אהבה שהיא תלויה בדבר בטל. שאינו מתקיים כשיתבטל הדבר שהיה הבה לאותה האהבה גם האהבה בטלה וכל אהבה שאינה תלויה בדבר בטל אלא בדבר קיים כגון אהבת הצדיקי׳ והחכמי׳ אינה בטל׳ לעול׳ כששהדבר שהוא סבה לאותה אהבה אינו בטל כך אין האהבה בטלה: אהבת אמנון ותמר. מפני יפיה: אהבת דוד ויהונתן. להשלים רצון קונה דאמר לו יהונתן לדוד אתה תהיה למלך על ישראל ואני אהיה לך למשנה: יז כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים. כלו׳ שאנשי

כמחלוקת הלל ושמאי שלא אבדו לא תלמידי ב״ש ולא תלמידי ב״ה אבל קרח ועדתו אבדו. ואני שמעתי פי׳ סופה תכליתה המבוקש מעניה והמחלוקת שהיא לש״ש התכלית והסוף המבוקש מאות׳ מחלוק׳ להשיג האמת. וזה מתקיים כמ״ש מתוך הויכוח יתברר האמת וכמו שנתבאר במחלוקת הלל ושמאי שהלכ׳ כב״ה. ומחלוקת שאינה לשם שמים תכלית הנרצה בה היא בקשת השררה ואהבת הניצוח וזה הסוף אינו מתקיים. כמו שמצינו במחלוקת קרח ועדתו שהתכלית וסוף כוונתו היתה בקשת הכבוד והשררה והיו

שמחלוקת ההיא מתקיימים ואינם אובדין להיפך: יח אין חטא בא על ידו. כדי שלא

פון זיך. דאס פאר געסט ער: טז (כל אהבה שהיא תלויה בדבר) אזוי אליבשאפט וואס איינגט אן אזאך. איינער האט ליב זיין חבר ווייל ער האט פון אים טובות (בטל דבר) אז דיא זאך ווערט בטל. ער הערט אויף צוא האבען דיא טובות (בטלה אהבה) ווערט בטל דיא ליבשאפט (ושאינה תלויה בדבר) אונ אזוי אליבשאפט וואס איינגט ניט אן אזאך. איינער האט ליב זיין חבר אן טובות (אינה בטלה לעולם) דיא ליבשאפט ווערט קיין מאהל ניט בטל (איזו היא אהבה התלויה בדבר) וועלכע הייסט אליבשאפט וואס איינגט אן אזאך (זו אהבת אמנון ותמר) דאס איז דיא ליבשאפט וואס אמנון האט ליב גיהאט זיין שוועסטער תמר (ושאינה תלויה בדבר) אונ וועלכע הייסט אליבשאפט וואס איינגט ניט אן אזאך (זו אהבת דוד ויהונתן) דאס איז די ליבשאפט פון דוד מיט יהונתן: יז (כל מחלוקת שהיא לשם שמים) דיא קריג וואס איז פון גאטס וועגן (סופה להתקיים) וועלין דיא מענטשן וואס קריגען בלייבן לעבין (ושאינה לשם שמים) אונ דיא קריג וואס איז ניט פון גאטס וועגן (אין סופה להתקיים) וועלין דיא מענטשען וואס קריגען ניט בלייבען לעבין (איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים) וועלכע קריג איז גיוועזען פון גאטס וועגין (זו מחלוקת הלל ושמאי) דאס איז דיא קריג פון הלל מיט שמאי (ושאינה לשם שמים) אונ וועלכע קריג איז ניט גיוועזען פון גאטס וועגין (זו מחלוקת קרח וכל עדתו) דאס איז דיא קריג פון קרח מיט זיינע צווייא הונדערט אונ פופציג מענטשן ועיין בהרע״ב ותי״ט: יח (כל המזכה את הרבים) דער וואס מאכט פיל מענטשן זאלען טוי מצות דורך אים (אין חטא בא על ידו) היט מען אים פון הימעל ער זאל ניט קומען צו אעבירה (וכל המחטיא את הרבים) אונ דער וואס מאכט פיל מענטשן זאלי

אין מספיקין בידו לעשות תשובה. משה זכה וזיכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו שנא' (דברים לג) צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל. ירבעם חטא והחטיא את הרבים חטא הרבים תלוי בו. שנאמר (מלכים א טו) על חטאות ירבעם בן נבט אשר חטא ואשר החטיא את ישראל: יט כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו. מתלמידיו של אברהם אבינו. ושלשה דברים אחרים. מתלמידיו של בלעם הרשע. עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו. עין רעה ורוח גבוה ונפש רחבה מתלמידיו

שלא יבא הוא בגיהנם ותלמידיו בג"ע : אין מספיקין בידו לעשות תשובה. שלא יבא הוא בג"ע ותלמידיו בגיהנם : וזיכה את הרבים. שלמד תורה לכל ישראל : צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל. משפטיו שעם ישראל כאילו הוא עשאן : אשר חט' ואשר החטיא את ישראל. מדלא קאמר על חטאת ירבעם וישראל ש"מ שהכל תלוי בירבעם : יט מהלם דיו של א"א. למד ממנו והולך בדרכיו : עין טובה. מסתפק במה שיש לו ואינו חומד ממון אחרים. שכן מצינו באברהם שאמר למלך סדום (בראשית יד) אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך : ורוח נמוכה. ענוה יתירה. וכן מצינו אברהם אומר (שם יח) ואנכי עפר ואפר : ונפש שפלה. זהירות ופרישה מן התאוות ומצינו זה באברהם (שם יב) הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את דעד עכשיו לא הכיר בה מרוב צניעות. ובבלעם אשכחן עין רעה שהיה יודע שהיה רע בעיני המקום שילך אצל בלק והיה הולך כדי לטול שכר דכתיב (במדבר כב) אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב : ורוח גבוה. דאמר (שם כד) נאם שומע אמרי אל ויודע דעת עליון : ונפש רחבה. שאם לא היה רב התאוות לא היה יועץ להפקיר בנות מואב

זינדיגען דורך אים (אין מספיקין בידו לעשות תשובה) לאזט מען אים ניט פון הימל ער זאל תשובה טאהן (משה זכה וזיכה את הרבים) משה רבינו האט זוכה געווען פאר זיך אונ האט מזכה געווען פיל מענטשן (זכות הרבים תלוי בו) דער זכות פון דיא פיל מענטשן איינגט אויף אים (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל) די גירעכטקייט פון גאט האט ער גיטאהן. אונ דיא משפטים וואס דיא ישראל האבען גיטאהן איז גלייך וויא ער וואלט זייא גיטאהן. פאר דיא מצות וואס אלע יודין טוהען. נעמט אויך משה רבינו שכר. גלייך וויא ער וואלט זייא גיטאהן (ירבעם חטא והחטיא את הרבים) ירבעם הט אליין געזינדיגט אונ ער האט גימאכט זינדיגען פיל מענטשן (חטא הרבים תלוי בו) דיא זינד פון די פיל מענטשן איינגט אויף אים. פאר דיא עבירות וואס אנדערע מענטשן טוהען דורך אים. ווערט ער גישטראפט גלייך וויא ער וואלט זייא אליין גיטאהן (שנאמר) אזוי וויא עס שטייט אין פסוק (על חטאות ירבעם בן נבט אשר חטא ואשר החטיא את ישראל) אויף די זינד פון ירבעם בן נבט וואס ער האט אליין געזינדיגט אונ וואס ער האט גימאכט זינדיגען דיא יודין: יט (כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו) דער וואס הט די דריי מדות (מתלמידיו של אברהם אבינו) איז ער פון דיא תלמידים פון אברהם אבינו (ושלשה דברים אחרים) אונ דער וואס האט אנדערע דרייא זאכען (מתלמידיו של בלעם הרשע) איז ער פון דיא תלמידים פון בלעם הרשע (עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה) דער וואס האט אגוטע אויג. ער פאר גינט צוא יעדער מענטש וואס ער האט. אונ איז בייא זיך נידעריג. ער איז ניט קיין בעל גאוה. אונ זיין תאוה איז נידעריג. ער גלוסט ניט צוא פערגעניגונגען (מתלמידיו של אברהם אבינו) איז ער פון דיא תלמידים פון אברהם אבינו (עין רעה ורוח גבוה ונפש

רחבה

של בלעם הרשע . מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע . תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעה"ז ונוחלין בעוה"ב שנאמר (משלי ח) להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא . אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשים גיהנם ויורדין לבאר שחת שנאמר (תהלים נה) ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך : כ יהודה בן תימא אומר הוי עז כנמר . וקל כנשר . ורץ כצבי . וגבור כארי . לעשות רצון אביך שבשמים . הוא היה אומר עז פנים

לזנות ואמרו חכמים בלעם בועל אתונו היה : להנחיל אוהבי יש . אברהם אקרי אוהב דכתיב (ישעיה מא) זרע אברהם אוהבי . יש בעה"ב . ואוצרותיהם אמלא בעה"ז : אנשי דמים . בלעם אקרי א"ש דמים שהפיל בעצתו כ"ד אלפים מישראל : כ עז כנמר . הנמר הזה נולד מן חזיר היער והלביאה . כי בעת יחם האריות הלביאה מכנסת ראשה בסבכי היער ונוהמת ונובחת את הזכר והחזיר שומע קולה ורובעה. והנמר יוצא מבין שניהן. ולפי שהוא ממזר הוא עז פנים אע"פ שאין בו גבורה כ"כ. אף אתה הוי עז ולא תתבייש לשאול מרבך מה שלא הבנת . כאותה ששנינו לא הביישן למד : וקל כנשר . לחזור אחר למודך ולא תיגע כדכתיב (שם מ) יעלו אבר כנשרים ירוצו ולא ייגעו : ורץ כצבי . לרדוף אחר המצות : וגבור כארי . לכבוש את יצרך מן העבירות : עז פנים . לפי שהעזות נזכר

רחבה) אונ דר וואס הט אשלעכטע אויג . ער פאר גינט ניט קיינעם וואס ער האט . אונ ער איז בייא זיך גרויס . אבעל גאוה . אונ ער האט פיל תאוה . ער גלוסט צוא אלע פערגעניגונגם (מתלמידיו של בלעם הרשע) איז ער פון דיא תלמידים פון בלעם הרשע (מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע) וואס איז דער אונטערשייד צווישען דיא תלמידים פון אברהם אבינו אונ דיא תלמידים פון בלעם הרשע (תלמידיו של אברהם אבינו) דיא תלמידים פון אברהם אבינו (אוכלין בעולם הזה) זיי עסין אויף דער וועלט (ונוחלין בעולם הבא) אונ ירשנן אויף יענע וועלט (שנאמר) אזוי וויא עס שטייט אין פסוק (להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא) צוא דיא וואס האבען מיך ליב איז דא עולם הבא וואס איך וועל זייא מאכען ירשנן אונ זייערע אוצרות וועל איך פול מאכען מיט גוטס אויף דער וועלט (אבל תלמידיו של בלעם הרשע) אבער דיא תלמידים פון בלעם הרשע (יורשים גיהנם) זיי וועלין ירשנן דעם גיהנם (ויורדין לבאר שחת) אונ זייא וועלין נידערין אין גרוב (שנאמר) אזוי וויא עס שטייט אין פסוק (ואתה אלהים) אונ דו גאט (תורידם לבאר שחת) זאלסט זיי אראב נידרין אין גרוב (אנשי דמים ומרמה) דיא מענטשין וואס פר גיסען בלוט אונ זענען פאלש (לא יחצו ימיהם) זיי זאלען ניט לעבין ביז זייער העלפט יאהרין (ואני אבטח בך) אונ איך בין פרזיכערט אויף דיר : כ יהודה בן תימא זאגט (הוי עז כנמר) דוא זאלסט זיין איין עזות פנים צו דינען גאט . דוא זאלסט דיך ניט שעמען פאר קיין מענטשן מיט דיא מצות פון גאט (וקל כנשר) דוא זאלסט זיין גרינג וויא אאדלער אונ זאלסט ניט אפ גימאטערט ווערין צוא חזרין וואס דוא האסט גילערנט (ורץ כצבי) אונ זאלסט לויפין געשווינט אזו וויא אהערש גאך צוא יאגן אונ צוא טאהן דיא מצות פון גאט (וגבור כארי) אונ דוא זאלסט זיין שטארק וויא אלייב איין צוא נעמען דעם יצר הרע (לעשות רצון אביך שבשמים) צוא טאהן דעם ווילען פון דיין פאטער וואס אין הימל (הוא היה אומר) יהודה בן תימא זאגט (עז פנים לגיהנם) איין עזות פנים וואס ער האט העזה צוא זינדיגען געגין גאט וועט זיין אין גיהנם (ובשת פנים

בפנים כדכתיב (משלי כא) העז איש רשע בפניו לפיכך נקרא עז פנים: שתבנה עירך במהרה בימינו. כלומר כשם שחוננתנו זאת המדה שהי' לזרע אברהם ביישנים. רחמנים וגומלי חסדים. כן יהי רצון שתבנה עירך: בא בן חמש שנים למקרא. מערלה ילפינן דכתיב (ויקרא יט) שלש שנים יהי' לכם ערלים ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קודש הלולים. שאביו מלמדו צורת האותיות והיכל הנקודות. ובשנה החמישית תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו מכאן ואילך הפי ליה כתורה: בן עשר למשנה. שלומד מקרא חמש שנים. וה' שנים משנה. וה' שנים גמ'. דאמר מר כל תלמיד שלא ראה סי' יפה במשנתו ה' שנים. שוב אינו רואה דכתיב (במדבר ח) זאת אשר ללוים מבן חמש ועשרים שנה ומעלה יבא לצבוא צבא. שבא ולומד הלכות עבודה ה' שנים. ובן שלשים עובד: בן שלש עשרה למצוה. דכתי' (שם ה) איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם. וגבי שכם כתיב (בראשית לד) ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו ולוי באותו פרק בן י"ג שנה היה וקרי ליה איש: בן שמונה עשר לחופה. י"ט אדם כתובים בפרשת בראשית מן ויאמר אלהים נעשה אדם עד ויבן ה' אלהים את הצלע חד לגופיה פשו ליה י"ח לדרשה: בן עשרים לרדוף. אחר מזונותיו לאחר שלמד מקרא משנה וגמרא ונשא אשה והוליד בנים צריך הוא לחזור ולבקש אחר מזונות. פ"א בן עשרים לרדוף אותו מן השמים ולהענישו על מעשיו שאין ב"ד של מעלה מענישין פחות מבן כ': בן שלשים לכח. שהלוים היו מקימים את המשכן ומפרקין וטוענין את העגלות ונושאין בכתף מבן שלשים שנה ומעלה: בן ארבעים לבינה. שלאחר מ' שנה שהיו ישראל במדבר. אמר להם משה (דברים כט) ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה: בן חמשים לעצה. שנאמר בלוים (במדבר ח) ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה ולא יעבוד עוד ושרת את אחיו וגו' ומהו השירות

לגיהנם. ובשת פנים לגן עדן. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתבנה עירך במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך:

כא הוא היה אומר בן חמש שנים למקרא. בן עשר למשנה. בן שלש עשרה למצות. בן חמש עשרה לתלמוד. בן שמונה עשרה לחופה. בן עשרים לרדוף. בן שלשים לכח. בן ארבעים לבינה. בן חמשים לעצה.

לגן עדן) און דער וואס שעמט זיך צו זינדיגען וועט זיין אין גן עדן (יהי רצון מלפניך ה' אלהינו) עס זאל זיין דער ווילען פאר דיר גאט אונזער גאט (שתבנה עירך במהרה בימינו) דו זאלסט אויף באהען דיין שטאט ירושלים געשווינד אין אונזערע טעג . מיר זאלן דער לעבין דאס צו זעהן (ותן חלקנו בתורתך) און זאלסט געבין אונזער חלק אין דיין תורה:

כא (הוא היה אומר) יהודה בן תימא זאגט (בן חמש שנים למקרא) אז א קינד איז אלט פינף יאהר זאל מען מיט איהם אן הייבין לערנען חומש (בן עשר למשנה) אז ער איז אלט צעהן יאהר זאל מען מיט איהם לערנען משניות (בן שלש עשרה למצות) אז ער איז אלט דרייצעהן יאהר מוז ער שוין טאהן אלע מצות (בן חמש עשרה לתלמוד) אז ער ווערט אלט פופצעהן יאהר זאל ער לערנען גמרא (בן שמנה עשרה לחופה) אז ער ווערט אלט אכטצעהן יאהר זאל ער נעמען א ווייב (בן עשרים לרדוף) אז ער ווערט אלט צוואנציג יאהר זאל ער נאך יאגין צו פארדינען ער זאל שפייזין זיין ווייב און קינדער (בן שלשים לכח) אז ער איז אלט דרייסיג יאהר האט ער כח און איז שטארק נאך צו יאגין מצות און פרנסה (בן ארבעים לבינה) אז ער איז אלט פערציג יאהר . קומט ער צום רעכטין פארשטאנד (בן

בן ששים לזקנה. בן שבעים לשיבה. בן שמונים לגבורה. בן תשעים לשוח. בן מאה כאילו מת ועבר ובטל מן העולם: **כב** בן בג בג אומר הפוך בה. והפוך בה. דכולא בה. ובה תחזי. וסיב ובלה בה. ומינה לא תזוע. שאין לך מדה טובה הימנה: **כג** בן הא הא אומר לפום צערא אגרא:

שיהן לכם עלה: בן ששים לזקנה. דכתיב תבא בכלח אלי קבר בכל"ח בגימטריא ששים: בן שבעים לשיבה. דכתיב בדוד (ד"ה א כט) וימת בשיבה טובה. וימי חייו היו שבעים שנה: בן שמונים לגבורה. דכ' (תהלים צ) ואם בגבורות שמונים שנה: בן תשעים לשוח. הולך שחוח וכפוף ע"ש שוחה עמוקה: **כב** הפוך בה והפוך בה. בתורה: דכולה בה. שהכל תמצא בה: וסיב ובלה בה. גם עד זקנה ושיבה אל תעזבני: ומינה לא תזוע. שלא תאמר למדתי

חכמת ישראל אלך ואלמוד חכמת עו"ג. שאין מותר ללמוד חכמת עו"ג אלא במקום שאסור להרהר בדברי תורה. כגון בבית המרחץ ובבית הכסא. ששאלו את ר' יהושע מהו ללמד אדם את בנו חכמת עו"ג אמר להם ילמדנו בשעה שאינה לא יום ולא לילה דהא כתיב והגית בו יומם ולילה: **כג** לפום צערא אגרא. כפי רוב הצער שאתה סובל בלמוד התורה ועשיית המצות כן יהיה שכרך מרובה:

סליק מסכת אבות

הוריות פרק א

הורו בית דין לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה.

הורו בית דין לעבור. שאמרו להם מותר להם לעשות דבר שחייבים על זדונו

המשים לעצה) אז ער איז אלט פופציג יאהר קען ער שוין געבן איין עצה צו אנדערע מענטשין וויא אזוי זייא זאלין טאהן (בן ששים לזקנה) אז ער ווערט אלט זעכציג יאהר הייסט ער שוין איין אלטער מאן (בן שבעים לשיבה) אז ער ווערט אלט זיבעציג יאהר. הייסט ער שוין אפאר עלטערטער מענטש (בן שמנים לגבורה) אז ער ווערט אלט אכציג יאהר. איז ער שוין שטארק אלט (בן תשעים לשוח) אז ער ווערט אלט ניינציג יאהר גייט ער שוין איינגעבויגין (בן מאה כאילו מת ועבר ובטל מן העולם) אז ער ווערט אלט הונדערט יאהר איז גלייך וויא ער איז שוין געשטארבין אונ ער איז שוין אוועק אונ בטל געווארין פון דער וועלט: כב (בן בג בג זאגט (הפך בה והפך בה דכולא בה) קער אום אין דיא תורה אונ קער אום אין דיא תורה (ודוא זאלסט נאר זוכין אין דיא תורה) ווארום אין איר וועסטו אלין געפינען (ובה תחזי) אונ אין דיא תורה וועסטו אלין זעהן (וסיב ובלה בה) ביז אין דיין שטארקסטע עלטער זאלסטו נאר דוא זאלסט דיך עלטערין אין דיא תורה. ביז אין דיין שטארקסטע עלטער זאלסטו נאר לערנען תורה (ומינה לא תזוע) אונ פון דיא תורה זאלסטו דיך ניט אוועק רירען (שאין לך מדה טובה הימנה) ווארום דוא האסט ניט קיין בעסערע זאך וויא דיא תורה: כג בן הא הא זאגט (לפום צערא אגרא) אזוי וויא דעם מענטשינס צער אונ ארבעט איז צוא לערנען תורה אונ צוא טאהן מצות. אזוי גיט מען אים זיין שכר. וואס שווערער עס קומט אים אן צוא לערנען תורה אונ צוא טאהן מצות. מער שכר האט ער:

פרק א א (הורו בית דין לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה) אויב בית דין ה' בין ניפסקה אויף איין מצוה פון דיא מצות וואס שטייט אין דיא תורה אז מען טאר

כרת: והלך היחיד ועשה. מתני' רבי יהודה היא דאמר יחיד שעשה בהוראת ב"ד פטור ואינה הלכה אלא כרבנן דאמרי יחיד שעשה בהוראת ב"ד חיי' ואינו פטור עד שיהו העושי' ע"פ ב"ד רוב יושבי ארץ ישראל או רוב השבטים. ואז ב"ד מביאין פר העלם דבר של צבור והעושים על פיהם פטורים: שוגג על פיהם. לאפוקי היכא שלא הלך בהוראת בית דין כגון שהורו ב"ד שחלב מותר. ונתחלף לו חלב בשומן ואכלו. הוה חייב שהרי לא ע"פ ב"ד אכל: בין שלא עשו ב"ד. אלמא מעשה ע"פ הוראתם הוא פטור וכן חייבין שב"ד אין מביאין קרבן אלא על העלם הוראה במעשה הגוי בקהל והוראה בב"ד: ה"ז חייב מפני שלא תלה בב"ד. ואע"ג דמזיד הוא זה שהרי ידע שטעו ואעפ"כ עשה כדבריהםומזיד לאו בר קרבן הוא הא אמרי' בגמרא שהוא שוגג שחשב שמצוה לעשות ע"פ ב"ד ואפילו ידע בהן שטעו: זה הכלל. לאתויי מבעט בהוראה שאין דרכו לעשות ע"פ הוראתם ועשה כהוראת ב"ד לא מפני שסמך על

והלך היחיד ועשה שוגג על פיהם. בין שעשו ועשה עמהן. בין שעשו ועשה אחריהן. בין שלא עשו ועשה. פטור. מפני שתלה בב"ד. הורו ב"ד וידע אחד מהן שטעו או תלמיד והוא ראוי להוראה. והלך ועשה על פיהן. בין שעשו ועשה עמהן. בין שעשו ועשה אחריהן. בין שלא עשו ועשה. הרי זה חייב. מפני שלא תלה בב"ד. זה הכלל התולה בעצמו

ניט טאהן. אונ אז מען וועט טאהן קומט כרת. אונ בית דין האבין גיפסקנת מען מעג טאהן (והלך היחיד ועשה שוגג על פיהם) אונ אמענטש איז גיגאנגען אונ האט גיטאהן דיא עבירה. ווייל בית דין האבין גיזאגט מען מעג (בין שעשו) זייא בית דין אליין האבין אויך גיטאהן דיא זאך אזוי וויא זיא האבין גיפסקנת (ועשה עמהן) אונ ער האט מיט גיטאהן מיט זייא צוזאמען (בין שעשו ועשה אחריהן) זייא פריער האבין בית דין אליין גיטאהן דיא זאך. נאך זייא האט דער מענטש אויך גיטאהן (בין שלא עשו ועשה) זייא בית דין האבין נאך ניט גיטאהן דיא זאך זייא האבין נאר גיפסקנת אז מען מעג. נאר דער מענטש אליין האט גיטאהן דיא זאך (פטור) איז דער מענטש פטור פון אקרבן (מפני שתלה בבית דין) ווייל ער האט זיך פארלאזט אויף בית דין (הורו בית דין) אויב בית דין האבין גיפסקנת אויף אזאך וואס מען טאר ניט. מען מעג (וידע אחד מהן שטעו) אונ איינער פון דיא דיינים האט גיוואסט אז זייא האבין אטעות (או תלמיד והוא ראוי להוראה) אדער איינער אלמדן וואס ער איז ניט קיין דיין. נאר ער קען זיין אדיין. האט גיוואסט אז בית דין האבין אטעות (והלך ועשה על פיהן) אונ דער דיין אדער דער למדן האט גיטאהן דיא עבירה. ווייל בית דין האבין גיזאגט מען מעג (בין שעשו ועשה עמהן) זייא בית דין אליין האבין אויך גיטאהן דיא עבירה. אונ ער האט מיט גיטאהן מיט זייא צוזאמען (בין שעשו ועשה אחריהן) זייא בית דין אליין האבין פריער גיטאהן דיא עבירה. אונ נאך זייא האט דער מענטש אויך גיטאהן (בין שלא עשו ועשה) זייא בית דין האבין נאך ניט גיטאהן דיא עבירה זייא האבין נאר גיפסקנת אז מען מעג. נאר דער מענטש אליין האט גיטאהן דיא עבירה ווייל ער האט גימיינט אז מען דארף אייביג טאהן וויא בית דין פסקנן אפילו זייא האבין אטעות (הרי זה חייב) דארף ער בריינגען אקרבן (מפני שלא תלה בבית דין) ווייל ער האט זיך ניט פארלאזט אויף בית דין. ווארום ער האט דאך אליין גיוואסט אז מען טאר ניט (זה הכלל) דאס איז דער כלל (התולה בעצמו) דער וואס פארלאזט זיך אויף זיך אליין.